

อินทรี ๕ พละ ๕

(ชุดโพร็อกซิมิต)

โดย สุภัทรา นุกอง
www.ajsupee.com

พิมพ์ครั้งที่ ๑	ธันวาคม ๒๕๕๘
จำนวน	๑๐,๐๐๐ เล่ม
ISBN	๙๗๘-๖๑๖-๗๑๑๕--
ภาพประกอบ	มนต์ชัย ขาวสำอางค์
แบบปก/รูปเล่ม	ปกนิทาน มีเดชา

ดำเนินการผลิต

บริษัทพรีเมียมดี พับลิชชิ่ง จำกัด
๒๗/๓๓ ซอยศรีบำเพ็ญ ถนนพระราม ๔
แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ
โทรศัพท์ ๐-๒๒๘๖-๒๔๑๔
โทรสาร ๐-๒๒๘๖-๒๔๑๗

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์
๔๕/๑๒-๑๔, ๓๓ หมู่ ๔ ต.บางขุน
อ.บางกรวย จ.นนทบุรี ๑๑๑๓๐
โทรศัพท์ ๐-๒๘๗๙-๙๑๕๔-๖
โทรสาร ๐-๒๘๗๙-๙๑๕๓

แจกเป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย

คำนำ

หนังสือ “โพธิปักขิยธรรม ๓ : อินทรีย์ ๕ พละ ๕” นี้ เป็นหนังสือเล่มที่ ๓ ในชุดโพธิปักขิยธรรม ซึ่งมีทั้งหมด ๕ เล่ม เรียบเรียงจากคำบรรยายในหัวข้อ “โพธิปักขิยธรรม” ที่บริษัท มหพันธ์ไฟเบอร์ซีเมนต์ จำกัด (มหาชน) บรรยายทุกวันอังคารที่สองของเดือน เวลา ๑๓.๓๐ – ๑๕.๐๐ น. การบรรยายหัวข้อนี้ได้บรรยายต่อเนื่องมาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๔ ถึงเดือนมีนาคม ๒๕๕๖

เนื้อหาในเล่มนี้ นำมาจากการบรรยาย ครั้งที่ ๑๐-๑๒ จำนวน ๓ ตอน บรรยายระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ๒๕๕๕ **กลุ่มเสปียงธรรมมหพันธ์** เป็นผู้ถอดคำบรรยาย ผู้บรรยายได้นำมาปรับปรุงเพิ่มเติมตามสมควร

เนื้อหาที่บรรยายนั้น ประกอบด้วย

(๑) **ความหมายและลักษณะของอินทรีย์** อธิบายความหมายของอินทรีย์ ๕ ประการ ได้แก่ สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ หมวดธรรมสำหรับพิจารณาอินทรีย์ให้เห็นชัด และแจกแจงลักษณะของอินทรีย์แต่ละข้อ

(๒) **ความสำคัญของอินทรีย์** อธิบายความสำคัญของอินทรีย์ เช่น เป็นหมวดธรรมที่ทำให้พระพุทธเจ้าปฏิญาณตนว่าเป็นพุทธะ รู้อินทรีย์อย่างถูกต้องทำให้เป็นพระอรหันต์ เป็นเครื่องจำแนกระดับพระอรหันต์ เป็นต้น

(๓) **เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับอินทรีย์** อธิบายความรู้เกี่ยวกับอินทรีย์ในประเด็นต่างๆ เช่น ปัญญาอินทรีย์เป็นยอดกว่าอินทรีย์ทั้งหลาย การพัฒนาอินทรีย์ตามลำดับจากสัทธินทรีย์สู่ปัญญาอินทรีย์ การแสดงอินทรีย์ไม่ครบ ๕ ประการ เป็นต้น

(๔) **ความหมายและลักษณะของพละ** อธิบายความหมายและลักษณะของพละ ๕ โดยเทียบเคียงกับอินทรีย์ ๕

ขออนุโมทนา บริษัท มหพันธ์ไฟเบอร์ซีเมนต์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการทำให้เกิดหนังสือชุดนี้ ขออนุโมทนาผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำหนังสือเล่มนี้ และขอขอบคุณญาติธรรมทั้งหลายที่มีเมตตาต่อผู้บรรยายเสมอมา หากมีความผิดพลาดประการใด อันเกิดจากความด้อยสติปัญญาของผู้บรรยาย ก็กราบขอขมาต่อพระรัตนตรัยและครูบาอาจารย์ทั้งหลาย และขอโหสิกรรมจากท่านผู้อ่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สุกัณฐิ กุมทอง

ผู้บรรยาย

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

สารบัญ

๑

อินทรี ๕ ตอนที่ ๑

(๙)

- (๑๑) ๑. ความหมายและลักษณะของอินทรี
(๑๑) ๑.๑ ความหมายของอินทรี
(๒๙) ๑.๒ ลักษณะของอินทรี

๒

อินทรี ๕ ตอนที่ ๒

(๖๓)

- (๖๙) ๒. ความสำคัญของอินทรี
(๖๙) ๒.๑ เป็นธรรมะที่ทำให้พระพุทธเจ้าปฎิญาณตน
ว่าเป็นพุทธะ
(๗๔) ๒.๒ รู้อินทรี ทำให้เป็นพระอริยเจ้า
(๗๙) ๒.๓ เป็นเครื่องจำแนกระดับพระอริยเจ้า
(๘๘) ๒.๔ เป็นเครื่องจำแนกปฏิบัติของผู้ปฏิบัติธรรม
(๙๖) ๒.๕ ทำให้หยั่งลงสู่อมตะนิพพาน

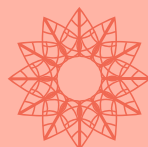
๓

อินทรี ๕ ตอนที่ ๓

และพล ๕

(๑๒๕)

- (๑๐๑) ๓. เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับอินทรี
(๑๐๑) ๓.๑ ปัญญาอินทรีเป็นยอด
(๑๑๑) ๓.๒ การพัฒนาอินทรีตามลำดับ
(๑๒๙) ๓.๓ การแสดงอินทรีไม่ครบ ๕
(๑๔๔) ๓.๔ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทจึงเจริญอินทรีได้ดี
(๑๔๗) ๓.๕ อินทรีไม่เกิดนอกพุทธศาสนา
(๑๕๕) ๔. ความหมายและลักษณะของพล
(๑๕๕) ๔.๑ ความหมายของพล
(๑๘๗) ๔.๒ ลักษณะของพล
(๑๙๕) ๔.๓ ปัญญาพลเป็นยอด

อินทรีย์ ๕ ตอนที่ ๑

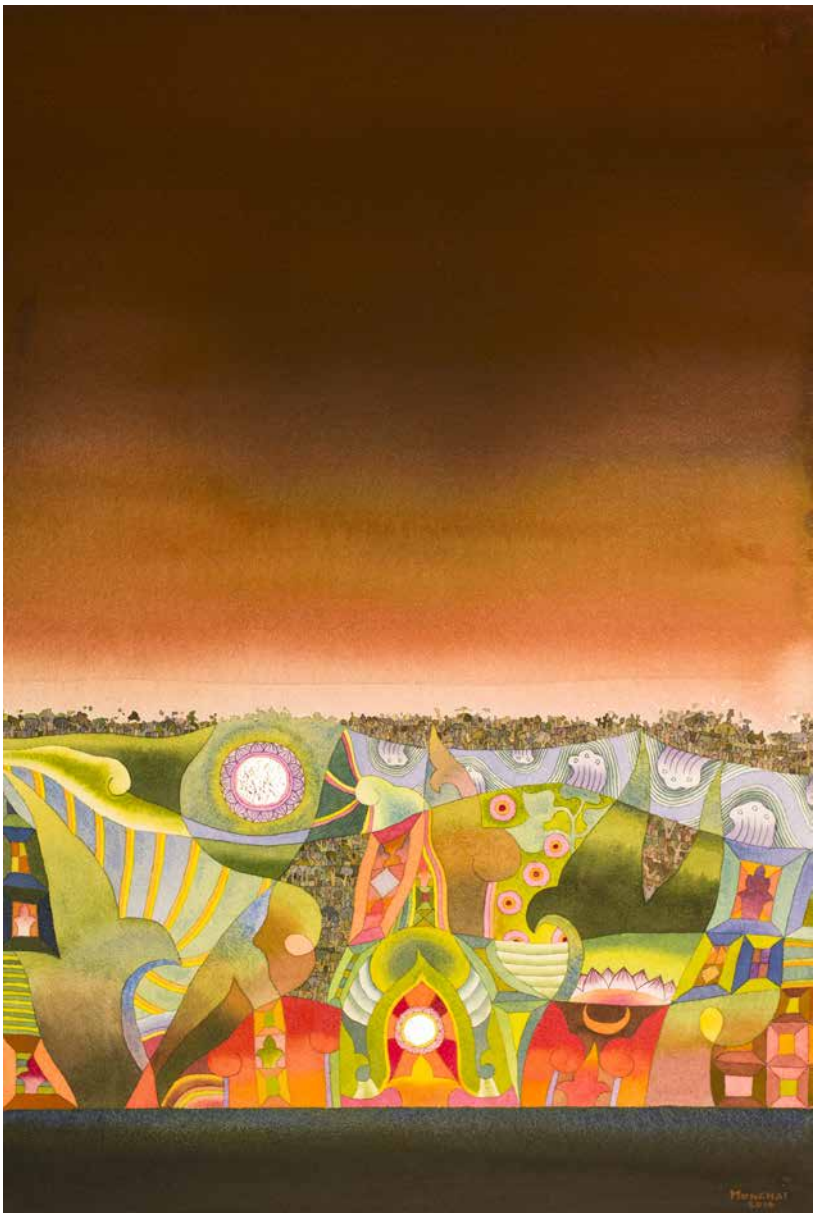
บรรยายวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย
สวัสดีครับท่านผู้สนใจในธรรมะทุกท่าน

วันนี้บรรยาย โปธิปักขิยธรรม ตอนที่ ๑๐ นะครับ ใน ๙ ครั้งนั้นได้บรรยายธรรมะที่เป็นฝ่ายของการตรัสรู้ไปแล้ว ๓ เรื่องด้วยกัน คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ และอิทธิบาท ๔ วันนี้จะพูดเรื่องที่ ๔ คือ อินทรีย์ ๕

โปธิปักขิยธรรม คือ ธรรมะที่เป็นฝ่ายของการตรัสรู้นั้นมีอยู่ ๗ หมวด ๓๗ ประการ ได้แก่

- หมวดที่ ๑ สติปัฏฐาน ๔
- หมวดที่ ๒ สัมมัปปธาน ๔
- หมวดที่ ๓ อิทธิบาท ๔
- หมวดที่ ๔ อินทรีย์ ๕
- หมวดที่ ๕ พละ ๕
- หมวดที่ ๖ โภชณงค์ ๗
- หมวดที่ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘

๑. ความหมายและลักษณะของอินทรีย์

๑.๑ ความหมายของอินทรีย์

วันนี้จะพูดในหมวดที่ ๔ คือ อินทรีย์ ๕ คำว่า “อินทรีย์” แปลว่า สภาวะที่เป็นใหญ่ ใหญ่ในหน้าที่ ใหญ่ในกิจการงาน เป็นเจ้าการในเรื่องนั้นๆ คนเราแต่ละคนนี่ ถ้าทำงานแล้วก็จะใหญ่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ถ้าเป็นเจ้านายก็จะใหญ่ในแง่ตัดสินใจ ถ้าเป็นเลขานุการก็เป็นใหญ่ในเรื่องดูแลรายละเอียดการประชุม ติดต่องาน เป็นต้น ถ้าเป็นยามก็เป็นใหญ่ในแง่รักษาความปลอดภัย แม่บ้านก็ใหญ่ในงานทำความสะอาด เป็นใหญ่เหมือนกันนะ แต่ใหญ่คนละเรื่องกัน ไม่ใช่เอาคนหนึ่งไปทำแทนอีกคน ไม่ใช่อย่างนั้นนะ ไม่ใช่เจ้านายไปเป็นยามเฝ้าประตู ไม่ใช่อย่างนั้น ยามเป็นใหญ่ในการเฝ้าประตู ส่วนเจ้านายเป็นใหญ่ในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ถ้าเป็นคณฆกรรมกรใช้แรงงาน ก็เป็นใหญ่ในเรื่องแบกของ ยกสิ่งโน้นสิ่งนี้ ไม่ใช่ให้เจ้านายไปแบกของ คนละหน้าที่กัน บางทีเจ้านายอาจจะไปช่วยแบกของบ้าง แต่ว่าคนที่ใหญ่ในเรื่องนี้ หรือทำหน้าที่ในเรื่องนี้จริงๆ คือคนงาน อินทรีย์ก็มีความหมายในทำนองนั้น คือเป็นใหญ่ในหน้าที่ ในเรื่องนั้นๆ ในเรื่องที่ทำ ในกิจการงานชนิดนั้นๆ ในกรณีนั้นๆ อย่างนี้ ซึ่งมีอยู่ ๕ อย่างด้วยกัน คือ

ศรัทธา เรียกว่า **สัทธินทรีย์**
วิริยะ เรียกว่า **วิริยินทรีย์**
สติ เรียกว่า **สตินทรีย์**
สมาธิ เรียกว่า **สมาธินทรีย์**
ปัญญา เรียกว่า **ปัญญาธิ์**

อินทรีย์ ๕ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ และปัญญาธิ์ เป็นธรรมะที่เป็นใหญ่ในเรื่องนั้นๆ ในกิจหน้าที่ชนิดนั้นๆ เวลาทำเรื่องนี้ คนนี้เป็นใหญ่ คนอื่นๆ ต้องตามคนนี้ สมมติว่าเรื่องการเฝ้าประตูโรงงาน คนที่เป็นใหญ่คือยาม คนอื่นต้องคล้อยตามคนนี้ ถ้าเป็นเรื่องการตัดสินใจ ทูบโตะ เรื่องสำคัญๆ อันนี้ต้องเจ้านายหรือหัวหน้า ผู้จัดการ คนอื่นๆ ต้องคล้อยตามคนนี้ ถ้าเป็นเรื่องแบกของ ต้องให้คนงานแบก คนอื่นๆ ต้องคล้อยตามคนงาน

อินทรีย์ทั้ง ๕ เกิดประชุมรวมกัน เกิดพร้อมกัน ทำงานด้วยกันก็จริงอยู่ แต่พอมาถึงเรื่องนี้ กรณีนี้ **ศรัทธาเป็นใหญ่ในเรื่องนี้ ศรัทธาเป็นสัทธินทรีย์ สภาวะอื่นๆ ที่เกิดร่วมกัน วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ต้องคล้อยตามศรัทธา** ถ้าเป็นเรื่องนี้กรณีนี้ละ ถ้าเปลี่ยนเป็นอีกเรื่อง บางเรื่องวิริยะเป็นใหญ่ ความเพียรความกล้าหาญ บากบั่น ความอดทน ความไม่กลัวเป็นใหญ่ สภาวะอื่นๆ ศรัทธา สติ สมาธิ ปัญญา ต้องคล้อยตามเขา ต้องคล้อยตามความเพียร ในบางกรณี ปัญญาเป็นหัวหน้าเขา ในกรณีนั้นปัญญาเป็นใหญ่ ทำหน้าที่พิจารณา สภาวะอื่นๆ ศรัทธา สติ วิริยะ สมาธิ คล้อยตามปัญญา ลักษณะของการทำงานของอินทรีย์ก็จะเป็นลักษณะเช่นนี้ อย่างนี้คือ อินทรีย์ สภาวะธรรมที่เป็นใหญ่ในเรื่องนั้นๆ เป็นใหญ่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ต่อไปจะกล่าวถึงอินทรีย์เหล่านี้จะปรากฏอาการให้เห็นชัดหรือจะเห็นได้ในที่ไหน เรื่องไหนที่สัทธินทรีย์เป็นใหญ่ สภาวะอื่นๆ ต้องคล้อยตาม เรื่องไหนที่วิริยินทรีย์เป็นใหญ่ สภาวะอื่นๆ ต้องคล้อยตาม เป็นต้น

ในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ทัพฐัพพสูตร เล่ม ๑๙ ข้อ ๔๗๘ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้

อินทรีย์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทรีย์

๒. วิริยอินทรีย์

๓. สตินอินทรีย์

๔. สมาธินทรีย์

๕. ปัญญาอินทรีย์

พึงเห็นสัทอินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในองค์เครื่องบรรลู่โสดา ๔ ประการ พึงเห็นสัทอินทรีย์ได้ในที่นี้

พึงเห็นวิริยอินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในสัมมปปชาน ๔ ประการ พึงเห็นวิริยอินทรีย์ได้ในที่นี้

พึงเห็นสตินอินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในสติปัญญา ๔ ประการ พึงเห็นสตินอินทรีย์ได้ในที่นี้

พึงเห็นสมาธินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในฌาน ๔ ประการ พึงเห็นสมาธินทรีย์ได้ในที่นี้

พึงเห็นปัญญาอินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในอริยสัจ ๔ ประการ พึงเห็นปัญญาอินทรีย์ได้ในที่นี้
ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้

ทักขิณัพพสูตรที่ ๘ จบ

พระสูตรนี้กล่าวถึงอินทรีย์ ๕ ประการ และหมวดธรรมะแสดงให้เห็นว่า
อินทรีย์ชนิดไหนเป็นใหญ่ในตอนนั้น อินทรีย์ทั้ง ๕ เป็นใหญ่ในธรรมะหมวดไหน
ธรรมะหมวดที่อินทรีย์ทั้ง ๕ เป็นใหญ่ เป็นธรรมะหมวดละ ๔ ทั้งหมด

สัทอินทรีย์พึงเห็นได้ชัดเจน เป็นใหญ่ในเรื่ององค์เครื่องบรรลู่โสดา ๔ ประการ
คือ โสดาปัตตียังคะ ๔

วิริยอินทรีย์ พึงเห็นได้ใน สัมมปปชาน ๔

สตินอินทรีย์ พึงเห็นได้ใน สติปัญญา ๔

สมาธินทรีย์ พึงเห็นได้ใน ฌาน ๔

ปัญญาอินทรีย์ พึงเห็นได้ใน อริยสัจ ๔

หมายความว่า ถ้าเป็นในเรื่อง โสตาปัตติยงค์ ๔ ประการ **คุณสมบัติของผู้ที่บรรลุถึงโสดาในเรื่องนี้ อินทรีย์คือศรัทธาเป็นใหญ่ ส่วนสภาวะอื่นๆ วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ต้องคล้อยตามศรัทธา** ไม่ได้เป็นใหญ่ในเรื่องนี้ ไม่ได้จัดแจงเรื่องนี้ เรื่องนี้ศรัทธาเป็นใหญ่ เป็นผู้นำในการจัดแจงทำกิจ

คำว่า โสตาปัตติยงค์ แปลว่า องค์เครื่องบรรลุโสดา หรือคุณสมบัติของผู้ที่เป็นโสดาบัน ผู้ถึงกระแส ถึงทางที่พาไปนิพพาน คือพระโสดาบัน มีคุณสมบัติ ๔ อย่าง คือ

เชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในคุณพระพุทธเจ้า

เชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในคุณพระธรรม

เชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในคุณพระสงฆ์

และเป็นผู้มีอริยกันตศีลที่บริสุทธิ์ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ไม่ถูกตัณหาและทิฐิมาครอบงำยึดถือศีลนี้ และศีลนี้เป็นไปเพื่อสมาธิ อย่างนี้

ถ้าเป็นเรื่องโสตปาปัตติยงค์ มีศรัทธาเป็นผู้นำทำหน้าที่นี้ เหมือนเวลาเรานึกถึงคุณพระพุทธเจ้า คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ ถ้ามีความเชื่อมั่น ศรัทธา มีความมั่นใจ จิตใจก็มีความเข้มแข็งเบิกบาน ผ่องใส เป็นกุศล ไม่ได้เอาสภาวะอื่นเป็นใหญ่ ศรัทธาเป็นใหญ่ ไม่ใช่อยู่ต่อหน้าพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เอาปัญญาเป็นใหญ่ อย่างนี้ไม่ได้ ต้องเอาศรัทธาเป็นใหญ่ เวลาจิตโน้มเอียงมาทางนี้หรือเลื่อมใสดังลงมาในคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ศรัทธาเป็นใหญ่ในตอนนั้น วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แม้จะเกิดร่วมด้วยในตอนนั้น ก็คล้อยตามศรัทธา

เวลาเราฝึกอินทรีย์ ก็ต้องทำแบบนี้แหละ ไม่ใช่เวลาเรานึกถึงคุณพระพุทธเจ้า ก็จะเอาแต่ปัญญา ไม่ใช่อย่างนั้นนะ มันคนละตอนกัน ในตอนที่นึกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และนึกถึงศีล ต้องใช้ศรัทธาเป็นใหญ่ สภาวะอื่นๆ คล้อยตามศรัทธา ปัญญายังไม่ต้องใช้มาก ปัญญามีอยู่ เพียงแต่ว่าต้องคล้อยตามศรัทธาในเรื่องนี้

ต่อมา **วิธีอินทรีย์พึงเห็นได้ในสัมมปธาน ๔** สัมมปธานนี้เราก็เรียนมาแล้ว ทำความพอใจให้เกิดขึ้น พยายาม прารรภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้เพื่อความไม่เกิดขึ้นของบาปอกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด เพื่อละบาปอกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อความเกิดขึ้นของกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด และเพื่อรักษากุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม ให้ดำรงอยู่ ทำให้ก้าวหน้า เจริญ ไพบูลย์ บริบูรณ์เต็มที่ ในตอนนี้ต้องอาศัยความกล้าหาญ ไม่ทอดยความบากบั่น

ในตอนที่จะละสิ่งที่ไม่ดี ต้องอาศัยความกล้าหาญ จะมาบอกว่าเดี๋ยว... รอ มีปัญญาเยอะก่อนค่อยละ อย่างนี้ไม่ได้ เช่น จะละความขี้เกียจนี้ต้องอาศัยความกล้าหาญ อดทน ไม่กลัว ไม่สั่นหลังยาว ไม่ใช่ว่าเดี๋ยวมองปัญญาก่อน นอนสั่นหลังยาวอยู่ เออ... ไม่เที่ยงหนอ อย่างนี้ใช้คนละตอนกัน ตัวเองขี้เกียจจะตายอยู่แล้ว เดี่ยวใช้ปัญญามองให้มันทะลุเลย อย่างนี้ไม่ได้ เวลาขี้เกียจนี้ต้องกล้า ต้องอดทน บากบั่น ก้าวไปข้างหน้าอย่าหยุด เอาละ...ให้ตายกันไปข้างหนึ่งเลย ไม่ต้องใช้ปัญญามากนัก ใช้คนละตอนกัน ในตอนที่เกี่ยวกับเรื่องสัมมปธานนี้ วิธีอินทรีย์ ความกล้าหาญบากบั่น ก้าวไปข้างหน้า ไม่กลัว ไม่ทอดย ไม่ทอดธุระในกุศล เป็นใหญ่ เป็นผู้นำทำการในเรื่องนี้ ส่วนศรัทธา สติ สมาธิ ปัญญา คล้อยตามวิริยะ ต้องทำเป็นตอนๆ กัน ไม่ใช่ว่าจะใช้ปัญญาเสียทุกเรื่อง ไม่ใช่อย่างนั้น

เราต้องมีปัญญาและต้องมีธรรมะอื่นด้วย ต้องมีสติด้วย เพียงแต่ว่าในกรณีนั้นๆ อะไรเป็นใหญ่ อะไรทำหน้าที่ อะไรเป็นหลักในตอนนั้น อะไรตามชาวบ้านเขา ถ้าพูดถึงโศดาปัตตียังคะนี้ สัทธินทรีย์เป็นใหญ่ในเรื่องนี้ สภาวะอื่นๆ คล้อยตาม ถ้าพูดถึงสัมมปปธาน ๔ วิริยินทรีย์เป็นใหญ่ในเรื่องนี้ สภาวะอื่นๆ คล้อยตาม อย่างนี้นะ

ธรรมะ คือ อินทรีย์เป็นใหญ่ เกิดขึ้นมาทำหน้าที่ในกรณีใดกรณีหนึ่ง อุปมาเหมือนกับว่า มีลูกเศรษฐี ๔ คน กับพระราชาองค์หนึ่งเป็นสหายกัน เดินเที่ยวเล่นบนถนนที่มีงานมหรสพ ผ่านบ้านลูกเศรษฐี ๔ คน แล้วสุดท้ายจะไปที่พระราชวัง ลูกเศรษฐี ๔ คน ก็เหมือนกับสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ส่วนพระราชาเหมือนปัญญินทรีย์

ที่นี้ ทั้ง ๕ คนมารวมกัน เดินเที่ยวชมงานมหรสพไปในเมือง จุดหมายอยู่ที่พระราชวังนั่นแหละ พอเดินถึงบ้านของลูกเศรษฐีคนที่ ๑ ก็แวะเข้าไปพักในบ้านลูกเศรษฐีคนที่ ๒ ลูกเศรษฐีคนที่ ๓ ลูกเศรษฐีคนที่ ๔ และพระราชาต้องนั่งนิ่งๆ พักเฉยๆ ไม่ต้องจัดแจงอะไร คนที่คอยจัดแจงในบ้านหลังนี้ คือ ลูกเศรษฐีคนที่ ๑ เป็นบ้านเขา เขาเป็นคนชี้คนงานบอกว่า เอ้า... เจ้าจงทำโน่นทำนี่ เอาน้ำมารับแขก ลูกเศรษฐีคนที่ ๑ เหมือนกับสัทธินทรีย์ เป็นใหญ่ในเรื่องนี้ เป็นคนจัดแจง คนอื่นๆ นั่งพักรอก่อน

ต่อมา ทั้ง ๕ คนก็เดินไปตามถนนต่อไป ชมมหรสพต่อไปเรื่อยๆ พอถึงบ้านของลูกเศรษฐีคนที่ ๒ ก็แวะเข้าไปในบ้าน พอเข้าไปในบ้าน คนอื่นๆ ลูกเศรษฐีคนที่ ๑ ลูกเศรษฐีคนที่ ๓ ลูกเศรษฐีคนที่ ๔ และพระราชา นั่งพักเฉยๆ ลูกเศรษฐีคนที่ ๒ เป็นคนสั่ง จัดแจง เอ้า...เปิดประตู ทำโน่นทำนี่ สั่งคนงานในบ้าน คนอื่นๆ คล้อยตามเขา เชิญไปนั่งตรงไหน เชิญนั่งเก้าอี้ตัวนั้นตัวนี้ ก็ทำตามเขา ส่วนคนจัดการคือลูกเศรษฐีคนที่ ๒ เหมือนกับมาถึงเรื่องสัมมปปธานแล้ว ต้องให้วิริยินทรีย์เป็นใหญ่ในเรื่องนี้ จัดการในเรื่องนี้ สภาวะอื่นๆ ก็คล้อยตาม

พอเดินต่อไปอีก ไปถึงบ้านของลูกเศรษฐีคนที่ ๓ คนอื่นๆ ทั้ง ๔ คนก็นั่งนิ่งหรือคล้อยตาม ลูกเศรษฐีคนที่ ๓ ก็สั่งโน่นสั่งนี้ให้คนงานทำนั่นทำนี่ในบ้านของตัวเอง เหมือนกับตอนสตินทรีย์เป็นใหญ่ในตอนที่มีกสติปัญฐาน ๔ พิจารณาดูกาย เวทนา จิต และธรรม ความระลึกได้ ไม่หลงลืม ความมีสติรู้ตัว เป็นใหญ่กว่าเขาในเรื่องนี้

ต่อมาเดินต่อไป ถึงบ้านของลูกเศรษฐีคนที่ ๔ ทั้ง ๔ คนนอกจากนี้ก็นั่งนิ่งหรือคอยทำตาม ลูกเศรษฐีคนที่ ๔ ก็เหมือนในตอนกล่าวถึงสมาธิ จิตตั้งมั่น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นผู้มึปีติและสุขที่เกิดจากวิเวก ตอนนีสมาธิทรีย์เป็นใหญ่ในเรื่องนี้ สมาธิเป็นใหญ่ เป็นเจ้าการในเรื่องทำให้จิตอยู่กับอารมณ์เดียว ทำให้จิตไม่กระโดดไปทางโน้นทางนี้ จิตไม่ซัดส่ายไปสภาวะอื่นๆ นี้คล้อยตาม ปัญญาเกิดด้วยเหมือนกัน แต่ไม่ใช่เจ้าของงาน อย่างมาใช้ตอนนี้ ศรัทธาก็คล้อยตาม สติก็คล้อยตามเขา ความเพียรก็คล้อยตาม ตอนนีสมาธิทรีย์ทำงานอยู่ เป็นใหญ่ในเรื่องนี้ ทำหน้าที่ในเรื่องนี้ เหมือนกับลูกเศรษฐีคนที่ ๔ เขาจัดแจงในบ้านของเขา

เดินทางไปเรื่อยๆ จนถึงพระราชวัง พอเข้าไปในพระราชวัง ลูกเศรษฐีทั้ง ๔ คน นั่งนิ่งคล้อยตามพระราชา พระราชาทรงเชยนิ่งที่นั่นที่นี้ คนเหล่านี้ก็คล้อยตามในตอนนีเหมือนกับ เวลาพูดถึงเรื่องอริยสัจ ๔ เห็นความจริง รู้จักทุกข์ รู้จักทุกขสมุทัย รู้จักทุกขนิโรธ รู้จักทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ปัญญาทรีย์เป็นใหญ่ในเรื่องนี้ ในกรณีนี้ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ คล้อยตามปัญญา

ถ้าฟังอุปมานี้แล้วเข้าใจ ก็เข้าใจลักษณะการทำงานของอินทรีย์ หรือสำหรับเราทั้งหลาย ผู้ที่ยังมีอินทรีย์น้อย อินทรีย์อ่อน จะฝึกอินทรีย์ จะทำอินทรีย์ให้มากขึ้น จะทำกันยังไง

อินทรีย์นี้เป็นคุณธรรมสำหรับวัดความพร้อมของการบรรลุธรรม ถ้าใครมี
จะเป็นผู้ที่มีโอกาสในการตรัสรู้ เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ **ถ้าอินทรีย์อ่อนก็บรรลุช้า**
อินทรีย์แก่กล้าก็บรรลุไว เราก็สามารถที่จะตรวจสอบตัวเองได้ว่า พอจะได้ตรัสรู้
หรือเปล่า ดูอินทรีย์ อินทรีย์บางตัวมีมากแล้วก็ดีแล้ว ตัวไหนที่ยังน้อยอยู่ก็จะได้
เสริมเข้ามาได้ ไม่ใช่สักแต่ทำไปเรื่อยๆ ไม่ได้ตรวจสอบอะไร ฝึกสติ ก็เอาสติ
อย่างเดียวเลย ไม่ใช่อย่างนั้น เอาแต่ปัญญาอย่างเดียว อย่างนั้นก็อาจจะได้ผลช้า
หรือว่าอาจจะไม่ได้ผลเลย ต้องมีส่วนประกอบหลายอย่าง

ถ้าเป็นเรื่องโศดาปัตติยังคะ ศรัทธาเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธ พระธรรม
พระสงฆ์ และอริยกันตศีล ศรัทธาเป็นใหญ่ในเรื่องนี้ ในกรณีนี้ เวลาที่เราจะเสริม
หรือว่าจะฝึกศรัทธา ไหว้พระสวดมนต์ ระลึกถึงคุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม
คุณพระสงฆ์ เราเอาเรื่องศรัทธามาเป็นหลักก่อน ความเพียร สติ สมาธิ ปัญญาเป็น
ตัวเสริมหรือว่าเป็นตัวคล้อยตาม ในตอนนั้นไม่ต้องพิจารณาอริยสังข์หรือทำอย่างอื่น
ให้น้อมจิตเชื่อมั่นเป็นไปในพุทฺธคุณ เป็นต้น ก็พอ

ถ้าจะตามดูกาย เวทนา จิต และธรรม เห็นกายว่าเป็นสักแต่ว่ากาย เป็นต้น
นี้สติเป็นใหญ่ สติเป็นตัวหลักใหญ่ ให้มีสติรู้สึกตัวไว้ รู้กาย กายเป็นยังไง เวทนา จิต
และธรรม ตามดูอยู่บ่อยๆ เสมอๆ กรณีนี้สติเป็นใหญ่ อย่างนี้นะครับ อย่างที่พระองค์
ตรัสเอาไว้

พึงเห็นสัทธินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในองค์เครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ พึงเห็นสัทธินทรีย์ได้ในที่นี้

พึงเห็นวิริยินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในสัมมปธาน ๔ ประการ พึงเห็นวิริยินทรีย์ได้ในที่นี้

พึงเห็นสตินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในสติปฏิฐาน ๔ ประการ พึงเห็นสตินทรีย์ได้ในที่นี้

พึงเห็นสมาธินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในฌาน ๔ ประการ พึงเห็นสมาธินทรีย์ได้ในที่นี้

พึงเห็นปัญญินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในอริยสัจ ๔ ประการ พึงเห็นปัญญินทรีย์ได้ในที่นี้

ถ้าเป็นเรื่อง สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย ทำให้เกิดปีติและ
สุขที่เกิดจากวิเวก อันนี้ต้องสมาธินทรีย์ สมาธิเป็นใหญ่ ต้องให้จิตมีความตั้งมั่น ให้หา
อารมณ์อันใดอันหนึ่ง ให้จิตอยู่เป็นหลักไว้ก่อน ถ้าจิตไปที่อื่นก็ให้นำกลับมา ให้
แนบแน่นเพิ่มขึ้นๆ ฌาน ๔ นี้สมาธิเป็นใหญ่ สมาธิเป็นเจ้าการทำหน้าที่ในเรื่องนี้
ถ้าเป็นในเรื่องอริยสัจ ๔ ในเรื่องเห็นความจริง ปัญญาเป็นใหญ่

อินทรีย์ทั้งหมดนี้ เราต้องทำให้มันสมดุลกันให้มันพอเหมาะสมกัน ถ้า
ไม่เหมาะสม อันใดอันหนึ่งมากเกินไป หรือบางอย่างน้อยไป คงเคยเห็นบางคน
มีบางอย่างมากจนเกินไป ดูเพี้ยนๆ ไปบ้าง บางคนมีศรัทธามากไปก็มีข้อเสีย ดูแล้ว
ก็เป็นคนดีเหมือนกัน แต่จะดูเป็นแบบพวกมงายสักหน่อย ปัญญามากก็ดูเป็น
พวกหัวแข็ง วิริยะมากก็จะฟุ้ง สมาธิมากก็จะหลับ ดังนั้น ต้องรู้จักปรับให้พอเหมาะ
พอดีกับข้ออื่นๆ **ศรัทธาให้เสมอกับปัญญา วิริยะให้เสมอกับสมาธิ ส่วนสตินั้นให้
มีไว้เสมอ คอยตรวจเช็คธรรมะอื่นๆ ไม่ประมาท ไม่ปล่อยจิต อันไหนที่ควรฝึก
ก็จะได้ฝึก**

๑.๒ ลักษณะของอินทรีย์

ต่อไปอีกพระสูตรหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงขยายความลักษณะของอินทรีย์
แต่ละข้อ แจกแจงอินทรีย์ออกมาให้เห็นชัดเจน

ในทศตปิฎกสูตรสังยุตตนิกายมหาราวรรค ข้อ ๔๘๐ พระองค์ตรัสว่า

- ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้
อินทรีย์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. สัทอินทรีย์
  ๒. วิริยอินทรีย์
  ๓. สตินอินทรีย์
  ๔. สมาธิอินทรีย์
  ๕. ปัญญาอินทรีย์

สัทธินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค

นี้เรียกว่าสัทธินทรีย์

วิริยินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์

สตินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกรู้ถึงสิ่งที่ทำ คำที่ได้พูดไว้นานบ้าง เธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

นี้เรียกว่า สตินทรีย์

สมาธิทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิได้เอกัคคตาจิต เธอสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตก วิจารณ์ สงบระงับไป บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่ง ผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป เธอมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว เธอบรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์และไม่มีสุข มีสติบริสุทธึเพราะอุเบกขาอยู่

นี้เรียกว่า สมาธิทรีย์

ปัญญินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญา เป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เธอรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

นี้เรียกว่า ปัญญินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้

หุตยวิมังคสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสูตรนี้แจกแจงขยายความลักษณะของอินทรีย์ทั้ง ๕ ให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ท่านไหนทำได้ก็จะสามารถบอกตัวเองได้ว่าอย่างนี้คืออินทรีย์ชนิดนี้ๆ ท่านไหนยังทำไม่ได้ก็ฝึกให้มีสติสัมปชัญญะตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ทำความเพียรตามสัมมัปปธาน ฝึกให้มีสมาธิตามอิทธิบาท แล้วก็เสริมให้มีอินทรีย์ ตามที่ทรงขยายเอาไว้ อินทรีย์จะค่อยๆ แก่กล้าขึ้นตามลำดับ สำหรับบุคคลที่มีปัญญาน้อย อินทรีย์อ่อน นี้จะต้องทำไปตามลำดับ มาศึกษา ฟังธรรมแล้วก็ต้องมาสอบถามให้เข้าใจ เอาไปปฏิบัติ เอามาฝึกฝน พวกอินทรีย์อ่อน ต้องฝึกไปตามลำดับนะ อินทรีย์อ่อนฝึกไปตามลำดับมันก็แก่ได้ หากอินทรีย์อ่อนแล้ว นั่งรออินทรีย์แก่ ไม่ทำเหตุปัจจัย ไม่สร้างเงื่อนไขให้ถูกต้อง อินทรีย์เหล่านี้คงจะไม่แก่ตาม ส่วน ตา หู จมูก ลิ้น กาย พวกนั้นคงแก่ ตาคงใช้การไม่ได้ หูตึง อันนั้นแก่จริงๆ

อินทรี ๕ จะแก่ได้ก็ต้องทำให้มีขึ้น ทำให้เกิดขึ้นและเจริญงอกงาม เพราะเป็นภาเวตัพพธรรม ส่วนสิ่งที่อยู่ดีๆ ก็แก่เลยตามธรรมดา เป็นธรรมะที่ควรกำหนดรู้ ทุกขสัจ ยังไงก็แก่อยู่แล้ว ตานี้ต่อไปมันก็จะแก่ลง หูต่อไปก็จะแก่ลง อินทรี ๕ คือ ศรัทธา เป็นต้น แก่เองไม่ได้ นั่งเฉยๆ มันไม่ยอมแก่ ต้องมาทำขึ้น เพราะว่าเป็นส่วนของภาเวตัพพธรรม ธรรมะที่ควรทำให้เกิดขึ้นให้มีขึ้น ถ้าทำบ่อยๆ ทำอย่างถูกต้องตามหลักการ มันจึงจะแก่

ถ้าเป็นธรรมะประเภทควรกำหนดรู้ไม่ต้องห่วง ยังไงมันก็แก่อยู่แล้ว ร่างกายอุปาทาน ชั้น ๕ เป็นธรรมะควรกำหนดรู้ ยังไงมันก็แก่อยู่แล้ว มันของเกิดดับ แก่เป็นธรรมดา เจ็บเป็นธรรมดา ตายเป็นธรรมดา เสื่อมเป็นธรรมดาของมัน

ธรรมะชุดโพธิปักขิยธรรม นี้เป็นธรรมชุดภาเวตัพพธรรม ธรรมะที่ควรทำให้มีขึ้น ทำให้เกิดขึ้น จะแก่สูงงอมก็ต่อเมื่อทำให้เกิดขึ้น ส่วนทุกขสัจ ร่างกายของเรา ยังไงก็งอมอยู่แล้วไม่ต้องห่วง ขอให้รู้จักมันตามความเป็นจริง ไม่ต้องทำอะไรก็งอม ส่วนพวกภาเวตัพพธรรมนี้ ถ้าไม่ทำอะไรมันไม่งอม **ต้องทำให้สมบูรณ์ทำให้เต็มที่ จึงจะแก่และสูงงอมให้ผลเกิดขึ้นทำลายกิเลสได้** ถ้าไม่ทำมันก็ไม่สูงงอม อยู่เท่าเดิม หรือบางทีหนักกว่าเดิมคือเสื่อม

ในทศตยวิภังคสูตรนี้ แจกแจงอินทรีแต่ละข้อให้เห็นชัด สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยง่ายทีเดียว พระองค์ตรัสว่า

สัทธินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของตถาคตนี้เป็นลักษณะของผู้ที่มีศรัทธา คำว่า **ศรัทธา** แปลว่า **ความเชื่อมั่น ความมั่นใจ ความเชื่อถือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ** เราควรเชื่ออะไร เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านี้ควรเชื่อถือ ความมั่นใจ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ควรเชื่อนี้เรียกว่าศรัทธา ศรัทธาในที่นี้ใช้จำกัดมาก หมายถึง เชื่อปัญญาพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสคำไหน ความจริงเป็นอย่างนั้นแน่นอน ถ้าไปเชื่อในสิ่งที่ไม่ควรเชื่อนั้นไม่เรียกว่าศรัทธา

ความเชื่อมั่นปัญญาในการตรัสรู้ของพระตถาคต คำที่พระองค์ตรัส เป็นคำที่มาจากการตรัสรู้ ไม่ใช่การคิดนึกเดาเอา ไม่ใช่คำสอนหลักจริยธรรม ตะล่อมให้เราเป็นคนดี จึงยกเรื่องโน้นเรื่องนี้มาเล่าให้ฟัง ไม่ใช่อย่างนั้น เป็นคำสอนที่มาจาก การตรัสรู้ รู้แจ้งแทงตลอด เห็นชัดทะลุปรุโปร่งแล้ว ความจริงเป็นอย่างนี้ๆ จึงเอามาบอก มาประกาศให้ชาวโลกได้รู้ ความเชื่อมั่นแบบนี้เรียกว่าเชื่อศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตเรียกเป็นชื่อพิเศษว่า**ตถาคตโพธิศรัทธา** เชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต รู้ว่าพระพุทธเจ้านั้นไม่ได้คิดธรรมะเอง พระองค์แสวงหา ปฏิบัติอย่างถูกต้อง จนรู้แจ้งแทงตลอดแล้วเอามาบอก

ท่านแจกแจงต่อไปว่า ศรัทธาเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นอย่างไรบ้าง แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค บท อิติปิโส ภควา เหมือนที่เราสวดกันนั้นแหละบางคนก็สวดบ่อย สวดไปก็คิดไปถึงนั้นคิดไปถึงนี้ จิตฟุ้งซ่าน ไม่น้อมลงไปว่า พระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์เพราะเหตุอย่างนี้ๆ เป็นผู้หมดกิเลสอย่างนี้ๆ ศรัทธาทำหน้าที่ในเรื่องนี้โดยเฉพาะ เป็นเจ้าการในการทำให้จิตมั่นคงในคุณพระพุทธ เป็นต้น

ในเรื่องความเชื่อมั่น ความมั่นใจ นี้เราไม่จำเป็นต้องใช้ปัญญามาก ปัญญา มีแต่ให้คล้อยตามศรัทธา ศรัทธาเชื่อมั่นไว้ก่อน พระองค์ตรัสอย่างนี้ต้องจริงอย่างแน่นอน เชื่อมันปัญญาตรัสรู้ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่มีกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง น้อมจิตไปตามคำที่สวดนั้นแหละ อิติปิ โส ภควา อรหํ สมมา สมพุทฺโธ เราสวดกันเป็นประจำ ถ้าไม่มีศรัทธา สวดๆ ไปก็ว่าแต่ปาก ใจมันไม่น้อมนะ ถ้าเรา รู้เหตุปัจจัย ไม่ต้องรอ เรารู้เหตุปัจจัย ก็ทำเหตุปัจจัยใส่เข้าไป **ทำบ่อยๆ นึกถึงพระสูตรอันเป็นที่ตั้งของศรัทธา เป็นต้น** สัทธินทรีย์ก็จะเกิดได้ง่าย เกิดได้ไว

บางคนมีศรัทธามาตั้งแต่เด็กเลย อย่างนี้ก็ดีนะ ไม่ต้องน้อมมาก แต่บางคนไม่ค่อยมี บางคนเป็นนักคิดแบบวิทยาศาสตร์เน้นไปด้านทฤษฎีซะมาก ศรัทธาน้อยเหมือนจะปัญญามาก ก็ทำลายกิเลสไม่ได้ เพราะว่าไม่สมดุล มันต้องสมดุลกัน บางคนศรัทธาเยอะ แต่ปัญญาน้อย นึกทำลายกิเลสไม่ได้เหมือนกัน

ลักษณะของผู้มีศรัทธา คือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ธรรมนี้เป็น
สัจจะ เป็นความจริง ไม่ใช่เป็นหลักทฤษฎีหรือเป็นแค่แนวความเห็น ไม่ใช่อย่างนั้น
แต่มาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระองค์มีปัญญามองเห็นความจริงอย่างแจ่มชัด
แล้วก็เอามาประกาศบอกโลกนี้หรือจักรวาลนี้ เหมือนผลมะขามป้อมที่อยู่ในฝ่ามือ
ของพระพุทธเจ้า พระองค์มองดูทะเลลูโปรง เข้าใจชัด แล้วก็เอามาบอก ถ้ามีเชื่อมัน
มันใจในคำสอน แบบนี้เรียกว่า ศรัทธาเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ส่วนความเชื่อในสิ่งที่
ไม่ควรเชื่อไม่เรียกว่าศรัทธา บางคนศรัทธาในอาจารย์ ศรัทธาในคนโน้น ศรัทธาใน
คนนี้ อย่างนี้ไม่เรียกศรัทธา เป็นคนละเรื่องกัน ถ้าอาจารย์พูดคำไหน ดิฉันก็ว่า
อย่างนั้นแหละ อย่างนี้ไม่ได้เรื่อง ตามที่พระพุทธองค์ทรงขยายความไว้ ศรัทธา
หมายถึง ความเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า จำกัดความเท่านี้ จะไปเชื่ออาจารย์
เชื่อคนโน้นคนนี้ได้ มีลักษณะเฉพาะอย่างนี้

ต่อไป **วิริยิทธิ** เป็นอย่างไร พระพุทธองค์ตรัสว่า

วิริยิทธิ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม นี้เป็นลักษณะของวิริยิทธิ ปรารถนาความเพียร ตั้งความเพียรอยู่เสมอ คำว่าปรารถนา แปลว่า ตั้งขึ้น เริ่มตั้ง ตั้งอยู่เสมอ ชี้แจงเมื่อไรก็ตั้งใหม่อยู่เสมอ นอนแล้วก็ลุกขึ้นใหม่ ล้มแล้วก็ลุกขึ้นใหม่เสมอ ทำอยู่ในเรื่องอะไรละ ในเรื่องละอกุศล เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ทอดธุระ เอาใจใส่ เป็นอย่างนี้ **มีความรู้ลึกว่ามีเรื่องต้องทำอยู่เสมอ**

ถ้าเป็นเรื่องการทำงาน เราไม่ทอดธุระเรื่องการทำงาน เอาใจใส่ดูแล ทำให้เสร็จ ให้งานออกมาดี ส่วนวิริยิทธิ ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม เรื่องกุศลธรรมทั้งหลาย มีเยอะเยอะมากมายที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ กุศลยังไม่เกิด เราไม่ทอดธุระ ปลูกใจว่าจะทำ ทำให้ได้ ทำให้มันถึงพร้อม ทำให้เต็มทีบริบูรณ์ บากบั่นอยู่เสมอ มั่นคง ในเรื่องละอกุศล ทำตนให้ก้าวหน้าไปทางกุศล มีสิ่งดีๆ อีกมากรออยู่ ต้องอาศัยความกล้าหาญ บากบั่น **อะไรที่ยังทำไม่ถึง ต้องทำให้ถึง อะไรที่ยังไม่บรรลุ ต้องทำให้บรรลุ อะไรที่ยังไม่ได้กระทำให้แจ้ง ต้องกระทำให้แจ้ง** ถ้าคนไม่กล้าหาญ ไม่บากบั่น ทอดธุระเสียแล้วก็ไม่ค่อยได้อะไร ทำไปได้นิดๆ หน่อยๆ ก็พอแล้ว เหนื่อยแล้ว ลึนห้อยแล้ว ได้ดีระดับใดระดับหนึ่งก็พอแล้ว ก็ไม่ได้ทำอะไรให้ยิ่งขึ้นไป ในเรื่องนี้ต้องใช้ความเพียร กล้าหาญ บากบั่น มั่นคง เข้มแข็ง อดทน

ฟังอย่างนี้แล้ว เราก็จะรู้ว่ายังขาดเรื่องอะไรบ้าง บางคนขาดหมดเลย พอมี กับเขาบ้างเล็กๆ น้อยๆ ศรัทธามีนิดหน่อยแล้วหายเงียบไปเลย ความเพียรก็พอมิ ตั้งท่าอยู่สองสามท่า เดินจงกรม นั่งสมาธิ ได้ไม่กี่ครั้ง สักหน่อยก็หมดท่า ทำไม ไม่ได้ผล ไม่ได้บรรลุมันก็เป็นไปตามธรรมชาติ อยากรบรรลุก็ต้องทำเหตุเอา ทำถึงก็ถึง ทำไม่ถึงก็ไม่ถึง พุทธศาสนาไม่มี เรื่องลมๆ แล้งๆ ทำอะไรเล่นๆ เหยาะๆ แหยะๆ ไม่รู้โอ้ไหนโอ้ไหน แล้วจะบรรลุพริบพริบขึ้นมา อย่างนี้ไม่มีนะ เป็นไปไม่ได้

นี่เป็นวิธีอินทรีย์ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลังมีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศล ธรรมทั้งหลาย นี่เป็นลักษณะ ถ้าแจกแจงออกมาก็มี ๔ ข้อ ตามแบบสัมมัปปธาน ๔

เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกัน บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เธอสร้าง ฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วอันนี้เรียกว่า วิธีอินทรีย์ แสดงให้เห็นชัดๆ เลยกว่าเป็นอย่างไร แจกเป็นข้อๆ ให้อู๋ จะได้อู๋ ถ้ามีแล้วจะได้เกิด ปรามิทธิและปีติ เจริญและกระทำให้มาก ส่วนใครที่ยังไม่มี ต้องไม่ประมาท มีสติ และสัมปชัญญะให้มาก แล้วรีบมาเจริญ บกพร่องตรงไหนก็ทำเหตุเข้าไป ถ้าทำเหตุ ถูกต้องก็ได้ผลง่าย

ต่อไปอินทรีย์ข้อที่ ๓ คือ สตินทรีย์ มีลักษณะอย่างไร พระพุทธองค์ตรัสว่า

สตินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกนึกถึงสิ่งที่ทำ คำที่ได้พูดไว้นานบ้าง อันนี้เป็นลักษณะของ สตินทรีย์ ประกอบด้วยสติและปัญญาเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง **เป็นสติที่มีกำลังและมีปัญญาประกอบ คอยคุ้มครองรักษาจิตให้เดินไปตามทาง** เรียกว่าสตินทรีย์ สติจะมีกำลังได้ ต้องมีปัญญาประกอบ สติอย่างเดียวไม่มีกำลัง มันท้อไป รักษาตัวเองไม่รอด ตัวช่วยให้รักษาตัวให้รอดคือสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นปัญญาระดับหนึ่งที่มากับสติ มีสติรู้สึกตัว มีปัญญาพิจารณาทำอย่างไรเหตุการณ์นี้จึงจะรอด ทำอย่างไรกิเลสจึงจะไม่ครอบงำ ทำอย่างไรจะพิจารณาดูกาย เวทนา จิตและธรรมได้ อยู่ในห้วงมีสติได้ ออกนอกห้วงทำอย่างไรจะทำได้ ต้องมีสติปัญญา รักษาจิต จึงสามารถระลึกนึกถึงสิ่งที่ทำและคำที่พูดได้ว่า เกิดจากจิตชนิดไหน เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เป็นต้น

เมื่อแจจแจงออกมาก็เป็นหลักสติปัญญา ๔ นั้นเอง ได้รับการฝึกมาจนกระทั่งใช้การได้ดี สามารถรักษาตัวให้รอดได้ มีสติปัญญา รักษาจิต สามารถช่วยให้ตัวเองรอดได้ ทุกๆ เรื่อง ทุกๆ สถานการณ์ ไม่ยินดีไม่ยินร้ายไปกับเหตุการณ์ต่างๆ มีสติสัมปชัญญะ กลับมาพิจารณา กาย เวทนา จิตและธรรม อยู่เสมอๆ หนึ่งๆ ผมพูดมา ๓ ข้อแล้ว ขาดข้อไหนกันบ้าง ถ้าขาดสักข้อสองข้อ พอทำไหว ก็ให้รีบทำ บางคนขาดทั้ง ๕ เลยก็มีนะ อย่างนี้ยิ่งต้องรีบให้มาก อินทรีย์อ่อน อินทรีย์แก่ จะรู้จักกันหากที่บรรยายมานี้พอมีบ้างแล้ว แต่ยังไม่ค่อยอยู่ อันนี้เรียกว่าอินทรีย์อ่อน บางท่านไม่มีเลยสักข้อ ต้องไปฝึกมา เริ่มตั้งแต่ธรรมะหมวดต้นๆ คือ สติปัญญา ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ มาตามลำดับ

แต่ถ้ามีธรรมชาติเหล่านี้เยอะ ฝ่ายกิเลสเป็นเรื่องเล็กน้อยไป อินทรีย์เป็นใหญ่ แทน มีกำลังเยอะกว่ามาก สามารถครอบงำกิเลสได้ ขณะกิเลสได้ กิเลสนี้ก็กลายเป็นเรื่องเล็กน้อยไปแล้ว ความซึ่เกียดเกิดขึ้น วิริยอินทรีย์ก็มีขึ้นมา ครอบงำขณะความซึ่เกียด ไม่ทำตามมัน เดินคุ่มไปข้างหน้าสบาย ไม่ออกแวกตามกิเลสเลย พอความง่วงนอนเกิดขึ้นมา วิริยะก็ตั้งขึ้น ไม่นอนตามกิเลส มีเสียงคำหรือนินทา มีสติขึ้นมา จะพูดกับคนนี้อย่างไรดี จะจัดการอย่างไรดี หรืออยู่เฉยๆ ก่อนดี มีธรรมชาติฝ่ายปัญญา เข้ามาทำงาน เป็นใหญ่ในการทำสิ่งต่างๆ มีเยอะก็เรียกว่าอินทรีย์แก่กล้า พร้อมทั้งจะถึงธรรมชาติ สามารถเจริญสมณะวิปัสสนา ให้ประสบความสำเร็จได้ เป็นธรรมชาติที่วัดความพร้อมสำหรับการบรรลุธรรม

คนที่พร้อมจะรับธรรมเทศนาต้องเป็นคนมีคุณสมบัติก่อน ต้องมีคุณสมบัติพร้อมจึงจะรับได้ ไม่อย่างนั้นจะรับไว้ไม่ได้ เหมือนพวกเรานี้ ถ้าไม่มีธรรมะถึงขั้น อินทรีย์จะรับธรรมะไว้ไม่ได้ ตอนฟังก็รู้เรื่องเหมือนกัน พอเดินออกจากห้องมันหายหมด ตอนฟังก็รู้เรื่องว่า ทุกคนเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น แต่เวลาโดนคนอื่นด่า จะนึกไม่ออก อยากให้อั้วหมอนั้นตายไปซะอย่างเดียว ไม่ได้เป็นเพื่อนตาย อยากให้มันตาย ไม่ใช่เพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย อยากให้เขาตายไปจากโลกนี้เลย อยากให้ไม่ได้พูดไม่ได้เกิด ไม่อยากให้มีมาพบเจอกันอีกเลย ฟังธรรมมาเยอะแล้ว สัมหมดเลย รับธรรมะไว้ไม่ได้ รับไม่อยู่ ถ้ามีอินทรีย์แล้วจะรับธรรมะได้ และมีอยู่ในใจ เรียกว่าเป็นภานุระรองรับธรรมะ พวกเรานี้รู้ว่ามันใหญ่ไปหน่อย รองรับธรรมะไม่ได้ บางคนไม่ได้เป็นรูรั้วด้วยนะ มันทะลุออกไปเลยอย่างนี้ก็มี รับเข้ามาหุซ่าย ทะลุหุขวากออกไปเลยก็มี หรือไม่เข้าหุเลยก็ยังมี

อินทรีย์ข้อที่ ๔ **สมาธิอินทรีย์** เป็นอย่างไร พระพุทธองค์ตรัสว่า

สมาธิอินทรีย์ เป็นอย่างไร

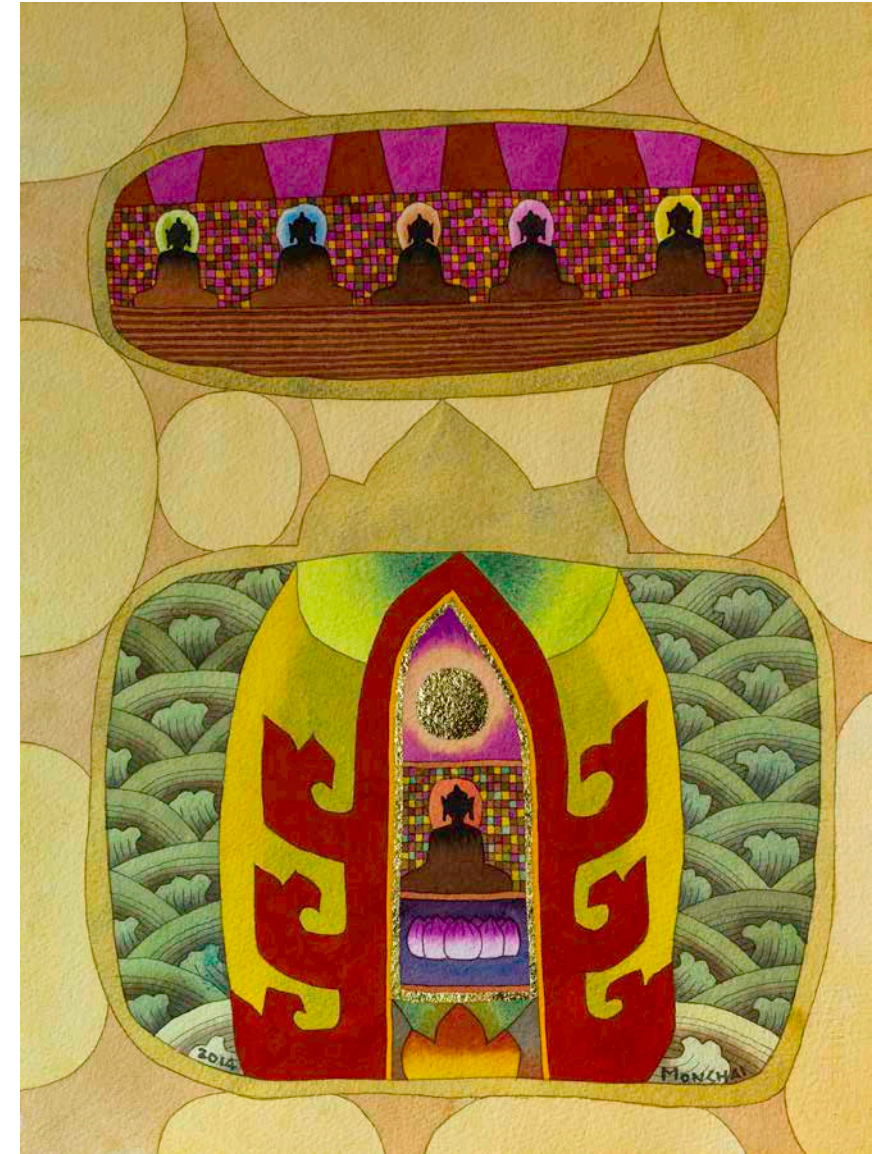
คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต จิตที่มีอารมณ์เดียวเป็นเลิศ โดยการมีนิพพานเป็นอารมณ์ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ คือระลึกรู้ถึงความพ้นไปแห่งทุกข์ ผีกปฏิบัติ เดินหน้ามุ่งไปทางนิพพานจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ มุ่งตรงแนวไปสู่พระนิพพาน **มีนิพพานเท่านั้นเป็นหลัก เป็นเรื่องสำคัญ** ไม่ใช่สมาธิที่มาจากอารมณ์อันอื่น ไม่ใช่ไปเพ่งโน่นเพ่งนี้ ไม่ใช่จ้องโน่นจ้องนี้ เป็นสมาธิที่มีลักษณะเฉพาะ

ศรัทธาก็จำกัด จำกัดเฉพาะว่า เชื่อมั่นปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเท่านั้น จึงเป็นสัทอินทรีย์ เชื่อมั่นอย่างอื่นไม่ใช่สัทอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ก็เป็นสมาธิที่กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ คือมุ่งหน้าปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ ไม่ได้เป็นไปเพื่อเอานั่นเอานี้ เอาสงบ เพื่อเอาสุข ให้เราได้ดี ให้เราได้ดี ให้เรามีปัญญา ให้เรามีฤทธิ์ ให้เราเป็นผู้วิเศษกว่าคนอื่นเขา ไม่ใช่อย่างนี้ แต่เป็นที่เป็นไปเพื่อให้มีปัญญา ปล่อยวางสังขาร ตั้งมั่น มุ่งหน้าไปนิพพาน

สมาธิเป็นธรรมะระดับกลาง เป็นเหตุให้เกิดปัญญา ถ้าไม่มีสมาธิ ปัญญา ก็ไม่เกิด มีปัญญาเห็นโทษของสังขาร เบื่อหน่ายสังขาร ทิ้งสังขารจะได้ถึงนิพพาน ต้องการไปนิพพานนั่นแหละ แต่จะไปนิพพานได้ต้องอาศัยสมาธิส่วนหนึ่ง สมาธิ ทัวไปมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ถ้าเป็นสมาธิที่ทำด้วยจิตใจโน้มเอียงไปเพื่อพ้นทุกข์นี้ไม่มี ข้อเสียนะ ถ้าทำสมาธิให้เราเป็นสุข ให้เราสบาย ให้เราได้นั่นได้นี้ วิเศษกว่าคนอื่น อย่างนี้ไม่ได้เป็นสมาธิในทฤษฎี บางคนมีสมาธิดี แต่ไม่จัดเข้าในโพธิปักขิยธรรม เพราะ ทำแค่ให้จิตสงบ เป็นสุขสบาย นอนนิ่ง เฉยอยู่ มันก็ไม่เกิดประโยชน์ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก มีความสุขเหมือนกัน แต่ไม่พ้นทุกข์

พระพุทธศาสนานี้เน้นไปที่พ้นทุกข์ ถ้าพ้นทุกข์ ยิ่งใจก็ต้องสุขอย่างแน่นอน มองเน้นไปทางพ้นทุกข์มีนิพพานเป็นอารมณ์ แล้วมีจิตเป็นเอกัคคตาตั้งมั่น นี่แหละ เป็นสมาธิในทฤษฎี เป็นบาทฐานของปัญญาต่อไป ถ้าเข้าใจแล้วก็เอาไปปฏิบัติได้ บางคนทำสมาธิแทบล้มแทบตาย ทำเพื่อให้ตัวเองมีความสุข ทำให้ตัวเองสบาย ไม่มีเรื่องรบกวน ให้หยุดความคิด เข้าสมาธิจะได้ไม่รับรู้อะไร ไม่มีเรื่องอะไรมารบกวน อย่างโน้นอย่างนี้ อย่างนี้มันผิดไปไกลแล้ว

สมาธิที่มีนิพพานเป็นอารมณ์ไม่เป็นเช่นนั้น ทำเพื่อพ้นทุกข์ สิ้นตัณหา พ้นจากกิเลสต่างๆ ถ้าทำอย่างนี้แล้วจิตตั้งมั่น เป็นเอกัคคตาจิต มีระดับความแนบแน่น มั่นคง เป็นฌานระดับต่างๆ เหมือนกัน แต่วัตถุประสงค์ในการทำนี้ไม่เหมือนกัน ในลัทธิคำสอนอื่นๆ ทำสมาธิได้มานานเยอะแยะ แต่ไม่ได้อินทรีย์ ไม่ได้เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ ไปเป็นพระพรหมค้ำอยู่ที่พรหมโลก เราทั้งหลายถ้าไม่ศึกษาให้ดี ก็ไปฝ่ายเขาได้เหมือนกัน ทุกคนก็อยากเป็นสุขทั้งหมด รักสุขเกลียดทุกข์ด้วยกันทั้งหมด มีแต่รักตัวเอง อยากให้ตัวเองสบาย ไม่อยากให้ตัวเองลำบาก ที่อยากให้ถึงนิพพาน มีน้อย ส่วนใหญ่เกลียดทุกข์ ไม่อยากได้ทุกข์หนีทุกข์ ปฏิเสธทุกข์ ไม่ยอมมรู้ทุกข์ ไม่ได้เรียนรู้ศึกษาให้รู้จักทุกข์ว่าเป็นทุกข์

ท่านขยายความแจ่มแจ้งว่า ที่ว่าเป็นเอกัคคตาจิตนี้ มีระดับความแนบแน่น ๔ ระดับ คือ ฌานที่ ๑ ฌานที่ ๒ ฌานที่ ๓ ฌานที่ ๔ นี้เรียกว่า สมาธินทรีย์

ต่อมาปัญญนทรีย์ พระพุทธองค์ตรัสว่า

ปัญญนทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ

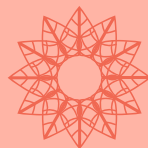
ปัญญนทรีย์ มีลักษณะเป็นปัญญาเห็นความเกิดและความดับ ไม่ใช่เห็นอย่างอื่นนะ ไม่ใช่เห็นอะไรเยอะนักหนาหรอก เห็นความเกิดความดับ เห็นเกิด เห็นดับ เห็นสังขารทั้งหลายเกิดเมื่อมีเหตุ หมดเหตุก็ดับไป เห็นว่าอะไรเกิด อันนั้นต้องดับทั้งนั้น เห็นอย่างนี้ดีที่สุด เพราะเป็นสิ่งจริงแท้ อะไรเกิดมันต้องดับ กฎนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นอริยะ เป็นสิ่งที่ประเสริฐชั้นสูง ชำแรกกิเลส ทำให้ถึงความสิ้นทุกข์ได้โดยชอบ การจะถึงความสิ้นทุกข์นั้นต้องทำโดยวิธีที่ถูกต้อง ต้องเห็นมันเกิด เห็นมันดับ เห็นความแปรปรวน เห็นมันตามที่เป็นจริง เห็นทุกข์ และรู้เรื่องทุกข์จบบริบูรณ์ อะไรที่เกี่ยวกับทุกข์นี้ รู้จนจบแล้วก็ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นลักษณะของปัญญนทรีย์ เมื่อแจ่มแจ้งขยายความออกไปขยายความว่า อริยสาวกนั้นย่อมรู้อันนี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธะ นี้ทุกข์โรธคามินีปฏิปทา คือความรู้ในอริยสัจ ๔

ทิวติวิมังคสูตรแสดงลักษณะของอินทรีย์ทั้ง ๕ และแจกแจงลักษณะให้เห็นชัดว่ามีอะไรบ้าง ถ้าทำเต็มทีสมบูรณ์ ร่วมกับโพธิปักขยธรรมอื่นๆ ก็ได้เป็นพระอรหันต์ ทำได้ลดลงมาก็เป็นพระอริยบุคคลระดับอื่นๆ ถ้าไม่มีเลย อินทรีย์ทั้ง ๕ ยังไม่รวมกับโพธิปักขยธรรม ยังไม่เกิดอริยมรรคก็ยังไม่ได้เป็นพระอริยบุคคล พระพุทธองค์ทรงแจกแจงนี้ ตรัสถึงยอดไว้ก่อนเลย ถ้าทำเต็มทีแล้ว ทำได้ทั้งหมดก็เป็นพระอริยเจ้าไปเลย

สรุปอธิบายย่อๆ ว่า สัทอินทรีย์ ได้แก่ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า วิริยอินทรีย์ คือการมีกำลังบากบั่น มั่นคง ตั้งความเพียร พยายามความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อเจริญกุศลธรรม ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายของดีๆ นี้ต้องไม่ทิ้ง ต้องผูกใจไว้ว่าจะทำให้ได้สตินทรีย์ คือเป็นผู้สติ ประกอบด้วยสติและปัญญา เครื่องรักษาตัวอย่างยอดเยี่ยมสามารถระลึกถึงสิ่งที่ทำค่าที่พูดนานๆ ได้ สมาธินทรีย์ คือเป็นผู้กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ แล้วได้เอกัคคตาจิต จิตมีความตั้งมั่น ปฏิบัติมุ่งเน้นไปที่นิพพานเพื่อความพ้นทุกข์ ปัญญินทรีย์ คือเป็นผู้มีปัญญา เห็นความเกิดความดับ เห็นอะไรที่เกิดล้วนแต่ดับไปทั้งนั้น เห็นอริยสัจ ๔

บรรยายมาก็พอสมควรแก่เวลาแล้วนะครับ อนุโมทนาทุกท่าน

อินทรีย์ ๕ ตอนที่ ๒

บรรยายวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๕

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย
สวัสดีครับท่านผู้สนใจในธรรมะทุกท่าน

วันนี้บรรยายในหัวข้อชื่อว่า โภธิปักขิยธรรม ครั้งที่ ๑๑ ในคราวที่แล้ว ครั้งที่ ๑๐ บรรยายเกี่ยวกับเรื่องอินทรีย์ ๕ พูดถึงความหมายและลักษณะ อินทรีย์ หมายถึง สภาวะที่เป็นใหญ่ในการทำหน้าที่ ทำกิจในเรื่องนั้นๆ เป็นเจ้าการในกรณีนั้นๆ ถึงแม้ว่าอินทรีย์ทั้ง ๕ นี้จะเกิดด้วยกัน เกิดพร้อมกัน หากแยกเป็น ประเด็นต่างๆ เป็นเรื่องๆ ก็จะมีผู้เป็นใหญ่ เป็นเจ้าการในการทำสิ่งนั้น

ถ้าเป็นเรื่องโศดาปัตติยงค์ ๔ คือความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระธรรม ความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ และเป็นผู้มีอริยกันตศีล แม้จะมีธรรมะหลายอย่างรวมกันขึ้น ทั้งศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เกิดพร้อมกัน ประกอบกันเข้าในขณะนั้น แต่ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นใหญ่ในเรื่องโศดาปัตติยงค์นี้คือศรัทธา ศรัทธานี้เรียกว่า **สัทธินทรีย์**

ถ้าเป็นประเด็นความกล้าหาญ บากบั่น ไม่ทอดธุระในกุศล พยายามในการละบาปอกุศล ในการเจริญกุศล เดินก้าวหน้าไปเพื่อเข้าถึงกุศล ในตอนนั้น แม้จะมีศรัทธาและมีธรรมะอื่นๆ ประกอบรวมกันขึ้นสภาวะธรรมที่เป็นใหญ่ในหน้าที่นั้นคือวิริยะ เรียกว่า **วิริยินทรีย์**

อุปมาเหมือนว่า มีพระราชาเดินเที่ยวไปกับลูกเศรษฐี ๔ คน รวมกันเป็น ๕ คน เดินเที่ยวไปตามท้องถนน พอมาถึงบ้านลูกเศรษฐีคนที่ ๑ ขึ้นไปบ้านนั้น ลูกเศรษฐีคนที่ ๑ ก็ทำหน้าที่ดูแลจัดแจงเรื่องต่างๆ ส่วนอีก ๔ คนอยู่นิ่งๆ ไว้ พอเดินมาถึงบ้านของลูกเศรษฐีคนที่ ๒ ลูกเศรษฐีคนที่ ๒ ก็ทำหน้าที่จัดแจงที่บ้านของตัวเอง ส่วนคนอื่นก็นิ่งๆ ไว้ ทำคล้ายตามเขา เดินไปเรื่อยๆ ถึงบ้านของลูกเศรษฐีคนที่ ๓ ลูกเศรษฐีคนที่ ๓ ก็ทำหน้าที่จัดแจงที่บ้านของตัวเอง ส่วนคนอื่นก็นิ่งๆ ไว้ ถึงบ้านของลูกเศรษฐีคนที่ ๔ ลูกเศรษฐีคนที่ ๔ ก็ทำหน้าที่จัดแจงที่บ้านของตัวเอง ส่วนคนอื่นก็นิ่งๆ ไว้ สุดท้ายถึงพระราชวัง พระราชาเป็นผู้สั่งการดูแลจัดการ ลูกเศรษฐีที่มาด้วยกันเป็นกลุ่มเดียวกัน ก็นั่งเฉยอยู่ คนที่สั่งการหรือทำหน้าที่เป็นใหญ่ในเรื่องนั้นๆ ดังอุปมานี้ คือ **อินทรีย์**

สัทอินทรีย์	ฟังเห็นได้ใน	โสตปาตติยงค์ ๔
วิริยอินทรีย์	ฟังเห็นได้ใน	สัมมปปธาน ๔
สตินทรีย์	ฟังเห็นได้ใน	สติปัญฐาน ๔
สมาธิินทรีย์	ฟังเห็นได้ใน	ฌาน ๔
ปัญญาอินทรีย์	ฟังเห็นได้ใน	อริยสัจ ๔

ในเรื่องนั้นๆ มีตัวธรรมะที่เป็นใหญ่ เป็นเจ้าการทำหน้าที่ ส่วนธรรมอื่นๆ เกิดร่วมกัน มารวมกันให้เป็นองค์รวม ทำให้เต็ม เช่นในเรื่องอริยสัจ การจะเห็นอริยสัจ ตอนเห็นความจริง พิจารณาความจริง ศรัทธาก็มี วิริยะก็มี สติก็มี สมาธิก็มีเหมือนกัน แต่หน้าที่การพิจารณาอริยสัจนี้เป็นหน้าที่ของปัญญา ปัญญาเป็นผู้ทำหน้าที่เรื่องนี้ จึงเรียกว่า **ปัญญาอินทรีย์**

อินทรีย์เป็นความเป็นใหญ่ในหน้าที่ ในประเด็นนั้นๆ มี ๕ อย่าง คือ สัทอินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ และปัญญาอินทรีย์ ได้บรรยายไปในคราวที่แล้วเกี่ยวกับเรื่องความหมายและแจกแจงลักษณะของอินทรีย์แต่ละอย่าง วันนี้จะพูดเรื่องอินทรีย์ต่อไป ในประเด็นความสำคัญของอินทรีย์ ๕ ประการ เพื่อช่วยให้เข้าใจอินทรีย์ได้ชัดเจน หากคราวที่แล้วถ้ายังฟังไม่ชัดเจน ฟังซ้ำไปซ้ำมาก็จะได้เข้าใจขึ้น

๒. ความสำคัญของอินทรีย์

๒.๑ เป็นธรรมะที่ทำให้พระพุทธเจ้าปฎิญาณตนว่าเป็นพุทธะ

วันนี้พูดตอนที่ ๑๑ อินทรีย์ ๕ ครั้งที่ ๒ จะพูดในประเด็นความสำคัญ
ของอินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ เป็นธรรมะกลุ่มหนึ่งใน
โพธิปักขิยธรรม เป็นธรรมะที่ควรทำให้มีขึ้น รวมอยู่ในกลุ่มอริยมรรคมีองค์ ๘
ถ้าว่าตามหลักอริยสัจแล้ว อยู่ในกลุ่มทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ พระพุทธองค์
ตรัสรู้รู้ริยสัจครบถ้วนสมบูรณ์ มีเรื่องอินทรีย์ประกอบด้วย เมื่อพระองค์รู้เรื่อง
อินทรีย์นี้แหละจึงปฎิญาณตนว่าเป็นพระพุทธเจ้า อินทรีย์ทั้ง ๕ นี้ เป็นส่วนหนึ่งของ
อริยสัจ ๔ ความสำคัญของอินทรีย์ ๕ ประการ คือเป็นธรรมะที่ทำให้พระพุทธเจ้า
ปฎิญาณตนว่าเป็นพุทธะ ถ้าพระองค์ไม่รู้เรื่องนี้ พระองค์ก็ไม่ปฎิญาณ พระพุทธองค์
ทรงรู้ทุกข์ รู้ทุกขสมุทัย รู้ทุกขนิโรธ รู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อินทรีย์ ๕ ประการนี้
เป็นส่วนหนึ่งของทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

ในสังยุตตนิกาย มหาวรรค ปุณฺณพทฺฐสูตร ข้อ ๔๙๑ พระพุทธองค์ตรัสว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้
อินทรีย์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทรีย์
๒. วิริยอินทรีย์
๓. สตินอินทรีย์
๔. สมาธิอินทรีย์
๕. ปัญญาอินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย ตราบใดเรายังไม่รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง ตราบนั้นเรายังไม่ยืนยันว่าเป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์

แต่เมื่อใด เรารู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงยืนยันว่า เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์

อนึ่ง ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า วิมุตติของเราไม่กำเริบชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก

ปุณฺณพทฺฐสูตรที่ ๑ จบ

พระสูตรนี้แสดงความรู้ของพระพุทธองค์ที่ชัดเจนแจ่มแจ้งในเรื่องของอินทรีย์ ๕ พระองค์จึงปฏิญาณตนว่าเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลกในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ อย่างนี้ ซึ่งการรู้ทั่วถึงธรรมไม่ว่าจะเป็นหมวดไหน จะมีการรู้ทั่วถึงอยู่ ๕ ลักษณะด้วยกัน ตอนนี้กำลังพูดถึงอินทรีย์ ๕ พระพุทธเจ้าก็ทรงรู้อย่างทั่วถึงรู้อะไรบ้าง

อย่างที่ ๑ **รู้ความเกิด** รู้เหตุให้เกิดอินทรีย์ ๕ ว่าอินทรีย์เหล่านี้เกิดมาได้อย่างไร พวกเรารู้อะไรยัง ต้องรู้ จึงจะได้เป็นอริยเจ้า ต้องรู้ความเกิด อินทรีย์ ๕ เป็นธรรมที่เป็นสังขาร เกิดจากเหตุปัจจัย ที่ฟังผมบรรยายมา ท่านทั้งหลายคงรู้อแล้วว่าเกิดมาได้ยังไง เกิดมาจากการมีพื้นฐานที่ดี มีสติ ฝึกความเพียรตามสัมมัตตปธาน ทำให้ได้สมาธิตามหลักอิทธิบาท สัทธินทรีย์มาได้อย่างไร วิริยินทรีย์มาได้อย่างไร มีเหตุเกิดอย่างไร อย่างนี้เรียกว่ารู้จักความเกิด ธรรมะไม่ได้มาลอยๆ เกิดเมื่อมีเหตุ

อย่างที่ ๒ **รู้ความดับ** อินทรีย์เกิดขึ้นเมื่อมันมีเหตุ ดับไปเมื่อมันหมดเหตุ

อย่างที่ ๓ **รู้คุณ** อินทรีย์มีคุณอย่างไรบ้าง มีอัสสาทะ มีความน่าพอใจ หรือมีประโยชน์อะไรบ้าง สุขและโสมนัสที่อาศัยสิ่งนั้นเกิด ท่านเรียกว่าอัสสาทะคือคุณของสิ่งนั้น ท่านทั้งหลายรู้อะไรของอินทรีย์ ๕ หรือยัง สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มีคุณประโยชน์อย่างไรบ้าง

อย่างที่ ๔ **รู้โทษ** รู้จักโทษของมัน ธรรมะฝ่ายดีมีโทษด้วยหรือ มีโทษที่ติดมาแน่นอนคือมันเป็นสิ่งไม่เที่ยง ไม่แน่นอน ถ้าเราไปยึดถือ ก็เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ขึ้นได้ สติก็เป็นของไม่เที่ยง โทษของมันคือเป็นของไม่เที่ยง มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา เราจึงพึ่งมันไม่ได้จริง

และอย่างที่ ๕ **รู้จักอุปายเครื่องสลัดออก** คือรู้จักนิสสรณะ วิธีที่จะอยู่เหนือมัน ออกไปจากสังขารนำมาใช้ประโยชน์ ส่วนที่เป็นโทษก็ระวางไว้ อย่างนี้เป็นความรู้ทั่วถึงในเรื่องอินทรีย์ ๕

๒.๒ รู้อินทรีย์ ทำให้เป็นพระอริยเจ้า

ต่อมาความสำคัญข้อที่ ๒ ถ้าใครรู้อินทรีย์ รู้อย่างถูกต้อง จะทำให้คนนั้น เป็นอริยเจ้า อย่างเป็นพระโสดาบันก็ต้องรู้จักชัดเจน ๕ อย่างที่กล่าวมาแล้วนี้แหละ

ในทุติยโสดาปันนสูตร ข้อ ๔๗๓ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้

อินทรีย์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทรีย์

๒. วิริยอินทรีย์

๓. สตินอินทรีย์

๔. สมาธิอินทรีย์

๕. ปัญญาอินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น อริยสาวกนี้รากล่าวว่า เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะ สำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ทุติยโสดาปันนสูตรที่ ๓ จบ

จะเป็นพระโสดาบันต้องรู้จักอันนี้ อ้อ...มันเกิดอย่างนี้ มันดับอย่างนี้ มีคุณ อย่างนี้ มีประโยชน์อย่างนี้ มีโทษ มันเป็นของไม่เที่ยงไม่แน่นอน ไปคาดหวังกับ มันไม่ได้ และรู้วิธีออกจากมันเป็นอย่างนี้ คนที่เข้าใจเรื่องนี้ ก็เป็นพระโสดาบัน เรียกอริยสาวกนั้นว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้แน่นอน ที่จะตรัสรู้ในภายหน้า อันนี้เป็นความรู้แบบพระโสดาบันเกี่ยวกับอินทรีย์ ๕ รู้จักคุณ รู้จักโทษ และรู้จักวิธีที่จะออกจากมัน ออกจากอินทรีย์ ๕ ต่อไปพระอรหันต์ก็รู้ คล้ายๆ กัน แต่มีปัญญามากกว่า จนกระทั่งหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่นได้ด้วย ดังที่พระพุทธองค์ตรัส

ในปฐมอรหันตสูตร ข้อ ๔๗๔ ว่า

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้

อินทรีย์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทรีย์

๒. วิริยอินทรีย์

๓. สตินอินทรีย์

๔. สมาธินทรีย์

๕. ปัญญินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ

ปฐมอรหันตสูตรที่ ๔ จบ

ความรู้ของพระอรหันต์ก็เพิ่มมาอีก เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นด้วยความรู้ของพระโสดาบันกับพระอรหันต์ก็คล้ายๆ กัน พระโสดาบันก็รู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายวิธีการสลัดออก แต่ยังไม่หลุดพ้น ยังไม่สิ้นอาสวะ กิเลสยังไม่หมด เรียกว่ายังรู้ไม่เต็มที่ **พระอรหันต์มีความรู้เต็มที่ เป็นผู้หลุดพ้น เพราะไม่ยึดมั่น**

อินทรีย์ ๕ มีความสำคัญตั้งแต่พระพุทธเจ้าปฏิญาณตนก็ต้องรู้ชัดเรื่องนี้ จะเป็นพระโสดาบันก็ต้องรู้อินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์ก็ต้องรู้อินทรีย์ ๕ ไม่ใช่ว่าจะบรรลุกันแบบง่าย ๆ บรรลุแบบก้าวกระโดดไม่มี ต้องอบรมเจริญโพธิปักขิยธรรม ให้มีขึ้น การปฏิบัติวิปัสสนานั้น เป็นการพิจารณาถูรูปรนาม ให้เห็นว่ามันเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ถ้าไม่มีธรรมะชุดโพธิปักขิยธรรมมาเป็นกองหนุน ไม่ได้เจริญโพธิปักขิยธรรม ก็ไม่อาจบรรลุได้ เหมือนอุปมาเรื่องแม่ไก่กอกไข่ แม่ไก่กอกนี้มีความต้องการอยากให้ลูกไก่เกิดมา แต่ไม่หับ ไม่กก ไม่ฟักให้ดี ทำไม่ถูก ลูกไก่ก็ออกจากไข่มาไม่ได้ คงตายเสียก่อน พวกเราแม้ปฏิบัติธรรม พิจารณาถูรูปรธรรม

นามธรรม เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ถ้าไม่อบรมโพธิปักขิยธรรม ไม่ปมสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น ไม่เจริญศีล สมาธิ ปัญญาให้เต็มบริบูรณ์ขึ้นมา มีอะไรบ้าง มี ๓๗ ประการนั้นแหละ ถ้าไม่ทำให้เต็มที่ก็ไม่บรรลุนะ เหตุปัจจัยมันไม่ครบ

เหมือนกับเราปลูกข้าว เวลาเราปลูกข้าว ถ้าทำอย่างถูกต้อง เราก็จะได้ข้าว แต่การที่จะได้ข้าว เหตุปัจจัยมันมีเยอะ เราไปบังคับข้าวให้ออกรวงไม่ได้ ต้องทำเหตุให้เหมาะสม การที่จิตจะถึงนิพพานก็ทำนองเดียวกัน บอกว่าให้มีปัญญาเห็นไตรลักษณ์ แล้วปล่อยวาง เราจะบังคับให้ปล่อยวางก็ไม่ได้ ต้องปฏิบัติครบอริยมรรคมีองค์ ๘ จึงจะมีดวงตาเห็นธรรม แจกแจงละเอียดออกไปก็เป็นโพธิปักขิยธรรม ๓๗ เป็นกองหนุน อย่างนี้ ฟังแบบนี้แล้วบางท่านถอดใจแล้ว รู้สึกมีเรื่องต้องทำเยอะเหลือเกิน หลักการเป็นอย่างนี้ ทำเล็กๆ น้อยๆ ไม่บรรลุนะ ต้องทำให้ครบถ้วน

๒.๓ เป็นเครื่องจำแนกระดับพระอริยเจ้า

ต่อไปความสำคัญข้อที่ ๓ คือ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ เป็นเครื่องจำแนกระดับอริยบุคคล มีระดับเป็นอรหันต์ เป็นอนาคามี เป็นสกทาคามี เป็นโสดาบัน พระอริยเจ้าเหล่านี้ จำแนกตามความบริบูรณ์ของอินทรีย์

ในปฐมสังขิตตสูตร ข้อ ๔๘๒ พระพุทธองค์ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้
อินทรีย์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. สัทอินทรีย์
๒. วิริยอินทรีย์
๓. สตินทรีย์
๔. สมาธินทรีย์
๕. ปัญญินทรีย์
อินทรีย์ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะมีอินทรีย์ ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์
๒. เป็นพระอนาคามีเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น
๓. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระอนาคามีนั้น
๔. เป็นพระโสดาบันเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น
๕. เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสारीเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระโสดาบันนั้น
๖. เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारीเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระโสดาบันผู้ธัมมานุสारीนั้น

ปฐมสังขิตตสูตรที่ ๒ จบ

และ ปฐมวิตถารสูตร ข้อ ๔๘๕ พระพุทธองค์ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้
อินทรีย์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทรีย์
  ๒. วิริยอินทรีย์
  ๓. สตินทรีย์
  ๔. สมาธินทรีย์
  ๕. ปัญญินทรีย์
- อินทรีย์ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์
๒. เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายีเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น
๓. เป็นพระอนาคามีผู้อุพหัจจปรีนิพพายีเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายีนั่น
๔. เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อุพหัจจปรีนิพพายีนั่น
๕. เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีนั่น
๖. เป็นพระอนาคามีผู้อุทังโสโตอกนิภูคามีเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีนั่น

๗. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อุทังโสโตอกนิภูคามีนั้น
๘. เป็นพระโสตาบันเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น
๙. เป็นพระโสตาบันผู้ธัมมานุสारीเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระโสตาบันนั้น
๑๐. เป็นพระโสตาบันผู้สัทธานุสारीเพราะมีอินทรีย์อ่อนกว่าพระโสตาบันผู้ธัมมานุสारीนั้น

ปฐมวิตถารสูตรที่ ๕ จบ

ตามพระสูตรที่อ่านมานี้แบ่งแยกพระอริยบุคคลตามความเข้มข้นของอินทรีย์ ทั้ง ๕ พระอรหันต์มีอินทรีย์ ๕ ประการครบถ้วนบริบูรณ์เต็มที่ เหมือนเรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘ ผู้มีครบถ้วนบริบูรณ์เต็มที่คือพระอรหันต์ พระอริยบุคคลระดับอื่นๆ ก็มีรองๆ ลงมา โภธิปักขิยธรรมหมวดอื่นๆ เรื่องโพชฌงค์ ๗ สติปัฏฐาน ๔ ผู้ที่ได้เต็มที่ ครบถ้วนบริบูรณ์หมดคือพระอรหันต์ ส่วนผู้ทำได้บางส่วนก็เป็นอริยเจ้าระดับอื่นๆ ลดหลั่นตามความเข้มข้นที่ทำได้ ส่วนผู้ที่กำลังฝึกหัดอยู่ ยังทำไม่ได้ ยังไม่มีอริยมรรคมารวมกัน อันนี้ก็เป็นกัลยาณปุถุชน ส่วนพวกไม่รู้เรื่องเป็นคนมืดบอด ไม่รู้หนทางข้อปฏิบัติ เป็นอัมธปุถุชน

ตอนนี้พูดเรื่องอินทรีย์ ๕ แยกบุคคลออกมาเป็น ๖ กลุ่ม ใช้ความมากน้อยของอินทรีย์เป็นตัวแยกพระอริยบุคคล ในคนปฏิบัติธรรมด้วยกันแยกมาเป็น ๖ กลุ่ม

บุคคลที่ ๑ เป็นพระอรหันต์ เพราะมีอินทรีย์ ๕ ครบถ้วนเต็มบริบูรณ์ บุคคลที่ ๒ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ อ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ พระอนาคามีนี้อินทรีย์ ๕ ยังไม่เต็ม ปัญญาของท่านยังไม่เต็มบริบูรณ์ ปัญญาอินทรีย์ยังไม่เต็ม บุคคลที่ ๓ พระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ อ่อนกว่าพระอนาคามี บุคคลที่ ๔ พระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ อ่อนกว่าพระสกทาคามี ปกติแล้วพระโสดาบันท่านมีอินทรีย์ที่เต็มอยู่ข้อเดียวคือสัทธินทรีย์ เป็นผู้มีศรัทธาที่ไม่หวั่นไหว เต็มในส่วนของศรัทธา ศรัทธาเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ และมีศีล ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นอิสระ ไม่ถูกตัณหาและทิฏฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญายังไม่เต็มที่

บุคคลที่ ๕ เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ อ่อนกว่าพระโสดาบัน ธัมมานุสारी ผู้ไปตามธรรมะ มีปัญญานำหน้า ก้าวลงสู่อริยมรรค จะได้เป็นพระโสดาบันในชาตินี้ก่อนตาย บุคคลที่ ๖ เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ อ่อนกว่าพระโสดาบันผู้พระธัมมานุสारी สัทธานุสारीใช้ศรัทธา นำหน้า มีความเชื่อมั่นในธรรมที่พระพุทธองค์ทรงประกาศไว้แล้ว ก้าวลงสู่อริยมรรค จะได้เป็นพระโสดาบันในชาตินี้ก่อนตาย อินทรีย์อ่อนกว่าท่านอื่นๆ ทั้งหมด ถ้าหากแยกให้ละเอียดไปอีก พระอนาคามีแยกออกเป็น ๕ ประเภท หรือแยกละเอียดกว่านั้นอีก แยกพระโสดาบันออกเป็น ๓ ประเภท ก็เพราะอินทรีย์ ๕ ประการ แยกอ่อนกว่ากันตามลำดับ

๒.๔ เป็นเครื่องจำแนกปฏิบัติของปฏิบัติธรรม

ต่อไปความสำคัญอย่างที ๔ อินทรีย์ ๕ เป็นเครื่องจำแนกปฏิบัติของปฏิบัติธรรม ในการปฏิบัติธรรม ดำเนินตามทางที่พระพุทธเจ้าได้แสดงเอาไว้มีปฏิบัติอยู่ ๔ แบบด้วยกัน แบบที่ ๑ ทุกขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา ปฏิบัติลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า แบบที่ ๒ ทุกขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา ปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็ว แบบที่ ๓ สุขขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา ปฏิบัติสะดวกแต่รู้ได้ช้า แบบที่ ๔ สุขขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา ปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว มีปฏิบัติในการปฏิบัติอยู่ ๔ ลักษณะนี้แหละซึ่งอินทรีย์ ๕ นี้ เป็นตัวที่ใช้แบ่งปฏิบัติ ในอังกุตตรนิกาย จตุกกนิบาต วิตถารสูตร ข้อ ๑๖๒ พระพุทธองค์ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ ๔ ประการนี้
ปฏิบัติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา
๒. ทุกขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา
๓. สุขขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา
๔. สุขขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา

ทุกขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โดยปกติเป็นคนมีราคะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากราคะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนมีโทสะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโทสะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนมีโมหะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโมหะเป็นประจำ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ย่อมปรากฏอ่อน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏอ่อน เธอจึงบรรลुकุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้า นี้เรียกว่า ทุกขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา

ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โดยปกติเป็นคนมีราคะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากราคะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนมีโทสะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโทสะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนมีโมหะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโมหะเป็นประจำ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทอินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ ย่อมปรากฏแก่กล้า เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏแก่กล้า เธอจึงบรรลुकุณพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็ว นี้เรียกว่า ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา

สุขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โดยปกติเป็นคนไม่มีราคะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากราคะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนไม่มีโทสะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโทสะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนไม่มีโมหะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโมหะเป็นประจำ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทอินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ ย่อมปรากฏอ่อน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏอ่อน เธอจึงบรรลुकุณพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้า นี้เรียกว่า สุขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา

สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โดยปกติเป็นคนไม่มีราคะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัส ที่เกิดจากราคะเป็นประจำบ้าง โดยปกติเป็นคนไม่มีโทสะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโทสะเป็นประจำบ้าง โดยปกติเป็นคนไม่มีโมหะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโมหะเป็นประจำบ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทอินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ ย่อมปรากฏแก่กล้าเพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏแก่กล้า เธอจึงบรรลุดุคฺคพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็ว นี้เรียกว่าสุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล

วิถถารสูตรที่ ๒ จบ

พระสูตรนี้ แสดงอินทรีย์ ๕ เป็นตัวจำแนกปฏิบัติปทาของผู้ปฏิบัติธรรมซึ่งมีอยู่ ๔ อย่าง คือ

ทุกขาปฏิบัติ ทนธาภิญญา ปฏิบัติลำบากทั้งรู้ได้ช้า
ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา ปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็ว
สุขาปฏิบัติ ทนธาภิญญา ปฏิบัติสะดวกแต่รู้ได้ช้า
สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา ปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว

ปฏิบัติแยกเป็น ๔ มีทั้งกลุ่มปฏิบัติลำบาก ปฏิบัติสะดวก รู้ช้า รู้เร็ว ปฏิบัติลำบาก ก็รู้ช้าก็ได้ รู้เร็วก็ได้ ปฏิบัติสะดวก รู้ช้าก็ได้ รู้เร็วก็ได้ การรู้ช้าหรือรู้เร็ว นั้นวัดกันที่อินทรีย์ ส่วนปฏิบัติลำบากหรือสะดวกดูที่กิเลส

ถ้ากิเลสระคะเยอะ โทสะเยอะ โมหะเยอะ กิเลสมีกำลังแรง มีกิเลสเยอะ เวลาปฏิบัติธรรมก็เหนื่อย ต้องบังคับเคี่ยวเข็ญตัวเอง มีความรู้สึกเป็นทุกข์โทมนัส เกิดจากกิเลสบ่อยๆ มีปัญหาอยู่เรื่อย โทสะเยอะก็หงุดหงิดรำคาญอยู่เรื่อย นี้เรียกว่า ปฏิบัติลำบาก ทุกข์โทมนัสเกิดขึ้นเพราะกิเลสของตัวเองบ่อยๆ อย่างนี้คือปฏิบัติลำบาก ในการปฏิบัติลำบากอาจจะบรรลุซำก็ได้ บรรลุเร็วก็ได้ อยู่ที่อินทรีย์ **คนปฏิบัติถึงแม้จะมีกิเลสเยอะ แต่ถ้าสั่งสมอินทรีย์มากๆ อินทรีย์แก่กล้า ก็บรรลุเร็วได้** ทั้งๆ ที่กิเลสเยอะนี้แหละ มีกิเลสและมีทุกข์โทมนัสที่เกิดจากกิเลสบ่อยๆ ถ้าอินทรีย์แก่กล้าก็บรรลุไว ถ้าอินทรีย์อ่อน ก็บรรลุช้า อันนี้ปฏิบัติลำบากรู้ได้ซำก็มี รู้ได้เร็วก็มี ปฏิปทาที่ ๑ และ ๒

ต่อไปปฏิบัติที่ ๓ และ ๔ ปฏิบัติสะดวก คำว่าปฏิบัติสะดวกคือเป็นคน ไม่ค่อยมีกิเลส ไม่ค่อยมีระคะ ไม่ค่อยมีโทสะ ไม่ค่อยมีโมหะ แสดงว่ามีกุศลเยอะ ถ้าพูดแบบกลับซำง ไม่ค่อยมีระคะ มีแต่ปล่อยวาง คิดจะออกจากกาม ไม่ค่อยมีโทสะเลย มีแต่เมตตา กรุณา คิดช่วยเหลือคนอื่น ไม่ค่อยมีโมหะ มีสติไม่หลงลืม ไม่ประมาท ไม่มัวเมา นึกถึงความตายอยู่เสมอ ผู้ปฏิบัติที่ไม่ค่อยมีกิเลสก็มี ๒ กลุ่ม บรรลุซำก็มี บรรลุเร็วก็มี ดูที่อินทรีย์ เพราะการที่ไม่ค่อยมีกิเลสเกิดขึ้นอาจเป็นอุปนิสัยใจของคนนั้นชอบช่วยเหลือคนอื่นบ้าง ชอบให้ทานบ้าง เป็นคนใจดีมีเมตตาบ้าง หรือชอบทำสมาธิ ชอบอยู่เงียบๆ ฝึกสมาธิได้ยาวนานซำต่างๆ ก็ไม่ค่อยมีกิเลสเกิด อินทรีย์ ๕ แก่กล้าบรรลุเร็ว อินทรีย์อ่อนก็บรรลุช้า

อินทรีย์ทั้ง ๕ จึงเป็นเครื่องจำแนกผู้ปฏิบัติให้เป็นผู้บรรลุซำหรือบรรลุเร็ว ซำหรือเร็วนี้อยู่ที่อินทรีย์ ๕ แก่หรืออ่อน คนมีกิเลสกล้ารุนแรง บรรลุซำก็มี บรรลุเร็วก็มี **คนมีกิเลสน้อย ไม่ค่อยมีกิเลสเกิด บรรลุซำก็มี บรรลุเร็วก็มี** การมีกิเลส มีทุกข์โทมนัสมากหรือน้อยจึงไม่ใช่ตัววัดว่าบรรลุซำหรือว่าบรรลุเร็ว ตัววัดจริงๆ ก็คืออินทรีย์

๒.๕ ทำให้หยั่งลงสู่อมตะนิพพาน

ต่อไปความสำคัญข้อที่ ๕ อินทรีย์ ๕ ก็เหมือนธรรมะหมวดอื่นๆ ที่เป็นชุดโพธิปักขิยธรรม ถ้าเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ก็หยั่งลงสู่อมตะ หยั่งลงสู่นิพพาน ธรรมหมวดนี้ทำเอาไว้ไม่เสียหลาย สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ทำให้ **โน้มเอียงไปนิพพาน หยั่งลงสู่อมตะ** ท่านทั้งหลายมีโอกาสควรศึกษาไว้ ธรรม ๗ หมวด ๓๗ ประการนี้ ทำอันไหนได้ก็ทำไปเลย ทำแล้วหยั่งลงสู่อมตะ

บางคนไม่ได้ศึกษาเรื่องนี้ไปทำแต่เรื่องอื่น ทำแต่บุญอย่างโน้นอย่างนี้ ทำสาธารณประโยชน์มากมาย ไม่เข้าเรื่องนี้สักอย่างหนึ่ง อย่างนั้นมันก็วนเวียนไปไกล ไม่หยั่งลง ไม่เอียงมาทางอมตะ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ไม่ได้เป็นไปเพื่อความสงบอย่างแท้จริง ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ เราจะได้ทำถูก ทำได้มากหรือได้น้อยอันนี้ก็แล้วแต่ อย่างน้อยก็ได้ทำถูกต้องๆ เก็บสะสมเพิ่มพูนไปเรื่อยๆ

พระสูตรชื่อว่าบุพพโกฏฐกสูตรในสังยุตตนิกายมหาราวรรคข้อ ๕๑๔

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

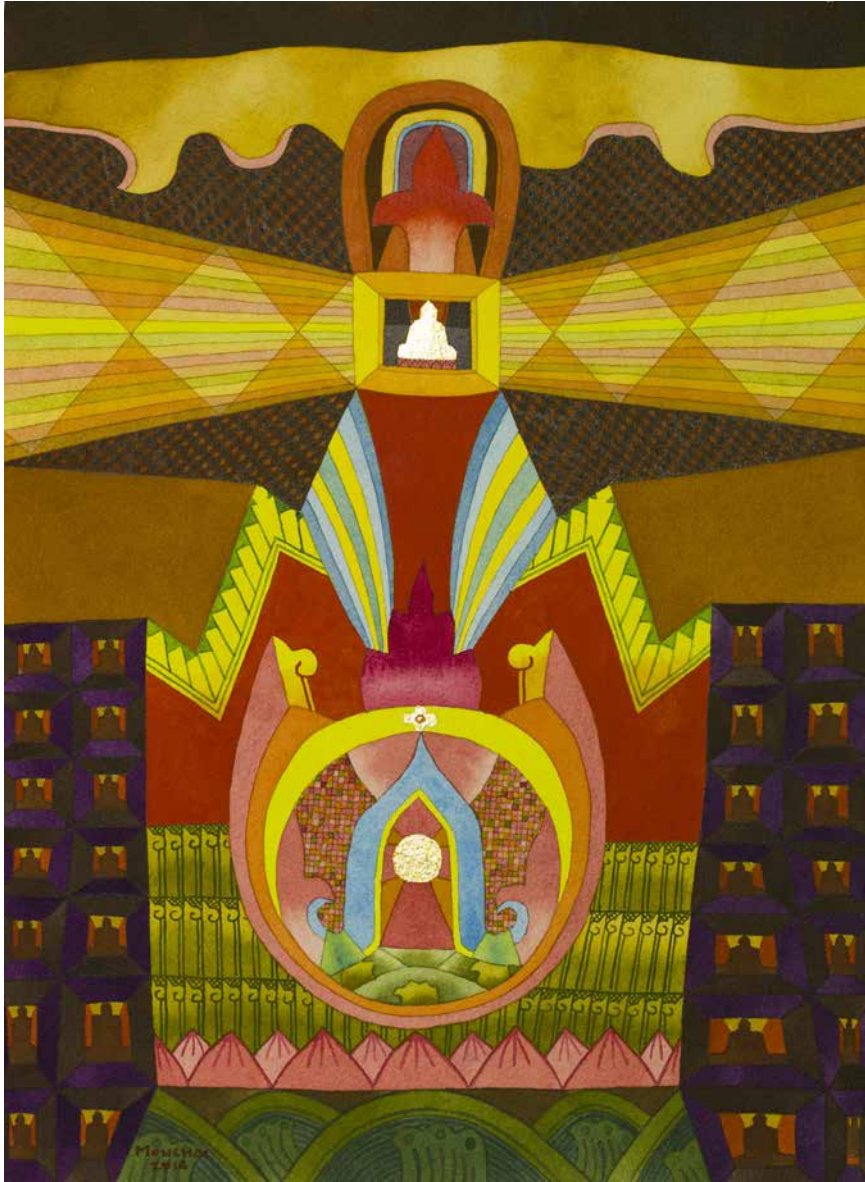
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพโกฏฐกะ เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระสารีบุตรมาตรัสว่า

สารีบุตร เธอเชื่อหรือไม่ว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่ไปในเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยอินทรีย์... สตินทรีย์... สมาธินทรีย์... ปัญญินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่ไปในเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชื่อนี้ชนเหล่าใดไม่รู้ไม่เห็น ไม่เข้าใจ มิได้ทำให้แจ้ง มิได้สัมผัสด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงถึงความเชื่อต่อผู้อื่นในข้อนั้นว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยินทรีย์... สตินทรีย์... สมาธินทรีย์... ปัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชื่อนี้ชนเหล่าใดรู้ เห็น เข้าใจ ทำให้แจ้ง สัมผัสด้วยปัญญาแล้ว ชนเหล่านั้นย่อมไม่มีความสงสัย ไม่มีความแคลงใจในข้อนั้นเลย ว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยินทรีย์... สตินทรีย์... สมาธินทรีย์... ปัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ก็ข้อนั้นข้าพระองค์รู้ เห็น เข้าใจ ทำให้แจ้ง สัมผัสด้วยปัญญาแล้ว ข้าพระองค์ไม่มีความสงสัย ไม่มีความแคลงใจในข้อนั้นว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยินทรีย์... สตินทรีย์... สมาธินทรีย์... ปัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดิละ ดิละ สารีบุตร ชื่อนี้ชนเหล่าใดไม่รู้ไม่เห็น ไม่เข้าใจ มิได้ทำให้แจ้ง มิได้สัมผัสด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงดำเนินไปด้วยความเชื่อต่อผู้อื่นในข้อนั้นว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยินทรีย์... สตินทรีย์... สมาธินทรีย์... ปัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ชื่อนี้ชนเหล่าใดรู้ เห็น เข้าใจ ทำให้แจ้ง ได้สัมผัสด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความระวางสงสัยในข้อนั้นว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยินทรีย์... สตินทรีย์... สมาธินทรีย์... ปัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

บุพพโกฏฐกสูตรที่ ๔ จบ

๓. เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับอินทรีย์

๓.๑ ปัญญาอินทรีย์เป็นยอด

ในอินทรีย์ ๕ นั้น มีอินทรีย์ที่สำคัญ ที่เป็นเลิศ เป็นยอดกว่าอินทรีย์ทั้งหลาย อยู่คือปัญญาอินทรีย์ เราทั้งหลายก็พอรู้แล้วว่าถ้าพูดเรื่องธรรมะในฝ่ายสังขาร ธรรมะ ตัวที่เป็นยอดในฝ่ายสังขารคือปัญญา ไม่ใช่หมายความว่าปัญญามีปัญญาอย่างเดียวแล้วจะ บรรลุธรรมหรือ ต้องประชุมกันทั้งปัญญา ศีล สมาธิ นั้นแหละจึงจะหมดกิเลส หาก พูดถึงสิ่งที่เป็นยอด เป็นสิ่งสูงไปตามลำดับ **ยอดคือปัญญา**

บางคนได้ยืมว่า ปัญญาเป็นยอด ก็เอาแต่ปัญญา เน้นแต่ปัญญาอย่างเดียว คนไหนไปทำวัด สวดมนต์ ทำบุญ ก็ไปดูหมิ่นเขาอีก อย่างนี้ก็เลยเกิดไป หลักระดม ในชุดโพธิปักขิยธรรมนี้ปัญญานี้เป็นเลิศที่สุด

ในสังยุตตนิกายมหารวรรคสาฬหสูตร ข้อ ๕๒๑

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อ
สาลา แคว้นโกศล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย
มาตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ดิรัจฉานเหล่าใดเหล่าหนึ่ง พญาราชสีห์
ชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าสัตว์ดิรัจฉานเหล่านั้น เพราะพละกำลัง ความเร็ว
ความกล้า แม้นันใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาธิริยบัณฑิต
กล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน

โภธิปักขิยธรรม อะไรบ้าง คือ

สัทินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
วิริยินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
สตินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
สมาธินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
ปัญญาธิริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ดิรัจฉานเหล่าใดเหล่าหนึ่ง พญาราชสีห์ชาวโลก
กล่าวว่าเลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น เพราะพละกำลัง ความเร็ว ความกล้า แม้นันใด
โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาธิริยบัณฑิตกล่าวว่าเลิศ
กว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็ฉันทันนั้นเหมือน
กัน

สาลสูตรที่ ๑ จบ

อันนี้กล่าวถึงในบรรดาโพธิปักขิยธรรมด้วยกัน ในหมวดอินทรีย์ ๕ มีอินทรีย์ที่เป็นยอดกว่าเขา เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม หรือยอดแห่งอินทรีย์ คือปัญญาอินทรีย์ เหมือนกับทางโลกเขาสมมติกัน ในบรรดาสัตว์เดรัจฉาน สัตว์เจ้าป่าพญาราชสีห์เป็นเจ้าป่าเพราะว่ามีพลังกำลังมากกว่า มีฝีเท้าวิ่งเร็วกว่า มีความกล้ากว่าสัตว์อื่นๆ

ถ้าพูดอีกแบบหนึ่ง ในบรรดาอินทรีย์ ๕ ประการนี้ อินทรีย์ข้ออื่นๆ จะมั่นคงหรือไม่มั่นคง ก็ต้องดูที่ปัญญาอินทรีย์ มีปัญญาอินทรีย์เป็นปัจจัยเด่นในเรื่องนี้เหมือนกัน สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินินทรีย์ สมาธิอินทรีย์จะมั่นคงหรือเปล่าต้องดูว่ามีปัญญาหรือเปล่า ถ้าไม่มีปัญญา ถึงแม้จะมีศรัทธา ศรัทธาก็ไม่มั่นคง เพราะไม่มีสิ่งที่ทำให้หยิ่งลงอย่างลึกซึ้ง

บางคนมีความเพียร มีความกล้าหาญบากบั่นมาก หากไม่มีปัญญาก็จะไม่มั่นคง แม้จะเป็นคนมีสติ มีความไม่ประมาท ถ้าไม่มีปัญญาก็ไม่มั่นคง เป็นผู้มีความดี มีจิตตั้งมั่นดี ถ้าไม่มีปัญญาก็ไม่ตั้งมั่น อย่างเมืองไทยเราดูเหมือนว่า ผู้คนมีศรัทธา เยอะ หากปัญญาไม่มี ศรัทธาก็ไม่มั่นคง ไม่ได้หยิ่งลึกลงไปในพระรัตนตรัย เดียว ลอยไปทางโน้น ลอยไปทางนี้ ทั้งที่มีเจตนาดี รักพระพุทธเจ้า รักศาสนา แต่ปัญญาไม่มี ทำให้ศรัทธาไม่มั่นคง

ในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค มัลลกสูตรข้อ ๕๒๒

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวมัลละชื่อ อูรุเวลกัปปะ แคว้นมัลละ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อริยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔ ประการ ก็ชื่อว่ายังไม่ตั้งมั่น ไม่หยั่งลงเพียงนั้น แต่เมื่อใด อริยญาณเกิดขึ้นแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔ ประการ ก็ชื่อว่าย่อมตั้งมั่น ย่อมหยั่งลง

ภิกษุทั้งหลาย ยอดของเรือนยอดเขายังไม่ยกขึ้นเพียงใด กลอนทั้งหลายก็ชื่อว่ายังไม่ได้ตั้ง ยังไม่ได้ใส่เพียงนั้น แต่เมื่อใด ยอดของเรือนเขายกขึ้นแล้ว เมื่อนั้น กลอนทั้งหลายก็ชื่อว่าได้ตั้ง ได้ใส่ไว้ แม้นั้นใด อริยญาณก็ฉนั้นนั้นเหมือนกันยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔ ประการ ก็ชื่อว่ายังไม่ตั้งมั่น ไม่หยั่งลง เพียงนั้น แต่เมื่อใด อริยญาณเกิดขึ้นแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔ ประการ ก็ชื่อว่าย่อมตั้งมั่น ย่อมหยั่งลง

อินทรีย์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทรีย์
๒. วิริยอินทรีย์
๓. สตินทรีย์
๔. สมาธินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย สัทธาที่เป็นไปตามปัญญา วิริยะที่เป็นไปตามปัญญา สติที่เป็นไปตามปัญญา สมาธิที่เป็นไปตามปัญญาของอริยสาวก ผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น

มัลลกสูตรที่ ๒ จบ

พระสูตรนี้กล่าวถึงถ้าไม่มีปัญญา ไม่มีอริยญาณ ไม่มีญาณที่เป็นไปเพื่อระงับดับกิเลส ไม่มีปัญญาเห็นความเกิดดับขันธ์ห้าแรกกิเลส ไม่มีปัญญาเห็นอริยสัจ ไม่มีปัญญินทรีย์ อินทรีย์๔ ก็ไม่ตั้งมั่น ไม่มั่นคงหวั่นไหวอยู่เรื่อย เหมือนบางท่านที่ฮึดเป็นพักๆ บางคราวขยันมาก ทำความเพียรเผากิเลส บางคราวก็ขี้เกียจ ถูกกิเลสเผาจนไหม้เกรียมไปเลย บางวันมีสติดี เป็นคนไม่ประมาท บางทีก็ลืมหายไปเลย ประมาท ลุ่มหลง มัวเมา สมาธิก็ไม่ต้องพูดถึง ไม่ค่อยมีเลย จะทำสมาธิก็กลัวติดสมาธิแล้ว คิดหวั่นไหววุ่นวายไปเรื่อย อินทรีย์ทั้ง ๕ ไม่มั่นคงอย่างนี้ **ถ้ามีปัญญานั้นแหละ อินทรีย์ทั้ง ๔ จะตั้งมั่น** พระพุทธองค์ทรงสรุปว่า สัทธาที่เป็นไปตามปัญญา วิริยะที่เป็นไปตามปัญญา สติที่เป็นไปตามปัญญา สมาธิที่เป็นไปตามปัญญา ของอริยสาวกผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น

ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ที่เป็นไปตามปัญญาของอริยสาวกนั้นแหละจึงจะตั้งมั่น ศรัทธาต้องเป็นไปตามปัญญาจึงจะตั้งลงมั่น ปัญญาเห็นความเกิดดับ ขันธ์ห้าแรกกิเลสเห็นอริยสัจ มีศรัทธาเชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นในพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และมีศีล ก็ให้เป็นไปตามปัญญาจะได้มีรากหยั่งลง วิริยะคือความเพียร เพียรละกิเลส เพียรเจริญกุศล ก็ต้องมีปัญญาประกอบการมีสติ รู้กาย เวทนา จิต ธรรม ต้องประกอบไปด้วยปัญญาตามปัญญา สมาธิก็เหมือนกันต้องเป็นไปตามปัญญา

๓.๒ การพัฒนาอินทรีย์ตามลำดับ

ต่อไปอ่านอีกพระสูตรหนึ่ง กล่าวถึงการพัฒนาหรือการฝึกอินทรีย์ ๕ ไปตามลำดับ อาศัยศรัทธาเข้ามา เมื่อมีศรัทธาจะมีความเพียร มีสติ มีสมาธิ จนมีปัญหาได้

ในสังยุตตนิกายมหาราวรรค อาปณสูตร ข้อ ๕๒๐

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวอังคะ ชื่ออาปณะ แคว้นอังคะ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่าน พระสารีบุตรมาตรัสว่า สารีบุตร อริยสาวกใดมีศรัทธามั่นคง เลื่อมใสยิ่ง ในตถาคต อริยสาวกนั้นไม่พึงสงสัยหรือเคลือบแคลงในตถาคตหรือใน คำสอนของตถาคต

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอริยสาวกใดมีศรัทธามั่นคง เลื่อมใสอย่างยิ่งในพระตถาคต พระอริยสาวกนั้นไม่พึงสงสัยหรือเคลือบแคลงในพระตถาคตหรือในคำสอนของพระตถาคต

อนึ่ง พระอริยสาวกผู้มีศรัทธาพึงหวังได้ว่า จักเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมอยู่ ก็วิริยะของพระอริยสาวกนั้น พึงจัดเป็นวิริยอินทรีย์

อนึ่ง พระอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร พึงหวังได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกรู้ถึงสิ่งที่ทำ คำที่ได้พูดไว้นานบ้าง ก็สติของพระอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็น สตินินทรีย์

อนึ่ง พระอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร มีสติมั่นคง พึงหวังได้ว่า จักทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต ก็สมาธิของพระอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นสมาธินทรีย์

อนึ่ง พระอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียร มีสติมั่นคง มีจิตตั้งมั่น พึงหวังได้ว่า จักรู้ชัดว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้นกำหนดรู้ไม่ได้ เบื้องต้นและที่สุดไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้มีอวิชาปิดกั้น มีตัณหาผูกไว้ แล่นไป ท่องเที่ยวไป ส่วนความดับกองแห่งความมีตคืออวิชาไม่ให้เหลือด้วยวิราคะ นี่เป็นทางอันสงบ นี่เป็นทางอันประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนัด ความดับ นิพพาน ก็ปัญญาของพระอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็น ปัญญินทรีย์

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอริยสาวกผู้มีศรัทธานั้นพยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้วระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้วตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้วรู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้วย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า นี่แลคือธรรมที่เราได้ฟังมาก่อน บัดนี้เราถูกต้องด้วยนามกายนั้นอยู่และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ก็ศรัทธาของพระอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็น สัทธินทรีย์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละ ดีละ สารีบุตร อริยสาวกใดมีศรัทธา มั่นคง เลื่อมใสอย่างยิ่งในตถาคต อริยสาวกนั้นไม่พึงสงสัยหรือเคลือบแคลงในตถาคตหรือในคำสอนของตถาคต ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังได้ว่า จักเป็นผู้ปราศจากความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ก็วิริยะของอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็น วิริยินทรีย์

อนึ่ง อริยสาวกผู้มีศรัทธา प्रारภความเพียร พึงหวังได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกนึกถึงสิ่งที่ทำ คำที่ได้พูดไว้นานบ้าง ก็สติของอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นสตินทรีย์

อนึ่ง อริยสาวกผู้มีศรัทธา प्रारภความเพียร มีสติมั่นคง พึงหวังได้ว่า จักยึดนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต ก็สมาธิของอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นสมาธิทรี

อนึ่ง อริยสาวกผู้มีศรัทธา प्रारภความเพียร มีสติมั่นคง มีจิตตั้งมั่น พึงหวังได้ว่า จักรู้ชัดว่า สงสารมีที่ สุดและเบื้องต้นกำหนดรู้ไม่ได้ เบื้องต้นและที่ สุดไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาปิดกั้น มีตัณหาผูกไว้ แล่นไป ท่องเที่ยวไป ส่วนความดับกองแห่งความมีคืออวิชชาไม่ให้เหลือ ด้วยวิราคะ นี่เป็นทางอันสงบ นี่เป็นทางอันประณีต คือความระงับสังขาร ทั้งปวง ความสลละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด ความดับ นิพพาน ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นปัญญินทรีย์

สารีบุตร อริยสาวกผู้มีศรัทธานั้นพยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้วระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้วตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้วรู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้วย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า นี่แลคือธรรมที่เราได้ฟังมาก่อน บัดนี้เราถูกต้องด้วยนามกายนั้นอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ก็ศรัทธาของอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นสัทธินทรีย์

อาปณสูตที่ ๑๐ จบ

ตามพระสูตรนี้ ตอนแรกอาศัยศรัทธา เชื่อมันปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ไม่เคลือบแคลงสงสัยในคำสอนของพระองค์ มาทำความเพียรไปตามลำดับ จนกระทั่งมีปัญญาเข้าถึง ได้สัมผัสกับธรรมะ **ธรรมะที่เห็นนี้ ก็คือธรรมะที่เคยฟัง และเชื่อมาก่อนนั้นแหละ** แต่ว่าบัดนี้ถูกต้องธรรมะนั้นด้วยนามกาย เห็นแจ้งชัด ด้วยปัญญา

เคยฟังมาแล้วว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ไม่มีสังขารใดๆ สักชนิดหนึ่ง ที่จะมั่นคง สิ่งทั้งหลายไม่ใช่อัตตาตัวตน โลกเต็มไปด้วยทุกข์ นิพพานเป็นบรมสุข ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ จะทำให้ถึงนิพพาน เคยฟังมา ฟังมาแล้วก็เชื่อมั่นในคำสอนนี้ ทำความเพียรฝึกมาเรื่อยๆ ก็เห็นชัดสัจธรรมของอริยสาวกทำให้เกิดผล เรียงมาตามลำดับอย่างนี้

อธิบายไปตามลำดับว่า อริยสาวกมีศรัทธามั่นคงแล้วไม่สงสัยในพระตถาคต หรือคำสอนของพระตถาคต ก็เป็นไปได้ว่าจะเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศล ธรรม เพื่อทำกุศลธรรมให้ถึงพร้อมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า มีกำลัง เข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคงไม่ทอดธุระในอกุศลธรรมทั้งหลาย สิ่งใดควรละ สิ่งใดควรเจริญ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ เมื่อมีศรัทธาก็ทำตาม เริ่มจากศรัทธาไม่เคลือบแคลงสงสัย ในพระพุทธเจ้าและในคำสอนของพระองค์ เชื่อมันว่าเป็นอย่างนั้นแน่นอน ไม่ผิด จากที่พระองค์ทรงสอน ความเชื่อมั่นเป็น**สัจธรรม** จะทำให้มีความเพียร ความเพียรนี้เป็น**วิริยธรรม**

พอมีความเพียรแล้วเป็นอย่างไร ถ้าปรารถนาความเพียร เอาจริงเอาจัง บากบั่น มุ่งไปข้างหน้า ไม่ท้อถอย สิ่งใดควรละก็พยายามเพื่อละ สิ่งใดควรเจริญก็พยายามเพื่อเจริญ ก็เป็นไปได้ว่าจะเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน อย่างยิ่ง ระลึกรู้ถึงสิ่งที่ทำ คำที่ได้พูดไว้นานบ้าง ผู้มีความเพียรพยายามละอกุศล เจริญกุศลจะเป็นคนที่มีสติไม่มัวเมาไม่ประมาท รู้จักพิจารณาอะไรอย่างรอบคอบ มีความรู้ตัวอยู่เสมอสติปัญญาอย่างนี้ก็จะคอยรักษาจิต คอยดูแลให้ดำเนินไปตาม ทางสู่นิพพานได้ พูดอะไร ทำอะไร ก็มีความรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่เลินเล่อ ไม่ปล่อยใจ เลื่อนลอย อย่างนี้เป็น**สตินทรีย์**

เมื่อมีศรัทธา ปรารถนาความเพียรสติตั้งไว้มั่นคง ก็เป็นไปได้ว่าจะเป็นผู้มีสมาธิ จักยึดนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต เมื่อเชื่อมั่นในคำสอนของ พระพุทธเจ้า ก็ไม่ไปทางโลกสังขาร มีแต่พยายามเพื่อละความเห็นผิดและความยึดมั่น ถือมั่น เห็นโทษในสังขาร เจริญมรรค จิตแนมเอียงไปนิพพาน ก็เป็นไปได้ที่จะยึด นิพพานเป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต จิตมีนิพพานเป็นอารมณ์อันเลิศ เป็นอารมณ์สำคัญ ไม่วอกแวก ไม่สั่นไหว ไม่คลอนแคลนไปทางสังขาร นี้เรียกว่า **สมาธิทรี**

เมื่อมีสมาธิที่หวังได้ว่าจะมีปัญญารู้ชัดได้ว่า ชีวิตเป็นทุกข์ เวียนว่ายตายเกิดมายาวนาน เบื้องต้นของสงสารไม่ปรากฏ จุดกำเนิดของการเวียนว่ายตายเกิดนี้หาไม่ได้ เกิด แก่ เจ็บ ตาย วนเวียนมานานแสนนาน สำหรับผู้มีวิชาบังตามีค้นหาผูกไว้ จะหาจุดสิ้นสุดไม่ได้ ท่องเที่ยววนเวียนไปอย่างนั้น ไม่จบสิ้น ตายแล้วเกิด เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดใหม่อีกอย่างนั้นตลอดไป เมื่อมีศรัทธา มาทำความเพียร **เจริญอริยมรรคตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้นั้นแหละ ทำให้เกิดวิชชาขึ้น ความมืดคืออวิชชาหายไป** นี่เป็นทางที่ทำให้ถึงนิพพาน ถึงความสงบอย่างแท้จริง เป็นทางให้ถึงนิพพาน ความรู้นี้เป็น**ปัญญินทรีย์**

การปฏิบัติเรียงไปตามลำดับอินทรีย์ ๕ อย่างนี้ อริยสาวกผู้มีศรัทธานั้นพยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้วระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้วตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้วรู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้วย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า นี่แลคือธรรมที่เราได้ฟังมาก่อน บัดนี้เราถูกต้องด้วยนามกายนั้นอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ก็ศรัทธาของอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็น**สัทธินทรีย์** อย่างนี้ศรัทธาของอริยสาวกนี้ก็ทำหน้าที่จนสมบูรณ์แล้ว ได้รู้ตาม ได้เห็นตาม เป็นพยานการตรัสรู้ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

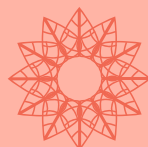
บรรยายมาก็พอสมควรแก่เวลาแล้วนะครับ อนุโมทนาทุกท่าน

อินทรี ๕ ตอนที่ ๓ และ พลະ ๕

บรรยายวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๕

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย
สวัสดีครับท่านผู้สนใจในธรรมะทุกท่าน

วันนี้บรรยาย โปธิปักขียธรรมตอนที่ ๑๒ นะครับ บรรยายหัวข้อเรื่องอินทรี ๕ ตอนที่ ๓ สำหรับเรื่องอินทรี ๕ ก็ได้พูดไปแล้ว ๒ ตอนด้วยกัน พูดถึงความหมายของอินทรี ๕ สัทอินทรี วิริยอินทรี สตินอินทรี สมาธินทรี และปัญญินทรี มีลักษณะเป็นอย่างไร เห็นได้ชัดในธรรมะหมวดไหน เป็นเจ้าการในธรรมหมวดไหน

และเรื่องความสำคัญของอินทรี ๕ พระพุทธองค์ทรงรู้แจ้งชัดอินทรี ๕ จึงบัญญัติตนว่าเป็นพระพุทเจ้า การรู้ความเกิดความดับ อุบายเป็นเครื่องสลัดออกจากอินทรี ๕ ทำให้เป็นพระอรียเจ้า อินทรี ๕ เป็นเครื่องจำแนกปฏิบัติทาของผู้ปฏิบัติธรรม ผู้ปฏิบัติธรรมบรรลุเร็วก็มี บรรลุช้าก็มี คนที่บรรลุเร็วก็เพราะมีอินทรี แก่กล้า ส่วนคนที่อินทรีอ่อนก็บรรลุช้า

ในคราวที่แล้วพูดถึงประเด็นที่ ๓ ก็คือเรื่องทั่วไป วันนี้จะพูดต่ออีกเล็กน้อย จนจบเรื่องอินทรีย์ และพูดเรื่องพละ ๕ ต่อ ซึ่งเรื่องพละ๕ พูดชนิดเดียวกันก็จบแล้วเพราะเหมือนกันกับอินทรีย์ ๕ เพียงแต่ลักษณะอาการแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เพราะมีกำลังเพิ่มขึ้น

สำหรับเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องอินทรีย์ ๕ ผมได้พูดไปแล้ว เรื่องที่หนึ่ง คือ ปัญญาเป็นสิ่งที่สูงสุดในบรรดาอินทรีย์ทั้งห้า ถ้ามีปัญญาแล้ว ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ จะมั่นคง ถ้าไม่มีปัญญา ศรัทธาเป็นต้นจะไม่มั่นคง ถ้าศรัทธาไม่มีปัญญามาประกอบ ก็หวั่นไหวไปเรื่องนั้นเรื่องนี้ได้ ความเพียรที่ไม่มีปัญญาประกอบก็อาจจะเพี้ยนไปเลยก็ได้ เพี้ยนไปทำอย่างอื่นแทนไปการละกิเลสเจริญกุศล มีปัญญาเข้าไปประกอบทำให้ศรัทธาที่มั่นคง วิริยะที่มั่นคง สติที่มั่นคง และกัสมาธิที่มั่นคง

เรื่องที่สอง คือ การปฏิบัติไปตามลำดับโดยเอาอาศัย**ศรัทธานำไปสู่ปัญญา** ผู้ที่มีศรัทธินทรีย์เชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็เป็นไปได้ว่าจะมีความเพียร เมื่อมีความเพียรก็เป็นไปได้ว่าจะมีสติ ผู้มีสติต่อเนื่องกันอยู่เสมอก็เป็นไปได้ว่าจะมีสมาธิ ผู้มีสมาธิจิตตั้งมั่น สะอาดผุดผ่อง ก็เป็นไปได้ว่าจะมีปัญญา พอมีปัญญาแล้ว ก็ย่อมรู้เห็นสิ่งที่รู้เห็นนั้น เป็นที่เคยได้ฟังมาแต่เดิมแล้ว เป็นสิ่งเดียวกันเพียงแต่ตอนแรกอาศัยความเชื่อ ต่อมาก็ได้สัมผัสด้วยปัญญา อันนี้ศรัทธานำไปสู่ปัญญา

๓.๓ การแสดงอินทรีไม้ครบ ๕

วันนี้จะพูดในเรื่องทั่วไป ต่อจากคราวที่แล้ว อินทรีทั้ง ๕ นี้ บางครั้งกล่าวไม้ครบทั้ง ๕ ก็ได้ เอาข้อที่สำคัญมาพูดถือว่าใช้ได้แล้วคืออาจจะกล่าวอินทรี ๑ อินทรี ๒ อินทรี ๓ อินทรี ๔ ก็ได้ เวลาท่านทั้งหลายไปอ่านในพระสูตรบางพระสูตรกล่าวถึงแค่บางข้อ เวลากล่าวถึงอินทรี ๔ อินทรีอะไรบ้าง อินทรี ๓ อินทรีอะไรบ้าง อินทรี ๒ อินทรีอะไร จนกระทั่งอินทรี ๑ อินทรีอะไร ครบถ้วนมีอินทรี ๕ สัทอินทรี วิริยอินทรี สตินอินทรี สมาอินทรี และปัญญอินทรี ถ้ากล่าวในแบบอื่น ลดจำนวนลงกว่านั้น กล่าวเป็น ๔ จะกล่าวอินทรีอะไรบ้าง กล่าวเป็น ๓ จะกล่าวอินทรีอะไรบ้าง กล่าวเป็น ๒ กล่าวเป็น ๑ จะกล่าวอินทรีอะไรบ้าง จึงจะถูกต้อน ถือว่าครบหรือเพียงพอสำหรับการตรัสรู้

จะยกพระสูตรที่แสดงอินทรี ๔ มาก่อน

ในสังยุตตนิคายมหาวารวรรค ตติยปุพพารามสูตร ข้อ ๕๑๗

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชีณาสพพยากรณ์
อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่
ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรีย์
เท่าไรที่ภิกษุชีณาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของ
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาค
เป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทาน
วโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้น จะทรงอธิบายเนื้อความแห่ง
พระภาชิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายพึ่งต่อจากพระผู้มีพระภาค
แล้วจักทรงจำไว้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชีณาสพพยากรณ์
อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่
ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรีย์
๔ ประการที่ภิกษุชีณาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทรีย์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. วิริยอินทรีย์
๒. สตินอินทรีย์
๓. สมาธินทรีย์
๔. ปัญญินทรีย์

ภิกษุชีณาสพพยากรณ์อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบ
พรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรีย์ ๔ ประการนี้ที่ภิกษุชีณาสพเจริญ ทำให้
มากแล้ว

ตติยปุพพารามสูตรที่ ๗ จบ

พระสูตรนี้กล่าวแค่ ๔ เว้นศรัทธาไว้ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ เจริญและกระทำให้มาก ก็สามารถพยากรณ์อรรถผล โภธิปักขิยธรรมนี้ ผู้ที่ได้เต็มทีบริบูรณ์คือพระอรหันต์ ส่วนพระอริยะบุคคลระดับอื่นๆ จะบอกว่า อินทรีย์เต็มบริบูรณ์แล้วไม่ได้ ยังไม่เต็มไม่บริบูรณ์ มีแล้วบางส่วน เหมือนกับ อริยมรรคมีองค์ ๘ ผู้ที่มีเต็มทีบริบูรณ์คือพระอรหันต์ส่วนพระอริยะบุคคลระดับอื่นๆ มีเหมือนกันแต่ยังไม่เต็มบริบูรณ์ มีบางส่วน ส่วนพวกปุถุชนก็ไม่ต้องห่วง ไม่มีเลย หรือมีบ้างเล็กๆ น้อยๆ บางประเด็นเท่านั้น ในด้านอินทรีย์ก็ทำนองเดียวกัน ถ้าทำเต็มทีบริบูรณ์ เจริญและกระทำให้มากอย่างบริบูรณ์เต็มทีก็เป็นพระอรหันต์ ถ้าไม่เต็มทีก็เป็นพระอริยะบุคคลระดับอื่นๆ ถ้าพอมิบ้างเล็กๆ น้อยๆ ก็เป็นกัลยาณปุถุชน ถ้าไม่มีเลยยังมีติดบอดอยู่ ก็เป็นอัมภพาลปุถุชน

เมื่อก็กล่าวถึงอินทรีย์ ๔ ประการ พูดแค่ ๔ ก็ถือว่าใช้ได้แล้ว ต่อไปจะกล่าวถึงวิธีพูดในแบบอินทรีย์ ๓ ประการ

ในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ปิณโฑลภารทวาชสูตร ข้อ ๕๑๙

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี สมัยนั้น ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะได้พยากรณ์อรรถผลว่า เรารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะพยากรณ์อรรถผลว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงพยากรณ์อรรถผลว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุปิณฑโกลการทวาชะ พยากรณ์อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะ อินทรีย์ ๓ ประการที่ภิกษุปิณฑโกลการทวาชะเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทรีย์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทรีย์
๒. สมาธินทรีย์
๓. ปัญญินทรีย์

ภิกษุปิณฑโกลการทวาชะพยากรณ์อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรีย์ ๓ ประการนี้ที่ภิกษุปิณฑโกลการทวาชะเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทรีย์ ๓ ประการนี้มีอะไรเป็นที่สุด
คือ มีความสิ้นไปเป็นที่สุด
อะไรมีความสิ้นไปเป็นที่สุด
คือ ชาติ ชรา และมรณะมีความสิ้นไปเป็นที่สุด

ภิกษุปิณฑโกลการทวาชะพิจารณาเห็นว่า ชาติ ชรา และมรณะสิ้นไป จึงพยากรณ์อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

ปิณฑโกลการทวาชสูตรที่ ๙ จบ

พระสูตรนี้กล่าวแต่ ๓ ท่าน ทำบริบูรณ์ในอินทรีย์ ๓ ประการ ก็เป็นพระอรหันต์ พุทแต่ ๓ คือ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญฺญินทรีย์ เว้น สัทธินทรีย์ กับ วิริยอินทรีย์ จะพุทแต่ ๓ ก็ได้ แต่ต้องพุทให้ถูกไม่ใช่เอาข้อไหนมาพุทก็ได้ สลับไปสลับมาอย่างนั้นใช้ไม่ได้แสดงว่าไม่รู้จริง ส่วนผู้รู้จริงท่านจะพุทเท่าไรก็ได้ ถ้า ๔ ก็ต้องพุทให้ถูกนะ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญฺญินทรีย์ ถ้าพุท ๓ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ และปัญฺญินทรีย์

พุทแต่ ๒ อินทรีย์ก็มีเหมือนกัน อันนี้ในกรณีต้องการพุทแบบไม่ครบจำนวน

ข้อ ๕๑๖ ทุติยปุพพารามสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌาสทพพยากรณ์ อรหัตผลว่า เรารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรีย์เท่าไรที่ภิกษุชฌาสทเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้น จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งพระภาสิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌาสทพพยากรณ์ อรหัตผลว่า เรารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรีย์ ๒ ประการที่ภิกษุชฌาสทเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทรี ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปัญญาที่เป็นอริยะ

๒. วิมุตติที่เป็นอริยะ

ปัญญาที่เป็นอริยะเป็นปัญญินทรีย์ วิมุตติที่เป็นอริยะเป็นสมาธิินทรีย์

ภิกษุชฌาสพพยากรณ์อรหัตผลว่า เรารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรี ๒ ประการนี้ที่ภิกษุชฌาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

ทุติยปุพพารามสูตรที่ ๖ จบ

พระสูตรนี้กล่าวถึงอินทรี ๒ ประการ คือ **สมาธิินทรีย์** กับ **ปัญญินทรีย์** ในการปฏิบัติธรรมเราจะพูดก็อย่างก็ได้ พูดข้อให้ถูกต้อง ก็เป็นที่รู้กันแล้วเข้าใจกันได้ คำว่าก็ได้ ไม่ใช่หมายความว่าข้อไหนก็ได้ ต้องให้ถูกต้องด้วย แบบ ๒ ต้องพูดว่าสมาธิินทรีย์ กับ ปัญญินทรีย์ จะไปพูดว่าอินทรี ๒ คือ สัทธิินทรีย์ กับ ปัญญินทรีย์ หรือ สัทธิินทรีย์ กับ วิริยินทรีย์ อย่างนี้ไม่ได้

แบบหนึ่งอินทรีก็ได้ เราทั้งหลายคงทราบคืออยู่แล้วก็คือปัญญินทรีย์นั่นเอง ผู้ที่ทำปัญญินทรีย์จนบริบูรณ์ก็สามารถพยากรณ์อรหัตผลได้

ข้อ ๕๑๕ ปฐมปุพพารามสูตร

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขา มิคารมาตา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชีนาสพพยากรณ์อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรีย์เท่าไรที่ภิกษุชีนาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้น จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งพระภาสิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชีนาสพพยากรณ์อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรีย์อย่างหนึ่งที่ภิกษุชีนาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทรีย์อย่างหนึ่ง คืออะไร

คือ ปัญญาอินทรีย์ ศรัทธาที่เป็นไปตามปัญญา วิริยะที่เป็นไปตามปัญญา สติที่เป็นไปตามปัญญา สมาธิที่เป็นไปตามปัญญาของอริยสาวก ผู้มีปัญญาย่อมตั้งมั่น

ภิกษุชีนาสพพยากรณ์อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เพราะอินทรีย์อย่างหนึ่งนี้ที่ภิกษุชีนาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

ปฐมบุพพารามสูตรที่ ๕ จบ

ชุดแบบอินทรีรี่ข้อเดียวว่าอินทรีรี่อย่างเดียวที่เจริญและกระทำให้มาก
ทำงานเต็มที่แล้วได้เป็นอรหันต์ คือปัญญินทรีรี่ แบบ ๒ สมานินทรีรี่ กับปัญญินทรีรี่
แบบ ๓ สตินทรีรี่ สมานินทรีรี่ และปัญญินทรีรี่ แบบ ๔ วิริยินทรีรี่ สตินทรีรี่
สมานินทรีรี่ และปัญญินทรีรี่ อินทรีรี่ ๕ ชุดเต็มครบถ้วนทั้งหมด ทุกคนต้องทำเต็ม
ทั้งหมด เพียงแต่เวลาพูดออกมาเป็นคำสื่อสารกันสามารถพูดก็อินทรีรี่ก็ได้ ถ้าพูด
๑ ต้องพูดอย่างนี้ ถ้าพูด ๒ ต้องพูดอย่างนี้ ถ้าพูด ๓ ต้องพูดอย่างนี้ ถ้าพูด ๔ ต้อง
พูดอย่างนี้ ถ้าพูด ๕ ก็พูดครบเลยอย่างนี้นะ

๓.๔ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทจึงเจริญอินทรีย์ได้ดี

ต่อไปจะกล่าวเรื่องทั่วไปอีกเรื่องหนึ่งคือ อินทรีย์ทั้ง ๕ นั้น ผู้ที่จะเจริญได้ดี และทำได้เต็มที่คือผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรมอย่างหนึ่ง คือความไม่ประมาท ผู้ไม่ประมาท อยู่อย่างมีสติเสมอ ไม่หลงลืม ไม่มัวเมาลุ่มหลง จึงจะเจริญได้ดี เจริญได้เต็มที่ ก็ เหมือนกับธรรมหมวดอื่นๆ ทั่วไป อินทรีย์ ๕ นี้เป็นธรรมฝ่ายดี ฝ่ายกุศลที่จะชำระ ล้างจิตให้หมดจดจากกิเลสได้ ด้านร่างกายเราก็มีน้ำสำหรับชำระล้างสิ่งสกปรก ถ้า ภายใต้มันไม่ดี ร่างกายมีพิษ ก็มียาถ่าย ทานลงไปถ่ายพิษออก

ส่วนในด้านจิต สิ่งไม่ดีต่างๆ ก็ต้องมียาสำหรับถ่ายออกเหมือนกัน พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนหมอผู้ฉลาด เอายาถ่ายมาให้ **ยาถ่ายหรือยาสำรอง ยา ล้างพิษอะไร คือ อริยมรรคมีองค์ ๘** กลุ่มธรรมในหมวดโพธิปักขิยธรรมนั้นแหละ ซึ่งการจะฝึกฝนพัฒนาขึ้นมาได้ก็อาศัยความไม่ประมาท ความมีสติ ความไม่หลงลืม ไม่มัวเมาในชีวิต ไม่มัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว เห็นคุณค่าของเวลา จึงจะปฏิบัติ ได้

ในสังยุตตนิกายมหาราวรรค ข้อ ๕๒๖ ปติภูจិតสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรม อันเป็นเอกเจริญอบรมดีแล้ว

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ ความไม่ประมาท

ความไม่ประมาท เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมรักษาจิตในธรรมทั้งหลายทั้งที่เป็น อาสวะและที่เป็นไปพร้อมกับอาสวะ เมื่อเธอรักษาจิตในธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นอาสวะและที่เป็นไปพร้อมกับอาสวะ สัทธินทรีย์ก็ดี วิริยอินทรีย์ ก็ดี สตินทรีย์ก็ดี สมานินทรีย์ก็ดี ปัญฺณินทรีย์ก็ดี ย่อมถึงความเจริญ เต็มที่

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรม อันเป็นเอกเจริญ อบรมดีแล้ว แม้อย่างนี้แล

ปติภูจិតสูตรที่ ๖ จบ

สำหรับผู้ที่จะเจริญอินทรีย์ทั้ง ๕ ให้เต็มที่บริบูรณ์ต้องเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอก คือความไม่ประมาท มีสติรักษาจิตอยู่เสมอ ถ้าไม่รักษาจิต โภธิปักขิยธรรมเจริญไม่ได้ จิตเลื่อนลอย หลงไปยินดีไปยินร้าย ถูกกิเลสเข้ามาครอบงำ อย่างนั้นฝึกจิตไม่ได้ สภาวะที่คุ้มครองรักษาจิตคือความไม่ประมาทความมีสติอยู่เสมอ รักษาจิตเอาไว้ รักษาจิตคุ้มครองจิต แล้วฝึกจิตให้มีธรรมะฝ่ายดี ฝึกโภธิปักขิยธรรมขึ้นมาได้ ถ้าประมาทไม่รักษาจิต ปล่อยจิตไปตามรูปเสียงกลิ่นรส สัมผัสไม่มีสติเฝ้าสังเกตจิตตน ก็ไม่อาจฝึกจิตได้

ผู้ที่รักษาจิตได้ดี มีความตั้งมั่น ไม่ยินดี ไม่ยินร้าย คือพระอนาคามี เป็นผู้มีสมาธิบริบูรณ์ เมื่อมีสมาธิบริบูรณ์เช่นนั้นแล้ว รักษาจิตได้ดีอย่างนั้นแล้ว ฝึกปัญญาต่อไป ก็จะได้เป็นพระอรหันต์ มีปัญญาสมบูรณ์เต็มที่ ส่วนเราทั้งหลายก็ทำแบบเดียวกัน คือมีสติรักษาจิต ทำให้จิตมีสมาธิ ตั้งมั่น แล้วฝึกพิจารณาธรรมให้เกิดปัญญา เพียงแต่รักษาได้น้อยหน้อย ถ้าไม่รักษาเลยคงไม่ได้ จะเกิดความยินดียินร้ายและกิเลสท่วมทับอยู่บ่อยๆ ต้องฝึกให้เป็นผู้ใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท อย่างนี้พูดถึงการเจริญอินทรีย์ ๕ ให้ประสบความสำเร็จ ทำให้เต็มที่บริบูรณ์ต้องตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีสติรักษาจิตอยู่เสมอ

๓.๕ อินทรีย์ไม่เกิดนอกพุทธศาสนา

ต่อไปเรื่องสุดท้ายคือเรื่องอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ไม่เกิดนอกพุทธศาสนา มีเฉพาะในสมัยที่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้เท่านั้น เริ่มจากอินทรีย์ข้อแรกคือ สัทอินทรีย์ เชื่อมันปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถ้าไม่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ก็ไม่มีอินทรีย์ทั้ง ๕ เลย

ในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ข้อ ๕๒๙ ปฐมอุปปาทสูตร

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น เว้นความอุปบัติขึ้นของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เกิดขึ้น

อินทรีย์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทรีย์
๒. วิริยอินทรีย์
๓. สตินอินทรีย์
๔. สมาธินทรีย์
๕. ปัญญินทรีย์

อินทรีย์ ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น เว้นความอุปบัติขึ้นของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เกิดขึ้น

ปฐมอุปปาตสูตรที่ ๙ จบ

พระสูตรนี้ก็กล่าวถึงอินทรีย์ ๕ ประการ ที่บุคคลเจริญแล้ว และทำให้มากๆ ทำให้บ่อยๆ ที่ยังไม่เกิดก็จะเกิดขึ้น ที่ยังไม่เกิดก็มีขึ้น ไม่ใช่นั่งรอให้มี ไม่ใช่มันจะเกิดเอง เพราะอินทรีย์นั้นเป็นสังขารธรรม ต้องมีเหตุ มีเงื่อนไขพร้อมจึงจะเกิดขึ้น ต้องรู้เทคนิควิธีที่ถูกต้องในการกระทำ พอรู้แล้ว **ต้องเจริญและทำให้มากๆ ทำให้บ่อยๆ สิ่งที่ไม่เกิดก็มีขึ้น และจะเกิดนอกพุทธศาสนาก็เป็นไปได้ เพราะไม่มีผู้สอน ไม่มีผู้บอกเหตุที่ถูกต้อง** ฉะนั้นในยุคนี้ เราทั้งหลายสามารถทำให้เกิดได้ เพราะมีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ได้ตรัสบอกวิธีการฝึกไว้โดยละเอียด ถ้าเจริญและกระทำ ให้มากๆ สิ่งที่ยังไม่เกิดก็มีขึ้นได้ ถ้ารอไปนานไป หมดศาสนาของพระพุทธองค์ ก็หมดสิทธิ์แล้ว ต้องรอพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป คงต้องเวียนว่ายตายเกิด ระหกระเหิน ไปอีกยาวนาน ต้องรีบทำในตอนที่มีศาสนาของพระพุทธเจ้าอยู่ ถ้าเจริญและทำให้มากทำให้อินทรีย์ทั้ง ๕ มาประชุมรวมกันเป็นพระอริยเจ้าระดับใดระดับหนึ่ง หรือทำให้บริบูรณ์จนเป็นพระอรหันต์ก็ได้ อีกพระสูตรหนึ่งก็คล้ายๆ กัน

ข้อ ๕๓๐ ทุติยอุปปาตสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นวินัยของพระสุคต ย่อมไม่เกิดขึ้น

อินทรีย์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทรีย์
๒. วิริยอินทรีย์
๓. สตินทรีย์
๔. สมาธินทรีย์
๕. ปัญญินทรีย์

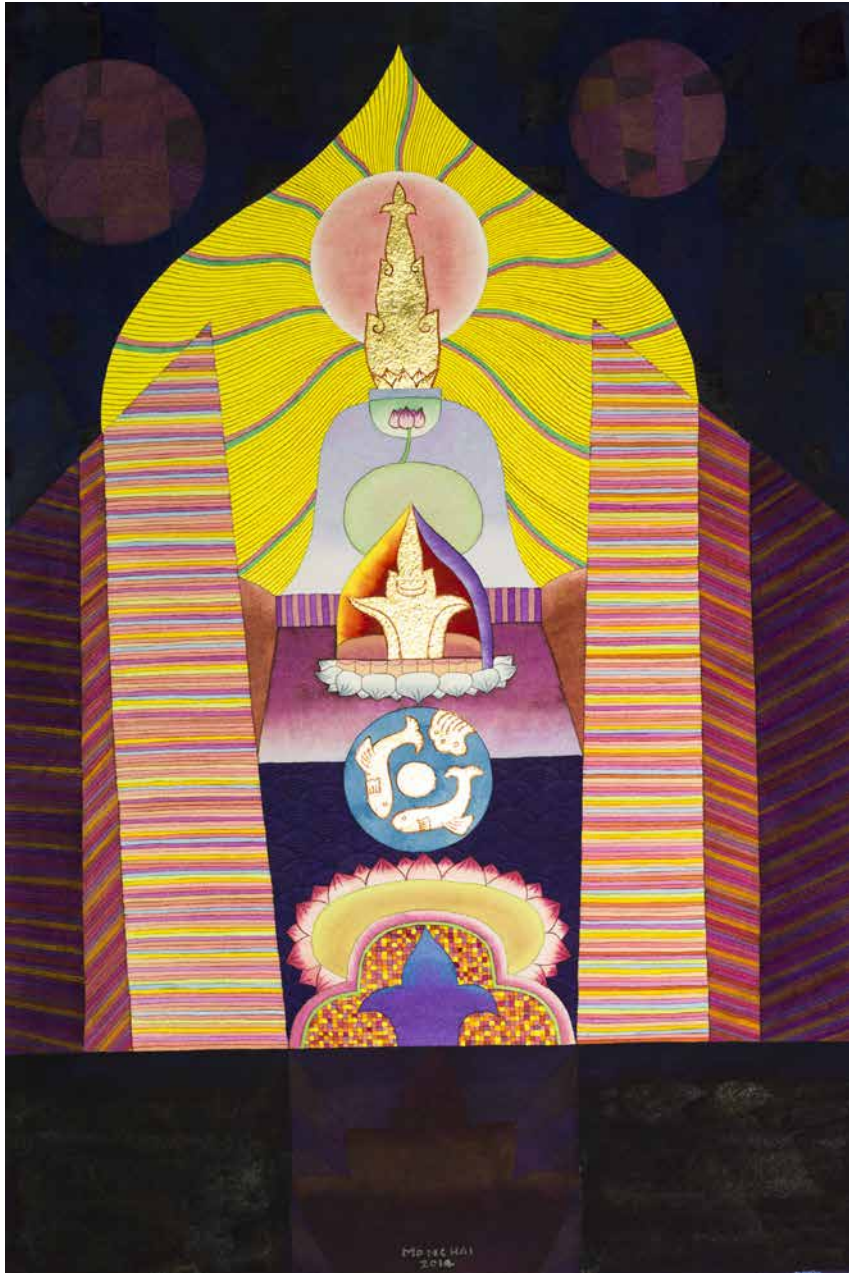
อินทรีย์ ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น เว้นวินัยของพระสุคต ย่อมไม่เกิดขึ้น

หุติยอุปปาทสูตรที่ ๑๐ จบ

นอกจากวินัยของพระสุคต คือข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าบัญญัติเอาไว้เพื่อขัดเกลากิเลสไม่มีที่อื่นแล้ว คำสอนอื่นๆ มีข้อปฏิบัติให้เราเป็นคนดีอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ทำลายกิเลสไม่ได้ ถอนกิเลสไม่ขึ้น **มีเฉพาะวินัยของพระพุทธเจ้า** หลักการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเอาไว้นี้แหละ ที่ปฏิบัติตามแล้วจะมีโพธิปักขิยธรรมเกิดขึ้น และถอนกิเลสขึ้นได้ การทำลายล้างกิเลสหรือถอนกิเลสมีเฉพาะคำสอนของพระพุทธเจ้า ส่วนคำสอนอื่นๆ มีสอนให้เป็นคนดีบ้าง เป็นคนมีจิตสงบอย่างที่เห็นทั่วไปนั่นแหละ แต่กิเลสไม่หมด ถอนไม่ขึ้น ถอนยากมากจนกิเลส ชำระยากมาก ต้องมีโพธิปักขิยธรรมทำให้ครบบริบูรณ์อริยมรรคมีองค์ ๘ มาประชุมรวมกัน จึงทำลายกิเลสได้ ส่วนวิธีอื่นๆ นั้นทำลายกิเลสไม่ได้

เราทั้งหลายคงทำมาหลายเรื่องแล้วนะ ทำบุญมาหลายบุญแล้ว บางท่านก็สร้างวัดสร้างวา ทำสาธารณประโยชน์ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ บริจาคมาหลายพันหลายหมื่น ทำความดีมาหลายครั้งแล้ว ทำบุญมาหลายอย่างแล้ว สมาทานศีลมาหลายครั้ง แต่ละกิเลสไม่ได้ ถอนกิเลสไม่ขึ้น ถ้าถอนได้ก็สบายนะ บริจาคเยอะๆ แล้วกิเลสหมด บางคนบริจาคเงินเยอะ แล้วกิเลสเพิ่มก็มี **การละกิเลส เผลอทำลายกิเลส จนกระทั่งหมดไป ไม่ให้มีกิเลสเกิดขึ้นมาอีก มีอยู่ที่เดียวคือในวินัยของพระสุคต** ปฏิบัติตามแนวทางที่พระพุทธองค์บัญญัติไว้ ต้องทำให้ถูกต้องตามนี้ ทำให้ถูกใจตนเองหรือถูกใจคนอื่นไม่ได้ อย่าไปทำตามความอยากหรือตามความไม่อยาก อย่าไปทำตามคิดหรือตามไม่คิด ต้องทำตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้

เราต้องเป็นคนซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา กลับมาดูตัวเอง ตัวเองมีกิเลส แล้วก็ใช้ธรรมะขัดเกลา ขัดได้เท่าไหนก็เท่านั้น ซาติต่อไปก็ทำต่อ ให้อยู่ในกรอบวินัยของพระพุทธเจ้า ตามพรหมจรรย์ที่พระองค์ทรงประกาศไว้ วิธีอื่นไม่มี ธรรมะชุดโพธิปักขิยธรรมนี้มีเฉพาะในวินัยของพระสุคตข้อปฏิบัติที่พระพุทธองค์บัญญัติไว้ทำตามแล้ว จะมีดวงตาปัญญา ขัดเกลากิเลสได้ ฝึกหัดไป จนสูงสุดอรियมรรคมืองค์ ๘ ครอบถ้วนสมบูรณ์ก็เป็นพระอรหันต์แล้ว หมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว จบพรหมจรรย์แล้ว ไม่มีกิจอะไรอื่นที่ต้องทำเพื่อการนี้อีกต่อไป ได้พูดเรื่องอินทรีย์ ๕ มาก็คงพอเท่านี้ นะครับ

๔. ความหมายและลักษณะของพละ

๔.๑ ความหมายของพละ

ต่อไปวันนี้จะพูดอีกเรื่องหนึ่งคือ พละ ๕ อินทรีย์แปลว่าสภาวะธรรมที่เป็นใหญ่ในหน้าที่เฉพาะเรื่อง เป็นเจ้าหน้าที่ เป็นเจ้าการในเรื่องนั้นๆ มีความสามารถพิเศษเฉพาะในเรื่องนั้นๆ ประเด็นนั้นๆ อินทรีย์ทั้ง ๕ เกิดพร้อมกัน แต่แบ่งกันทำหน้าที่ตามความสามารถพิเศษ เวลาทำเรื่องนี้ อินทรีย์นี้เป็นใหญ่ อินทรีย์อื่นอยู่เฉยๆ ก่อน อยู่เป็นเพื่อนเขา ทำคล้ายตามเขา เวลาทำอีกเรื่องหนึ่ง อินทรีย์อีกอย่างเป็นใหญ่ อินทรีย์อื่นๆ อยู่เฉยๆ ก่อน

ท่านกล่าวถึงธรรมะอันเป็นที่คูอินทรีย์ อินทรีย์แต่ละอย่าง เห็นได้ชัดในข้อธรรมที่ต่างกัน สัทธินทรีย์เห็นชัดในโศดาปัตตียังคะ ในเรื่องความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหว ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และมีอริยกัณฑ์ล วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาที่มีในตอนนั้น แต่ไม่แสดงตัวชัด มาเป็นเครื่องประกอบเฉยๆ ในเรื่องนี้ศรัทธาเป็นใหญ่ เป็นเจ้าหน้าที่ เป็นเจ้าการ ความเชื่อมั่น ความมั่นใจในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อในคนที่ควรเชื่อ ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐของบุคคลในโลกนี้ ถ้าไม่เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อแล้วก็เป็นคนไร้ประโยชน์มาก หลักลอย ลอยไปลอยมา ไม่แน่นอน คิดนึกเอาเอง เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ตามเหตุผลและความคิดของตนที่ไม่แน่นอน ทำทางดูเหมือนจะดีนะ คนที่ไม่เชื่อใคร เป็นคนไม่มีศาสนา ดูเหมือนเป็นคนเชื่อมั่นตัวเองมาก แต่ความจริงเป็นพวกหลักลอย ไม่ได้อะไรขึ้นมาเลย เป็นคนที่ไม่มีความหนักแน่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ถ้ามีศรัทธาแล้วก็เริ่มได้ทรัพย์แล้ว เริ่มมีอะไรติดไม้ติดมือ หรือติดตัวไปบ้าง เชื่อมั่นในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ตามคุณของพระพุทธเจ้าที่ว่า อรหังสัมมาสัมพุทธโธ เป็นต้น นี่เป็นลักษณะของอินทรีย์ สัทธินทรีย์ใหญ่ในเรื่องนี้

ถ้าปัญญาอินทรีย์ก็เป็นใหญ่ในเรื่องอริยสัจ เห็นความเกิดความดับ เข้าใจความไม่แน่มั่นนอน ในตอนนั้นก็มิศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ แต่เป็นแค่เป็นองค์ประกอบ ส่วนตัวที่ทำหน้าที่ในเรื่องนี้ เป็นเจ้าการในงานมองเห็นนี่คือปัญญา ปัญญาอินทรีย์ ความหมายของอินทรีย์มีลักษณะเช่นนี้

ต่อไปความหมายของพละ คำว่า **พละ** แปลว่ากำลัง หมายถึง สภาวะที่มีกำลัง หนักแน่น มั่นคง สภาวะที่ทำให้ไม่หวั่นไหวไปในเรื่องที่ตรงกันข้าม ไม่เอียง หรือไม่ให้น้ำหนักไปทางฝ่ายตรงข้าม เหมือนคนมีกำลังดี ก็ไม่ล้ม ไม่เอนเอียงไปทางฝ่ายศัตรู ศัตรูหรือฝ่ายตรงข้ามก็เป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่อาจทำให้หวั่นไหวได้

อย่าง**สัทธาพละ** กำลังคือศรัทธา ก็ไม่หวั่นไหวในสภาวะที่ไม่น่าศรัทธา คนมีศรัทธาไม่หวั่นไหว เมื่อได้เจอบางเรื่องที่ตรงข้ามกับศรัทธา น่าจะทำให้ศรัทธาเอนเอียงหวั่นไหวได้ เขาก็ไม่เอนเอียงไปด้วย อย่างนี้เรียกว่ามีสัทธาพละ

เช่นคนมีศรัทธาในคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสัทธาพละ มีกำลัง ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวแล้ว ถ้ามีคนมาว่าพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ มีข้อเสียหาย ไม่ดี อย่างโน้นอย่างนี้ หาว่าพระพุทฺธเจ้าไม่ได้ตรัสรู้จริง หรือไปเห็นพระภิกษุบางรูปทำ นิสัยไม่ดี อาจจะเป็นคนปลอมบวชหรืออะไรก็ตามแต่ เขาก็จะไม่หวั่นไหวเลย เพราะ มีศรัทธา มีกำลังมั่นคงในคุณของพระรัตนตรัย คนที่ศรัทธาไม่มีกำลัง ต้องพึ่งพา สิ่งภายนอก เห็นพระดีๆ ก็มีศรัทธา พอเห็นพระไม่ดี ก็รู้สึกมีอาการหวั่นไหวศรัทธา มันโยกคลอน หรือบางครั้งศรัทธาเสื่อม หนักที่สุดก็เลิกนับถือศาสนาไปเลย

คนมีสัทธาพละจะไม่หวั่นไหวในเหตุตรงข้ามกับศรัทธา เรื่องตรงกันข้ามกับ ศรัทธา คือเรื่องที่ไม่น่าศรัทธา เรื่องที่ไม่น่านับถือ ข้อเสียของสิ่งที่นับถือ เมื่อได้ยิน คนอื่นใส่ร้าย ก็ไม่หวั่นไหวไปตามเรื่องเหล่านั้น อย่างนี้เรียกว่า พละ แปลว่ากำลัง ไม่หวั่นไหว ไม่เอนเอียงไปเมื่อเจอเหตุการณ์ตรงกันข้าม

วิริยะพละ ความเพียรที่มีกำลัง ไม่หวั่นไหวไปในความขี้เกียจ ความขี้เกียจ จมลงนอนพักผ่อน ไม่ยอมเดินต่อไปในคุณความดี ไม่กล้าเดินต่อไปในกุศลธรรม ทั้งหลาย กุศลธรรมมีมากเหลือเกิน หมดอาลัยตายอยากแล้ว ทำไม่ไหวแล้ว หมด วาสนาแล้ว เราคงทำไม่ได้แล้ว ท้อแท้ใจ หรือสุขภาพร่างกายไม่อำนวย เอาแต่นอนพักผ่อนรอวันตายเป็นต้น ความขี้เกียจนี้ทุกคนก็ต้องมีอยู่แล้วเรื่องธรรมดา โดยเฉพาะความเมาอาหาร หนังกุ้งกิ้ง หนังกุ้งกิ้ง เกิดขึ้นเวลาที่ทานข้าวเสร็จใหม่ๆ หรือเวลาร่างกายไม่สบายก็ต้องการพักผ่อนบ้าง ความขี้เกียจท้อแท้ท้อถอย ก็จะเกิดขึ้น ถ้ามีวิริยะพละก็จะไม่หวั่นไหวไปตามความขี้เกียจนั้น ทำกิจของตนต่อไป อะไรที่ควรทำ จำเป็นต้องทำ ก็เร่งทำกิจไป ถ้าไม่มีวิริยะพละ พอร่างกาย ไม่แข็งแรงขึ้นมาก็จะคิดในทำนองว่าเอาละ...ขอพักผ่อนซะก่อน เต็มร่างกาย แข็งแรงแล้วค่อยมาทำต่อ มั่นคึดอย่างนั้น มั่นหวั่นไหวไป

วิริยะพละเป็นกำลังที่ทำให้ไม่หวั่นไหวไปในเรื่องที่เราจะซี้เกียจ เรื่องที่คนส่วนใหญ่เขาซี้เกียจ หรือเรื่องที่เราเคยซี้เกียจ ใจจะไม่หวั่นไหวไป หากไม่มีวิริยะพละก็จะหวั่นไหวไปเรื่อย เจอเรื่องที่ทำให้ซี้เกียจเดินจงกรมกลับไปกลับมา พอเหนื่อยสักหน่อยก็ไม่มีสมาธิ ไม่กล้าหาญ บากบั่น ผิดสติ สมาธิ ปัญญา ต่อไปขอพักสักครู่ ให้สบายก่อน นอนเพื่อเอาความสบาย หาความสุขจากการนอน หาความสุขจากการพูดคุยคลุกคลีกับผู้อื่น ไร้แก่นสารไปวันๆ สิ่งดีๆ ที่ยังไม่ได้ทำก็ไม่ยอมทำ อย่างนี้เป็นลักษณะของผู้ที่หวั่นไหวไปตามเรื่องต่างๆ ไม่มีพลังกำลัง จิตไม่มีกำลังไม่มีพลังจิตนั่นเอง

ในระยะหลังๆ มา นี้ ก็มีผู้นำคำนี้มาใช้เยอะ ใช้คำว่า **พลังจิต** แต่ความหมายจะออกไปทำนองอิทธิปาฏิหาริย์สักหน่อย ความจริง พลังจิตที่แท้จริง หมายถึง จิตที่มีพลัง๕ เข้ามาประกอบอยู่ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ไม่ใช่อันใดอันหนึ่ง ถ้ามีอันใดอันหนึ่งก็ใช้การไม่ค่อยได้เท่าที่ควร ต้องประกอบกันให้สมดุล เจริญให้สมบูรณ์จึงใช้การได้ เป็นไปเพื่อการตรัสรู้อรหัตตผล ไม่ใช่จิตมีกำลัง มีพลังจิต แต่ไปทำอะไรก็ไม่รู้ ทำแต่เรื่องงมงาย

ถ้าเป็น**ปัญญาพละ**ก็ไม่หวั่นไหวไปในทางฝ่ายอวิชา อวิชาปิดบังความจริงของอารมณ์ ทำให้หลงว่ามีตัวเรา มีของเรา ทำให้หวั่นไหวไป ต้องต่อสู้เพื่อหน้าเรา ต้องรักษาสิ่งของของเรา ถ้าเป็นของเขาหรือเป็นของมันอย่างนั้นก็ไม่ใช่ไร เมื่อมีปัญญาพละก็ไม่หวั่นไหวไปตาม สิ่งนั้นเป็นของเรา ก็รู้ว่าเป็นแค่สมมติ อยู่กับเราไม่นาน เป็นของใช้ เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก แต่ไม่ใช่ของเราจริง ก็ไม่หวั่นไหวไปตาม ส่วนผู้ไม่มีปัญญาพละจะหวั่นไหวไป

บางคนแค่หมอดูตกก็หวั่นไหวแล้ว คุณมีโอกาสเป็นทุกข์ เกิดปัญหาเรื่องนั้นเรื่องนี้ อยากรจะพ้นทุกข์ ต้องทำพิธีอย่างโน้นอย่างนี้ สำหรับผู้มีปัญญาไม่หวั่นไหว เพราะรู้ว่าข้อปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์ คืออริยมรรคมีองค์ ๘ เท่านั้น ไม่มีทางอื่นเลย

เราทั้งหลายมาสำรวจตัวเองกันว่ามีกำลังกันได้บ้างไหม โดยทั่วไปไม่ค่อยมี จึงหวั่นไหว ย้ายไปทางโน้นที่ทางนี้ที ไปเจอพระภิกษุนิสัยไม่ดีก็ใจแสบแล้ว เป็นคนไม่มีที่พึ่ง เอาผ้าเหลืองเป็นที่พึ่งไว้ก่อน ถ้าคนห่มผ้าเหลืองดีก็สบายใจ ได้ขึ้นสวรรค์ ถ้าคนห่มผ้าเหลืองไม่ดี ก็ไม่สบายใจ ไปดูถูกดูหมิ่น บ่น นินทา ตกนรกได้เหมือนกัน เพราะใจมันเศร้าหมองก็อันตราย มันขึ้นๆ ลงๆ ไปเกาะข้างคนดีมันดีเหมือนกัน แต่ดีมันไม่เที่ยงถ้ายังหวั่นไหว อย่างนั้นมันก็ลำบาก ช่วยตัวเองไม่ได้จริง พึ่งของไม่แน่มั่นนอน ดีมันก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน ถ้าไปติดข้องกับดี เมื่อดีมันไม่เที่ยงขึ้นมา ก็หวั่นไหวไป ใจมันก็ตกไปทางโน้นทางนี้ สุขๆ ทุกข์ๆ ยินดียินร้ายไปเรื่อยๆ ในหลักทางพุทธศาสนาจึงให้ฝึกตนเพื่อที่จะเหนือขึ้นไปเลย เหนือดีขึ้นไปไม่หวั่นไหว

พละมี ๕ เหมือนกับอินทรีย์นั่นเอง ได้แก่ **สัทธาพละ วิริยะพละ สติพละ สมာธิพละ และปัญญาพละ** องค์ธรรมหรือตัวสภาวะก็เหมือนกัน เพียงแต่มีกำลังเพิ่มขึ้นกว่าอินทรีย์ อินทรีย์มีลักษณะทำหน้าที่ที่ทำงานชนิดนั้น เป็นใหญ่ในเรื่องนั้น สามารถครอบงำผู้อื่น ทำหน้าที่ของตัวเองได้ ส่วนพละมีลักษณะที่มีกำลังมั่นคง ไม่หวั่นไหวเอนเอียงเมื่อเจอฝ่ายตรงข้าม ถ้าคนไม่มีพละก็จะไหวไปตามคนโน้นคนนี้ ไหวไปตามสิ่งโน้นสิ่งนี้เยอะ มีกิเลสเกิดขึ้นก็หวั่นไหวไปตามกิเลส มีความประมาท มัวเมากับเรื่องนั้นเรื่องนี้เกิดขึ้นก็ขาดสติไปยาวเพราะไม่มีสติพละ

อินทรีย์และพละ เป็นสภาวะเดียวกันและอิงอาศัยเชื่อมโยงกัน

ในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ข้อ ๕๑๓ สาเกตสูตร มีข้อความอธิบายว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญจนวัน สถานที่พระราชทานอภัยแก่หมู่เนื้อ เขตเมืองสาเกต ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย เหตุที่อินทรีย์ ๕ ประการ อาศัยแล้วกลายเป็นผละ ๕ ประการ และที่ผละ ๕ ประการ อาศัยแล้วกลายเป็นอินทรีย์ ๕ ประการ มีอยู่หรือ

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้น จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งพระภาชิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เหตุที่อินทรีย์ ๕ ประการ อาศัยแล้วกลายเป็นผละ ๕ ประการ และที่ผละ ๕ ประการ อาศัยแล้วกลายเป็นอินทรีย์ ๕ ประการมีอยู่

เหตุที่อินทรีย์ ๕ ประการ อาศัยแล้วกลายเป็นผละ ๕ ประการ และที่ผละ ๕ ประการ อาศัยแล้วกลายเป็นอินทรีย์ ๕ ประการ เป็นอย่างไร

คือ สิ่งใดเป็นสัทอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทอินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยะพละ สิ่งใดเป็นวิริยะพละ สิ่งนั้นเป็นวิริยอินทรีย์ สิ่งใดเป็นสติอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ สิ่งนั้นเป็นสติอินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธิอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้นเป็นสมาธิอินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ สิ่งนั้นเป็นปัญญอินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำไหลไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน หลาก
ไปสู่ทิศปรมาจีน กลางแม่น้ำนั้นมีเกาะ เหตุที่จะให้ชื่อว่าแม่น้ำนั้นมีกระแส
เดียวมีอยู่ และเหตุที่จะให้ชื่อว่าแม่น้ำนั้นมี ๒ กระแสนี้มีอยู่

เหตุที่จะให้ชื่อว่าแม่น้ำนั้นมีกระแสเดียว เป็นอย่างไร

คือ น้ำที่อยู่สุดทิศตะวันออกและสุดทิศตะวันตกของเกาะนั้น
นี้แล คือเหตุที่ให้ชื่อว่าแม่น้ำนี้มีกระแสเดียว

เหตุที่จะให้ชื่อว่าแม่น้ำนั้นมี ๒ กระแส เป็นอย่างไร

คือ น้ำที่อยู่สุดทิศเหนือและสุดทิศใต้ของเกาะนั้น
นี้แล คือเหตุที่ให้ชื่อว่าแม่น้ำนี้มี ๒ กระแส แม่น้ำนี้

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่ง
นั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใดเป็น
วิริยินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยะพละ สิ่งใดเป็นวิริยะพละ สิ่งนั้นเป็นวิริยินทรีย์
สิ่งใดเป็นสติินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ สิ่งนั้นเป็นสติินทรีย์
สิ่งใดเป็นสมาธิินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้น
เป็นสมาธิินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็น
ปัญญาพละ สิ่งนั้นเป็นปัญญินทรีย์

ภิกษุทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้เพราะ
อาสวะทั้งหลาย สิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เพราะ
อินทรีย์ ๕ ประการที่ภิกษุนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว

สาเกตสูตรที่ ๓ จบ

พระสูตรนี้กล่าวถึงอินทรีย์ ๕ กับพลัง ๕ ว่าเป็นสภาวะที่เหมือนกัน อิงอาศัยกันอยู่เหมือนกับแม่น้ำไหลจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก เรียกว่าแม่น้ำสายเดียวกันนั่นเอง แต่ว่าคนละตอนกัน ตอนหนึ่งมันอยู่ที่ทิศตะวันตก อีกตอนอยู่ที่ทิศตะวันออก มีเกาะคั่นอยู่ตรงกลาง จะบอกว่าแม่น้ำสายเดียวกัน เป็นกระแสเดียวกันก็ได้ บอกว่ามีสองกระแสก็ได้ เพราะตอนมีเกาะมาคั่นอยู่ ด้านข้างๆ ทางทิศเหนือและทิศใต้ของเกาะเป็นคนละกระแสกัน

เหมือนกับว่าสติอินทรีย์ก็เป็นอย่างหนึ่งนะ สัทธาพลังก็เป็นอย่างหนึ่ง อย่างนี้เป็นกรรมองในขณะนั้น **ขณะที่ธรรมะกำลังทำกิจเป็นใหญ่ในงาน ก็เป็นอินทรีย์ มีลักษณะไม่หวั่นไหวเมื่อเจอฝ่ายตรงข้าม ก็เป็นพลัง** หากมองเป็นกระแสตามทิศทางตั้งแต่ต้นจนสุดท้าย ก็เป็นกระแสเดียวกันธรรมะเดียวกัน เป็นไปในลักษณะเป็นกระแส เป็นสภาวะเดียวกัน ไหลถึงจุดข้างนี้ เรียกว่าอินทรีย์ ไหลต่อไปอีกข้างหนึ่ง เรียกว่าพลัง เป็นสิ่งเดียวกันนั่นเอง ต่อเนื่องกันมา มีกำลังมาตามลำดับ เติบโตจากตัวเล็กๆ ก็ใหญ่ขึ้น จากมีกำลังน้อย ก็มีกำลังมากขึ้น เหมือนคนคนเดียวกัน ตอนเด็กก็คนนี้ ตอนโตก็คนนี้ แต่ก็เป็นคนละตอนกัน มีความสามารถเฉพาะเพิ่มเติมที่แตกต่างกันบ้าง แต่ก็เป็นคนเดียวกันนั่นเอง สภาวะเดียวกันนี้ ถึงตอนหนึ่งเรียกว่า สัทธาอินทรีย์ อีกตอนหนึ่งก็เรียกว่าสัทธาพลัง

สัทธินทรีย์คืออะไร คือเชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ เป็นสัมมาสัมพุทธะ ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง สัทธาพละก็อย่างนั้นแหละ เชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ เป็นสัมมาสัมพุทธะ ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง เหมือนกันเลย เป็นสภาวะอันเดียวกัน ไหลไปเป็นกระแสเหมือนกับกระแสน้ำ

การปฏิบัติธรรมนี้ก็มักมีลักษณะไหลไปเหมือนกระแสน้ำ เราทั้งหลายก็ประกอบด้วยรูปและนาม ไหลไปในรูปกระแสไม่มีการหยุดนิ่ง ด้านรูปร่างกายนี้ก็ไหลไปได้หนึ่งชาติหนึ่งชาติ เออพอสมควรก็แล้วกัน อย่าคิดเอาบ้านและที่ดินไปด้วย ติดข้องมากๆ เดี่ยวจะเป็นกลายจิ้งจก ตุกแกอยู่แถวนี้มันอันตรายเกินไป เมื่อถึงเวลาก็ทิ้งไปผ่านมาแล้วก็ผ่านไป ส่วนในด้านนามธรรม บุญบาป คุณธรรม อุปนิสัยใจคอ มันก็จะติดไป

ที่นี้พูดถึงกระแสที่ไปทางนิพพาน เป็นโพธิปักขิยธรรมไหลตามไป เราทั้งหลายก็อย่าลืมนำโพธิปักขิยธรรมเข้าไปในจิตเยอะๆ นะ ให้ตามเข้าไปเรื่อยๆ จะได้ไหลเข้าไปสู่นิพพาน อย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า ถ้าบุคคลมีสัมมาทิฏฐินำหน้า จะเป็นเหมือนขอนไม้ที่ไหลไปตามกระแสน้ำ มีความเข้าใจถูกต้องว่า สงสารนี้มีแต่ทุกข์ มีแต่เรื่องยุ่งยาก ไม่อยากเกิดอีกแล้ว เลยมาฝึกมาปฏิบัติ ไหลไปเหมือนกระแสน้ำ ไหลไปเรื่อย สักวันหนึ่งจะถึงมหาสมุทร คือนิพพาน มีสัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้าและไม่ไปตกติดค้างอยู่ที่ใดที่หนึ่ง ก็จะถึงนิพพานได้ในที่สุด

กระแสในที่นี้กล่าวถึงอินทรีย์กับพละ ตัวสภาวะนี้เหมือนกัน เป็นไปในกระแสเดียวกัน สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นก็ เป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้นก็ เป็นสัทธินทรีย์ สภาวะเดียวกันเลย อยู่ในลักษณะกระแสต่อเนื่องกันไป

ต่อไปกล่าวถึงที่ดูผล ๕ ผล ๕ ประการเหล่านี้ เห็นได้ชัดเจนในธรรม
หมวดไหนบ้าง

ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เล่ม ๒๒ ข้อ ๑๕ ทฎฐัพพสูตร พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย ผล ๕ ประการนี้

ผล ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธาผล
๒. วิริยผล
๓. สติผล
๔. สมาธิผล
๕. ปัญญาผล

ภิกษุทั้งหลาย ฟังเห็นสัทธาผลได้ที่ไหน
ฟังเห็นได้ในโสตาปัตตียังคะ ๔ ฟังเห็นสัทธาผลได้ที่นี้
ฟังเห็นวิริยผลได้ที่ไหน
ฟังเห็นได้ในสัมมัมปธาน ๔ ฟังเห็นวิริยผลได้ที่นี้
ฟังเห็นสติผลได้ที่ไหน
ฟังเห็นได้ในสติปฏิฐาน ๔ ฟังเห็นสติผลได้ที่นี้
ฟังเห็นสมาธิผลได้ที่ไหน
ฟังเห็นได้ในฌาน ๔ ฟังเห็นสมาธิผลได้ที่นี้
ฟังเห็นปัญญาผลได้ที่ไหน
ฟังเห็นได้ในอริยสัจ ๔ ฟังเห็นปัญญาผลได้ที่นี้
ภิกษุทั้งหลาย ผล ๕ ประการนี้แล

ทฎฐัพพสูตรที่ ๕ จบ

เรื่องนี้ก็เหมือนกับเรื่องอินทรี ๕ อย่าง ที่กล่าวแล้วว่า เป็นกระแสเดียวกัน ท่านกล่าวถึงที่ดูกำลัง ๕ อย่าง ที่ดูพละ สัทธาพละดูได้ชัด เห็นได้ชัดเจนในที่ไหน เวลาจะสังเกต สังเกตที่ไหน สังเกตเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าถ้ามีเรื่องตรงข้ามกับเรื่องนี้แล้ว ห้วนไหวไปไหม ถ้าไม่ห้วนไหว เจอเรื่องตรงข้ามก็ยังมันคงอยู่อย่างนี้แหละ เช่นยังเชื่อมั่นในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเหมือนเดิม พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบ ไม่ให้น้ำหนักไปทางฝ่ายตรงข้ามนั้นเลย ถึงมีคนมาพูดว่าอย่างโน้นอย่างนี้ ก็ไม่มีความรู้สึกห้วนไหวไปตาม ในโลกนี้ มันก็มีฝ่ายตรงข้ามอยู่แล้วเป็นเรื่องปกติ พระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ดีแล้วไม่ใช่หรือก็มีการลอกต่อกันมา เติมใส่อะไรลงไป ไม่ใช่ของจริง ของจริงต้องอย่างโน้นอย่างนี้ คนว่าอย่างนี้ก็มิในโลก บางคนก็ไหวไปทางโน้น กระโดดไปกระโดดมา เรื่องพระอริยสงฆ์อะไรต่างๆ ก็มีฝ่ายตรงข้าม ที่เป็นเหตุให้ศรัทธาสั่นคลอนห้วนไหวมีอยู่เยอะแยะ ถ้าคนมีสัทธาพละ จิตประกอบด้วยกำลังคือศรัทธาแล้วก็จะไม่ไหวไปตาม

สัทธาพละพึงเห็นได้ในที่ไหน พึงเห็นได้ในโสตปาตติยัคคะ เชื่อมันไม่ห้วนไหวในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นผู้มีศีลที่พระอริยเจ้ารักใคร่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่างไม่พร้อย เป็นอิสระ ไม่ถูกค้นหาและทมิฏฐิลูปค้ำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เจอเรื่องตรงข้ามไม่ห้วนไหวเลย ไม่ไหว มีเรื่องให้ผิดศีล แม้คนข่มขู่ให้ต้องทำผิดศีล ไม่อย่างนั้นจะทำอันตราย ไม่อย่างนั้นจะฟ้อง คุณต้องโกงนะ ไม่อย่างนั้นจะไล่ออกจากงานเสีย ถ้าคนมีสัทธาพละแล้วไม่ห้วนไหว ไม่ห้วนไหวไปในทางที่จะผิดศีลหรือเสียศีล ไม่ห้วนไหวไปตามเลยแม้คนอื่นจะผิดกันหมด เขาก็ไม่ห้วนไหวไปตามผู้อื่น ไม่ไปทำตามชาวโลกเขา มีโอกาสทำผิดก็ไม่มีทางที่จะผิดได้ อย่างนี้เรียกว่าพละ คือไม่ห้วนไหว เวลาเจอเรื่องตรงข้าม

ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มีกำลัง ถ้าเงินจำนวนน้อยไม่เป็นไร ไม่โกงหรืออก ถ้าเงินเยอะก็ห้ามใจไม่ไหวไปแล้ว อย่างนั้นก็ไม่มีผล ถ้าเรามีบ้างนิดๆ หน่อยๆ ก็เป็นกัลยาณบุคลุชน ถ้ามีจนกระทั่งได้ทั้ง ๕ มาประชุมรวมกันทำหน้าที่ไม่ห้วนไหวก็เป็นพระอริยเจ้า ถ้าทำได้เต็มทีบริบูรณ์หมดก็เป็นพระอรหันต์

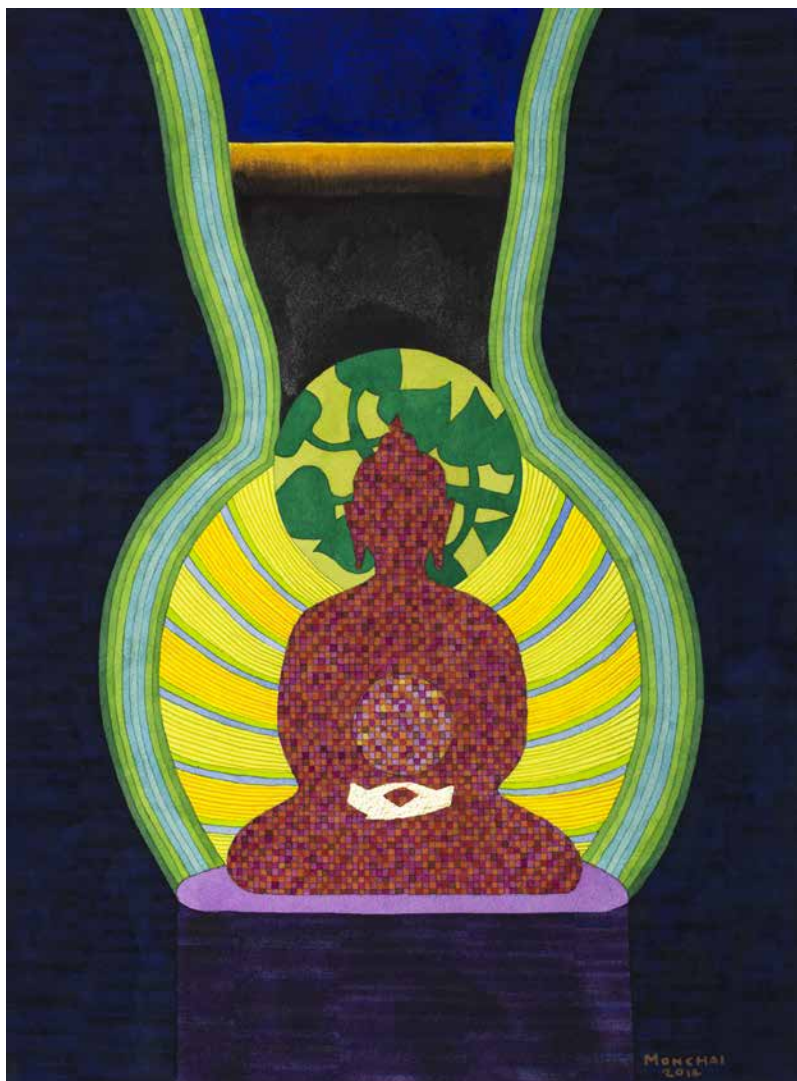
เราทั้งหลายได้ศึกษาแล้ว ก็จะได้มาพิจารณาตัวเองว่า เออ... ยังมีธรรมะอะไรอีกบ้างที่ยังขาดอยู่จะได้รู้จักตนเอง แล้วทำเพิ่มเติมเข้ามาให้เต็มบริบูรณ์ต่อไป ผู้ที่ปฏิบัติไปตามลำดับนี้ ต้องมีธรรมะสำหรับเช็กตัวเองเยอะเหมือนกัน ต้องทำให้ครบถ้วนจึงจะบรรลุได้ บางคนบอกว่าไม่ต้องรู้เยอะก็ได้เอานิดๆ หน่อยๆ ก็บรรลุ อย่างนั้นสำหรับบางคนที่เป็นผู้มีอินทรีย์แก่กล้า ได้ฝึกมาจากชาติเก่าๆ เยอะ ก็อาจจะเป็นไปได้ แต่สำหรับคนทั่วไปที่มีปัญญาน้อยต้องอาศัยการฝึกหัดคนที่อินทรีย์อ่อนจะต้องฝึกต้องหัดกันหลายปี ในสมัยพุทธกาล อย่างท่านพระราหุลอย่างนี้นะ ฝึกเป็นเวลา ๑๒ ปี ตั้งแต่เด็ก บรรพชาเป็นสามเณร จนกระทั่งอุปสมบทเป็นพระ จนอายุ ๒๐ ปี จึงได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ มีผู้ฝึกที่ดี มีท่านพระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์ และพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมกับท่านบ่อยๆ ขนาดมีครูฝึกอย่างดีใช้เวลา ๑๒ ปี

พวกเรานี้ครูฝึกก็ไม่ค่อยดี แถมไม่ค่อยขยันด้วย จะใช้เวลาที่ฝึกก็ไม่รู้ อย่างนี้เรียกว่าพวกที่มีบารมีน้อย กำลังน้อยต้องใช้เวลานานและต้องมีข้อฝึกหัดที่ถูกต้องด้วย เราเรียนรู้เอาไว้ก็มีประโยชน์เหมือนกัน ไม่ใช่ว่าไม่ต้องเรียนอะไรเยอะ ทำไปก็บรรลุ อย่างนั้นอาจสำหรับบางคนเป็นไปได้นะ เป็นคนพิเศษจริงๆ ส่วนคนธรรมดาทั่วไปต้องฝึกกันนานทั้งนั้น

สัทธาพละพึงเห็นได้ในโสตปาตติยังคะ ๔ ลองเช็กดู เอาประเด็นเหล่านี้มาตั้งเป็นหลักไว้ ทีนี้ถ้าเจอเรื่องที่ตรงข้ามแล้วเป็นยังไงบ้าง หวันไหวไปไหม ถ้าวันไหวก็เรียกว่าไม่มีกำลังใจ ใจไม่มีกำลัง อารมณ์ภายนอกยังมีกำลังอยู่มาก ใจวันไหวไปตามสิ่งภายนอก ถ้าใจมีกำลังแล้ว สิ่งภายนอกจะเป็นอย่างไร ตรงข้ามขนาดไหนก็ไม่หวาดเสียว ไม่หวั่นไหว ไม่เอนเอียง

วิริยะพละกำลังคือวิริยะ **พึงเห็นกำลังคือวิริยะในที่ไหน พึงเห็นใน สัมมัตถ์ปธาน ๔** ความเพียรที่เป็นหลักอันถูกต้อง เป็นประธานในการขัดเกลากิเลส ในการชำระล้างบาปอกุศลให้หมดไป ความเพียรถูกต้องมี ๔ อย่าง หนึ่ง คือ เพียรป้องกันกิเลส สอง เพียรละกิเลส สาม เพียรทำให้กุศลเกิดมีขึ้น และสี่ เพียรรักษา กุศลให้คงอยู่ ไม่ให้เสื่อม และทำกุศลให้เจริญงอกงามไพบูลย์ อันนี้คือสัมมัตถ์ปธาน เอาสัมมัตถ์ปธานทั้ง ๔ มาตั้ง แล้วลองพิจารณาตัวเองดู เมื่อเจอสภาวะตรงกันข้าม แล้วจิตเป็นอย่างไร หวั่นไหวไปตามไหม กิเลสเกิดขึ้นอยู่เรื่อยไหม มีเรื่องอะไรนิดๆ หน่อยๆ คิดไปคิดมาก็ล้มเลิกความเพียร ทอดธุระในกุศล เอาไว้ก่อนๆ ปฏิบัติมานานแล้วขอปลดปล่อยบ้างเดี๋ยวเครียด เดี่ยวลงแดงไปซะก่อน เราเป็นปุถุชนมันก็ต้องมีกันบ้างแหละ เอาแล้ว... ไปร้องคาราโอเกะซะแล้ว แทนที่จะป้องกันกิเลส หวั่นไหวไปตามกิเลสอยู่เรื่อย

ในทางธรรมะ หากต้องการเจริญก้าวหน้าก็ต้องเลือกข้าง มีความสุขกับ กามคุณต่างๆ หลงไหล เพลิดเพลิน มัวเมา ลุ่มหลงไป ก็จะได้ไม่ธรรมะ ธรรมะฝ่าย กุศลไม่เจริญงอกงาม ถ้าจะเอาธรรมะ ก็ต้องงดเว้นกามคุณออกไปตามสมควร มี ความสุขกับทุกเรื่องแล้วได้ธรรมะด้วย อย่างนี้เป็นไปไม่ได้ เราทั้งหลายโดยมากเป็น กันอย่างนั้น อยากเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม ให้มีความสุขกับกามคุณด้วย ได้ สมบัติด้วย ได้ปัญญาด้วย อย่างนั้นมันเป็นไปได้ ถ้าไม่หวั่นไหว ต้องป้องกันอกุศล ละอกุศล เจริญฝ่ายกุศล และรักษากุศลไว้ให้เจริญงอกงาม ไม่ให้เสื่อม

ธรรมะฝ่ายดี หลายๆ ท่านก็พอมีบ้างเหมือนกัน แต่โดยทั่วไปรักษาไม่ได้ ได้มานิดๆ หน่อยๆ ได้บ้างบางเวลา สักหน่อยก็หายไปหมด ไม่มีกำลังมากพอที่จะรักษาเอาไว้ได้ หวันไหวเอนเอียงไปตามคนโน้นคนนี้ เอียงตามกิเลสอะไรต่างๆ ถ้ามีกำลังจิตด้านความเพียร ก็ไม่หวั่นไหวสั่นคลอนไปตามความเกียจคร้าน มีวิริยะพละดูได้ในที่ไหน ดูได้ที่สัมมปธาน ๔ ถ้ามีเรื่องตรงข้ามกระทบเข้า มีพญามารอะไรมาทดสอบก็ไม่หวั่นไหวไปตาม อย่างนี้เรียกว่าวิริยะพละ

พึงเห็นสติพละในที่ไหน พึงเห็นกำลังคือสติในสติปัฏฐาน ๔ การมีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ ประชุมรวมกัน มาพิจารณาดูอยู่ในกาย เวทนา จิตและธรรม อยู่เสมอๆ เนิ่งๆ บ่อยๆ เป็นประจำ ให้จิตมาเที่ยวโคจรอยู่ในกาย เวทนาจิต และธรรม ไม่ให้ลอยไปที่อื่น ไม่ปล่อยให้จิตให้ลอยฟุ้งไป พึงเห็นกำลังในที่นี้ แม้จะมีเรื่องให้มัวเมาประมาท จิตก็ไม่หวั่นไหวไปมา เห็นอยู่ที่นี้ ท่องเที่ยวในกายและใจเสมอ

พืงเห็นกำลังคือสมาธิในที่ไหน พืงเห็นในฌาน ๔ พืงเห็นกำลังคือสมาธิในที่นี้ สมาธิพละ ไม่หวั่นไหวไปในกามคุณหรืออกุศลธรรมต่างๆ ไม่แสวงหาความสุขจากการดูรูปสวยๆ จากการฟังเสียงเพราะๆ จากการดมกลิ่นหอมๆ จากการลิ้มรสอร่อยๆ ไม่แสวงหาความสุขจากที่นอนหรือสัมผัสที่อ่อนนุ่ม ไม่เอาความสุขที่เจือปนกับอกุศลอย่างนั้น ไม่หวั่นไหว ไม่มุ่งไปทางนั้น มานั้นความสุขที่เกิดจากสมาธิ เป็นเนกขัมมสุข มีปิติและสุขอันเกิดจากวิเวก

ความสุขแบบโลกๆ มันเป็นที่พืงไม่ได้ เพราะว่าความสุขที่เป็นสังขาร เป็นของไม่เที่ยง แต่แยกออกเป็นสองอย่าง อย่างที่หนึ่งคือความสุขที่ควรกลัว อย่างที่สองคือความสุขที่ไม่ควรกลัว

ความสุขที่ควรกลัว คือ ความสุขที่เกิดจากกามคุณ ความสุขที่เกิดโดยอาศัยรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เห็นของสวยๆ แล้วมีความสุข อย่างนี้ควรจะกลัว เพราะมันเหน้อยมาก กว่าจะได้ดูรูปสวยๆ รูปสวยๆ ก็ไม่เที่ยงด้วย ชาวโลกเขาแย่งกันแยอะด้วย ดีไม่ดีอาจต้องต่อสู้แย่งชิงกัน มีความสุขเพราะได้ฟังเสียงเพราะๆ คำพูดถูกใจมีคนพูดเอาอกเอาใจแล้วมีความสุข อย่างนี้ควรจะกลัว เป็นความสุขเหมือนกันนะ แต่เป็นความสุขที่ควรกลัว ต้องระวังตัวให้มากๆ ยอมรับว่ามันสุขแต่ต้องกลัว รู้จักกลัว กลิ่นหอมๆ อาหารอร่อยๆ สัมผัสดีๆ ผ้าห่มนุ่มๆ ลูกน้องที่ได้ตั้งใจเสมอ งานที่ได้ตั้งใจเสมอ ลงทุนทำอะไรแล้วได้กำไรขึ้นเสมอ เส้นกราฟขาขึ้นตลอดเหล่านี้ให้มีความสุขได้เหมือนกัน ยอมรับว่าเป็นสุขแต่ต้องกลัว เป็นความสุขที่ควรกลัว อันนี้ อันที่หนึ่ง

อย่างที่สอง **สุขที่ไม่ควรกลัว** สุขที่ไม่ควรกลัวคือสุขที่เกิดจากสมาธิ นั่งสมาธิ มีสติ ดูแลหายใจเข้า หายใจออกมีปีติ และสุขที่เกิดจากวิเวก นั่งอยู่คนเดียวความสุขอย่างนี้ดีไม่ควรกลัว เพราะไม่มีใครมาแย่ง มีใครมาแย่งเราหายใจบ้างไหม ไม่มีนะ ส่วนกามคุณมีใครมาแย่งเยอะ ต้องลำบากในการหามา ลำบากในการดูแลรักษา ต้องอาศัยพลังกำลังมาก หากเหนื่อยแล้ว หามาได้ก็ต้องรักษาคุ้มครองอีก เป็นสิ่งที่คนทั่วไปที่เขาต้องการ ส่วนนั่งสมาธิ ไม่มีใครแย่งเลย ไม่ค่อยมีใครต้องการเท่าไร เป็นความสุขที่ไม่ควรกลัว ฉะนั้นอย่าลืมหาสมาธิ ให้จิตมีความตั้งมั่น มีกำลังทางด้านนี้ สมาธิพละพึงเห็นได้ในฉาน ๔ มาเน้นทางนี้ คนอื่นมีความสุขกับเงินทองชื่อเสียงเราไม่หวั่นไหวไปตาม เรามาทางนี้

ต่อไปก็ปัญญา **พึงเห็นกำลังปัญญาในที่ไหน พึงเห็นในอริยสัจ ๔** พึงเห็นกำลังคือปัญญาในที่นี้ เห็นว่าโลกนี้มีแต่ทุกข์ เอออริยสัจ ๔ มาตั้ง สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์หมด เหตุที่เกิดทุกข์คือตัณหา ไม่รู้จักความจริงแล้วไปติดข้อง มีความอยากได้ ต้องการเพื่อตัวตน ความเพลิดเพลินยินดี นั่นคือเหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ความไม่มีทุกข์คือนิพพาน ข้อปฏิบัติหรือทางดำเนินให้ถึงความดับทุกข์ คืออริยมรรคมีองค์ ๘

เมื่ออยู่ในโลก ชาวโลกเขาเที่ยวแสวงหาความสุขกัน แข่งกันทำตามความต้องการ ได้ทำอะไรตามใจชอบแล้วสนุก เห็นว่าเป็นความดี เห็นว่าได้ทำตามใจชอบแล้วไม่ทุกข์ หวั่นไหวไปตามไหม ถ้าหวั่นไหวไปแสดงว่าไม่มีปัญญา ยังเห็นว่าโลกเป็นสุข เห็นว่าได้ทำตามใจชอบแล้วเป็นเหตุให้เกิดสุข อยากพ้นทุกข์ แต่ไปทำพิธีกรรมอย่างโน้นอย่างนี้ ได้ยินเขาบอกว่าต้องทำอย่างนี้ๆ ก็หวั่นไหว อย่างนี้ยังไม่มีปัญญา แต่หากไม่หวั่นไหว **ใครจะว่าอย่างไร เราก็เดินไปนิพพาน ปฏิบัติอริยมรรค มันคงอยู่อย่างนี้ ก็เป็นผู้มีปัญญาพละ**

นี่เป็นธรรมสำหรับคุณพระทั้ง ๕ มีบ้างไหม ถ้ามี ก็ให้มีปราโมทย์และปีติ เจริญ และกระทำอย่างนั้นให้มากยิ่งขึ้นไป อยู่กับกุศลธรรมทั้งหลาย ถ้าไม่มี ให้มี สติสัมปชัญญะ มีความเพียรพยายามทำให้มีขึ้น เจริญและทำให้มากๆ ที่ยังไม่มีก็จะ มีขึ้นได้ ถ้าไม่ทำก็จะมี เพราะธรรมะเหล่านี้สังฆารณะ ต้องปรุงแต่งเอา และต้อง ปรุงให้ถูก วิธีการพระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงไว้อย่างชัดเจนแล้ว

สรุปว่า สัทธาพระพืงเห็นได้ในโศดาปัตตียังคะ ๔ วิริยะพระพืงเห็นได้ใน สัมมัปปธาน ๔ สติพระพืงเห็นได้ในสติปฏิฐาน ๔ สมาธิพระพืงเห็นได้ในฌาน ๔ ปัญญาพระพืงเห็นได้ในอริยะสัจ ๔

๔.๒ ลักษณะของพระ

ต่อไปจะขยายความพระแต่ละข้อ ในอังกุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ข้อ ๑๔ วิตถตสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย พระ ๕ ประการนี้

พระ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธาพระ
๒. วิริยะพระ
๓. สติพระ
๔. สมาธิพระ
๕. ปัญญาพระ

สัทธาพละ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา คือเชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค” นี้เรียกว่า สัทธาพละ

วิริยะพละ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ นี้เรียกว่า วิริยะพละ

สติพละ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสติ คือประกอบด้วยสติปัญญา เป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึถึงสิ่งที่ทำค้ำที่พูดมานานได้ นี้เรียกว่า สติพละ

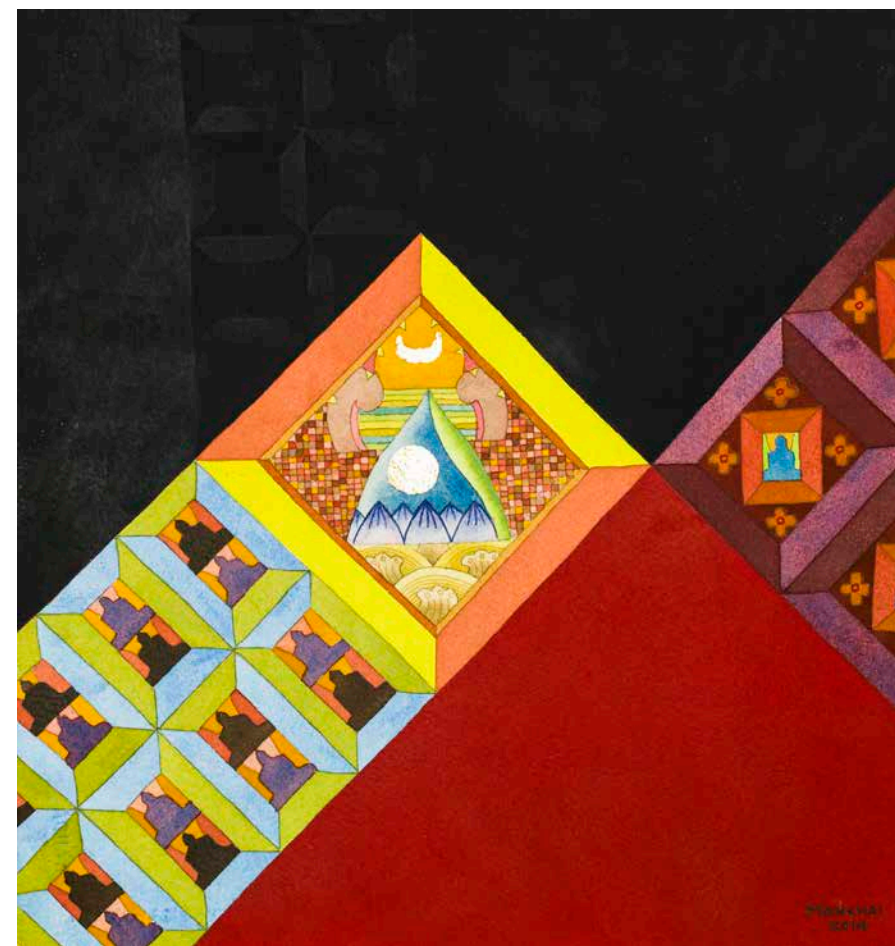
สมาธิพละ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้สังัดจากกาม และอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌาน มีความผ่อนคลายในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้นไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป เป็นผู้มึนอุเบกขา มีสติ สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า สมาธิพละ

ปัญญาพละ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา คือประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะซ้ำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญาพละ ภิคุชทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้แล

วิตถตสูตรที่ ๔ จบ

กำลัง ๕ เป็นอย่างนี้ แจกแจงให้เห็นชัดขึ้น **สัทธาพละ**คืออริยสาวกในธรรมะวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา ย่อมเชื่อปณฺญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นอรหันต์ เป็นสัมมาสัมพุทธโธ เป็นต้น ไม่ต่างไปจากนี้แล้วใครมาว่าอย่างไร ก็ไม่หวั่นไหวไปตามเขา

วิริยพละ คือเป็นผู้ที่ปรารถนาความเพียร ทำความเพียรกล้าหาญบากบั่นมั่นคงในการกระทำเพื่อละกิเลส ละบาปอกุศล ไม่ทอดธุระในเจริญกุศล กล้าหาญบากบั่นมั่นคงในเรื่องนี้ กล้าทำในเรื่องนี้เป็นหลัก อยู่ในโลกต้องกล้าให้เป็นนะ ไม่หวั่นไหวเอนเอียงไปทำเรื่องอื่น

สติพละ กำลังคือสติ เป็นของผู้มีสติประกอบด้วยสติและปัญญารักษาตนชั้นเยี่ยม มีสติอยู่กับตัวเสมอ สติเป็นเครื่องรักษาจิต มีปัญญารู้จักปรับปรุงสิ่งต่างๆ แก้ไขให้สามารถเดินทางไปสู่เป้าหมายคือพระนิพพานได้ สามารถระลึกหรือนึกได้สิ่งที่ทำ คำที่พูดมานานได้ ถ้าเป็นผู้ใช้ชีวิตอย่างมีสติอยู่เสมอ สามารถรู้จักว่าที่ไปทำอย่างนี้เพราะจิตอะไร พูดอย่างนี้เพราะจิตอะไร อย่างนี้มีสติอยู่กับตัวเสมอ อย่างนี้ไม่หลงลืม ไม่ปล่อยใจเลือนลอย นี้กำลังคือสติ

สมาธิพละ กำลังสมาธิ มีปีติและสุขที่ได้เกิดจากวิเวก อาศัยเนกขัมมะ สงัดจากกาม ไม่เที่ยวดู เที่ยวฟัง เที่ยวดมกลิ่น เที่ยวลิ้มรส เที่ยวสัมผัส ไม่หาความสุขจากกามคุณ ทำจิตให้สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย ให้มีสติ เป็นกุศลต่อเนื่องกัน มีระดับความแนบแน่น ๔ ระดับ เป็นฌาน ๔ ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน

ปัญญาพละ กำลังปัญญา คือประกอบไปด้วยปัญญาที่เห็นความเกิดความดับ เป็นอริยะ สามารถชำระกิเลส ทำลายกิเลสได้ เป็นเครื่องให้ถึงความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ ปัญญาที่เป็นพละคือเห็นความเกิดดับเป็นสำคัญ เห็นอริยสังด้วยปัญญาชนิดนี้เท่านั้นจึงจะทำให้ละกิเลสได้ ถ้ารู้แบบอื่นๆ ชำระกิเลสไม่ขาดละกิเลสไม่ได้ ต้องเห็นความเกิดความดับ เห็นว่าสังขารทั้งหลายเกิดเมื่อมีเหตุหมดเหตุก็ดับ ถึงจะเป็นสิ่งที่ดี แต่มันไม่เที่ยง อย่างนี้ละกิเลสได้ ถ้าไม่เห็นอย่างนี้ละกิเลสไม่ได้นะ ต้องเห็นความไม่แน่นอน เห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลาย นี่ลักษณะของพละทั้ง ๕ ซึ่งก็เหมือนกับอินทรีย์ ๕ นั่นเอง

๔.๓ ปัญญาพละเป็นยอด

ต่อไปจะกล่าวถึงพละที่สำคัญที่สุดที่เป็นยอดของพละทั้ง ๕ ท่านทั้งหลายคงจะเดาได้แล้วพูดกันอยู่บ่อยๆ เอาสูงสุดไว้ก่อนคือปัญญา บางคนยังแหงนคอกอยู่ พูดอยู่บนฟ้าตลอด พูดแต่เรื่องเกิดดับ พูดเรื่องปล่อยวาง แต่ข้างล่างนี้ยังไม่ได้ทำเลย ต้องได้ครบนั้นแหละจึงทำลายกิเลสได้ แต่สิ่งที่ยอด เป็นศูนย์รวมของพละทุกอย่าง คือปัญญาพละ ในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ข้อ ๑๖ ปุณณสูตร

ภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้

พละ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธาพละ

๒. วิริยะพละ

๓. สติพละ

๔. สมาธิพละ

๕. ปัญญาพละ

ภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้แล พละที่เป็นเลิศ เป็นที่รวม เป็นศูนย์รวม แห่งพละ ๕ ประการนี้ คือปัญญาพละ

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เป็นเลิศ เป็นที่รวม เป็นศูนย์รวมแห่งเรือนยอด คือยอดเรือน แม้ฉันทใด พละที่เป็นเลิศ เป็นที่รวม เป็นศูนย์รวมแห่งเสขพละ ๕ ประการนี้ คือปัญญาพละ ฉันทนั้นเหมือนกันแล

ปุณณกสูตรที่ ๒ จบ

พระสูตรนี้ เนื้อความก็ซัดอยู่ตามพระพุทธรูปจนคือในบรรดาพละทั้ง ๕ สัทธา พละ วิริยะพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ นั้น ปัญญาเป็นเลิศ เป็นยอด เป็นศูนย์รวมของพละทั้งหมด เหมือนเรามองยอดเจดีย์หรือมองยอดของบ้าน เป็นที่รวบรวมของทุกอย่าง ที่มียอดปรากฏออกมาอย่างนั้น แสดงว่าต้องมีเสาเข็ม มีคาน ชั้นล่าง มีพื้นชั้นล่าง มีส่วนประกอบอื่นมาอย่างสมบูรณ์แล้ว ยอดจึงมีขึ้นและตั้งอยู่ได้ เป็นที่รวมอย่างนี้ ปัญญาก็เป็นยอดของทุกเรื่อง เป็นที่รวมของทุกเรื่อง เป็นที่ทำให้อินทรีย์ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิมั่นคงมารวมลงที่ปัญญา มีปัญญาเข้าไปกำกับ

วันนี้พูดสองเรื่อง อินทรีย์ ๕ ตอนที่ ๓ และพละ ๕ ก็จบแล้ว เพราะอินทรีย์กับพละ ความจริงแล้วเป็นเรื่องเดียวกันนี้เอง แต่จะรวมเหมาว่าเป็นอันเดียวกันเหมือนกันทุกแง่มุมก็ไม่ใช่ทีเดียวนัก โดยตัวสภาวะแล้วเหมือนกัน อยู่ในลักษณะเป็นกระแสที่ต่อเนื่องกันไป ถึงจุดหนึ่งมีลักษณะอย่างนี้ มีความเป็นใหญ่ สามารถครอบงำผู้อื่น ทำหน้าที่ของตนได้ ถึงจุดหนึ่งก็หนักแน่นเพิ่มขึ้นอีก มีกำลังไม่หวั่นไหวเหมือนแม่น้ำ มีเกาะอยู่ระหว่างกลาง จะพูดเป็นกระแสเดียว หรือ ๒ กระแสก็ได้แล้วแต่แง่มุมของการพูด

สรุปแล้ว ที่ผมได้บรรยายมา อินทรีย์ ๕ พูดถึงความหมายและแจกแจง ลักษณะของแต่ละอินทรีย์ พูดความสำคัญ และเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับอินทรีย์ แล้ววันนี้ ก็พูดผละ ๕ พละกับอินทรีย์นี้เกี่ยวเนื่องกันอย่างไรบ้าง สัทธินทรีย์อันใด สัทธาพละ ก็อันนั้น สัทธาพละอันใด สัทธินทรีย์ก็อันนั้น เป็นต้น เป็นอย่างไรบ้าง ที่ดูพละ ๕ แจกแจงพละแต่ละข้อว่ามีลักษณะอย่างไร พละที่เป็นเลิศเป็นยอด เป็นที่รวบรวม คือปัญญาพละ ก็ถือว่าจบอินทรีย์ ๕ กับพละ ๕ แล้ว

ในคราวต่อไปจะเป็นบรรยายเรื่องโพชฌงค์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้ที่เหมาะสม จะได้ตรัสรู้ ถ้าได้ฝึกหัดตามลำดับ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ ต่อไปคุณธรรมประเภทที่เป็นโพชฌงค์ก็จะเริ่มมีขึ้นในตัวบุคคล นั้น บุคคลนั้นก็เป็นผู้พร้อมสำหรับการบรรลุธรรม คำว่าพร้อมนี้อาจจะบรรลุหรือไม่บรรลุก็ได้ ต้องดูตามโพชฌงค์ว่ามีขึ้นมาในจิตใจไหม หลักของโพชฌงค์คือการเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ ทำสมาธิภาวนาอยู่เสมอ ทำสมถะและวิปัสสนาอยู่เสมอ มีสติสัมปชัญญะ วิจัยธรรม มีความเพียร มีปิติ มีปีติสัทธา มีสมาธิ และอุเบกขา

สติสัมโพชฌงค์ เป็นสติที่มีความตั้งมั่น เป็นสติที่เป็นไปเพื่อสมาธิ มีสติขึ้นมาเป็นผู้ที่จิตมั่นคง ไม่เลือนลอย เมื่อมีสติก็มาทำธรรมวิจยะ ร่างกายและจิตใจก็เป็นธรรมะ วิจัย ค้นคว้า สอบสวน ลงไปในกายและในใจนี้ เห็นกายเป็นกาย ใจเป็นใจ เห็นรูปนาม ชันธ ๕ เห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ในสภาวะต่างๆ เห็นสิ่งไหนควรทำ สิ่งไหนไม่ควรทำ สิ่งไหนกุศล สิ่งไหนอกุศล เห็นอกุศลควรละ เห็นกุศลควรเจริญ อย่างนี้เป็นธัมมวิจยะสัมโพชฌงค์ เมื่อมีธรรมวิจยะ แล้วทำความเพียร ตั้งความเพียรขึ้น เพื่อละอกุศล เจริญกุศล เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ ตัวหลักใช้อยู่ ๓ อย่างนี้ ส่วนโพชฌงค์อื่นๆ ก็เป็นผลจาก ๓ อย่างนี้ มีสติ มีปัญญา วิจัยธรรม ทำความเพียรต่อเนื่อง ปิติที่ปราศจากอามิสก็ย่อมเกิดขึ้น ปีติสัทธา สมาธิ อุเบกขา ตามลำดับ เสริมด้วยการปฏิบัติสมถะ พังธรรมหรืออะไรอื่นๆ ตามสมควร

เมื่อมีความพร้อมเต็มที่ ธรรมในโพธิปักขิยธรรมทั้งหมดก็จะรวมประชุมกัน เป็นหนึ่งเดียว เป็นอริยมรรคมืองค์ ๘ รวมกันขึ้นเผาทำลายกิเลส มีวิชชาเกิดทำให้ แจ้งพระนิพพาน อริยมรรคมืองค์ ๘ เป็นประตุนิพพานเป็นตัวทำให้วิชชาเกิด ตอน ธรรมประชุมกันนั้นแค่แป็บเดียวเท่านั้น เหมือนกับเวลาที่เราสื้ไม้สื้ไฟ สื้ไฟให้เกิดไฟ เมื่อสื้ไปเรื่อยๆ นานๆ ก็จะมีอาการที่บ่งบอกว่าไฟจะเกิดขึ้น เช่น รู้สึ้อุ่นๆ มีความ ร้อนหรืออาจจะมีควันขึ้น ซึ่งโพชฌงค์นี้ก็คล้ายๆ ควันขึ้นแล้ว ตอนที่ไฟลุกพริบขึ้น มานี้ก็เหมือนอริยมรรคมืองค์ ๘ เกิดขึ้น ลุกพริบเดียวนั้นแหละ ไม่ทราบว่ามัน ทั้งหลายรู้สึกอุ่นขึ้นบ้างไหม อุ่นขึ้นไม่ใช่ว่าร้อนเพราะกิเลสนะ อุ่นขึ้นเพราะเข้าไป ไกล้นิพพาน ก็เกิดความเบาใจ สบายใจ อบอุ่น ได้ที่พึ่งอันแท้จริง

บรรยายมาก็พอสมควรแก่เวลาแล้วนะครับ อนุโมทนาทุกท่าน

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกั

๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช-

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ผู้ที่สนใจหนังสือและคำบรรยายของอาจารย์สุภีร์ ทุมทอง
สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน www.ajsupee.com
และสามารถติดต่อได้ ดังนี้

-
- (1) ขอรับหนังสือ และ mp3 ได้ฟรีทางไปรษณีย์ ขอรับหนังสือได้ ครั้งละ ๕ เล่ม
และ mp3 ครั้งละ ๘ แผ่น ส่งชื่อ-ที่อยู่ของผู้รับ ชื่อหนังสือ mp3 DVD ที่
ต้องการไปที่ suriyan2t@gmail.com ติดต่อสอบถามรายละเอียด คุณสุรียัน
โทร. ๐๘-๐๕๕๓-๕๕๕๓ หรือ Line ID : [ajsupee.com](https://www.ajsupee.com)
  - (2) ติดต่อขอรับที่ชมรมจริยธรรม ตึกประสาทวิทยาชั้น ๒ โรงพยาบาลศรีธัญญา
อ.เมือง จ.นนทบุรี โทร. ๐-๒๙๖๘-๙๙๕๔
  - (3) ติดต่อขอรายละเอียดได้จากชมรมกัลยาณธรรม <http://www.kanlayanatam.com>
-

ประวัติ

อาจารย์สุกิต์ ทุมทอง

วันเดือนปีเกิด ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๕
บ้านหนองฮะ ต.หนองฮะ อ.สำโรงทาบ จ.สุรินทร์

การศึกษา

- เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- ประกาศนียบัตรบาลีใหญ่ วัดท่ามะโอ จ.ลำปาง
- ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๘)

- วิปัสสนาจารย์ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ
- อาจารย์สอนวิชาพระอภิธรรมปิฎก และวิชาปรมัตถธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส จ.นครปฐม
- บรรยายธรรมะตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด
- เผยแพร่ธรรมะทางเว็บไซต์ www.ajsupee.com

